

IMAMET U KUR'ANU

(ili opća uputa u Kur'anu)

Autor: Akbar Eydi

Sa perzijskog preveo: Amar Imamović

Izdavač: Fondacija "Mulla Sadra"

Za on-line čitanje priredio: www.bastinaobjave.com

Sadržaj:

Uvod.....	3
Čovjek pred izborom jednog od dvaju puteva.....	9
Vjerska vlast kao jedan od zakona.....	11
Općenitost upute.....	16
Spuštajući i uzdižući luk čovjekove egzistencije.....	22
Šta je teoretski i praktični tevhid?.....	35
Značenje sirat-puta i sebil-puta.....	40
Hazreti Ibrahim je postao Imam u starosti.....	55
Položaj imameta veći je od položaja vjerovjesničkog.....	59
Imamet sa aspekta Kur'ana.....	63
Razlika između stvaranja i zapovijedi.....	66
Uputa Imama provodi se posredstvom zapovijedi.....	69
Razlika između upute Imama i drugih.....	70
Razlog darivanja položaja imameta.....	73
Razlika između imana i čvrstoga uvjerenja.....	75
Učinci čvrstog uvjerenja i svijeta emra.....	101
Dva lica srca i djela.....	102
Imami krivde.....	106
Značenje riječi nepravednici (zalimi) u ajetu o imametu	111
Razine islama.....	132
Iman u Boga.....	150

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Uvod

Sveta vjera islam analizira sveukupni život čovjeka, pristupajući mu iz različitih aspekata na ozbiljan i sistematičan način. Islamsko učenje razmatra posebno duhovni život čovjeka i njegovo unapređivanje te vodi ljudsko biće tragom svoje posebne upute. Islam, također, pojašnjava čovjeku način upravljanja njegovim individualnim i društvenim životom ili, drugim riječima, nudi mu program i za individualni i za društveni život, bez obzira sagledava li se ovaj s obzirom na njegov ovosvjetski ili, pak, onosvjetski vid. Pritom, jedno od važnijih pitanja kojem se posvećuje veća pažnja u islamu jeste vođstvo, ili – kako se u islamskoj tradiciji veli – imamet, kako u odnosu na pojedinačnog čovjeka, tako i u odnosu na cjelinu manje ili veće ljudske zajednice.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا

A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovijedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio, Allah je rekao: “Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!” (El-Bekara, 124)

Ovakvo što sa stanovišta Časnog Kur'ana znači da ljudska zajednica uopće ima potrebu za imamom ili predvodnikom, a koji je pritom postavljen i određen Božijim znanjem i Skrbnikovim upravljanjem. To će reći također da islam smatra da ljudi imaju potrebu za Božanskim upraviteljem i presuditeljem uopće.

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

O Davude, Mi smo te namjesnikom na Zemlji učinili, zato sudi ljudima po pravdi. (Sad, 26)

U ljudskoj zajednici, naime, treba postojati sudac koji će biti postavljen od strane Uzvišenog Boga i koji će presuđivati po istini. Otud, kada se prilikom Sudnjeg dana razmatra pitanje pojedinačnog života, ponovo se ističe pitanje vođe i vođstva, o čemu Kur'an kaže:

يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ

A na Dan kada pozovemo sve ljude s Imamom njihovim... (El-Isra', 71)

Na temelju svega ovog, pitanje imameta u ljudskom životu treba se razmatrati iz tri ugla, a sve s ciljem da bi se razjasnio njegov položaj i da bi se ovaj dar i dobročinstvo Božije mogli koristiti na način koji Uzvišeni želi. Ta tri aspekta promatranja su:

1. Unapređenje duhovnog života,
2. Pojašnjavanje Božijih propisa i učenja,
3. Islamska vlast.

Budući da je čovjek biće sačinjeno od duše i tijela, materijalnog i duhovnog, prirodno je da postoji veza koja ga spaja sa materijalnim svijetom te veza koja ga spaja sa onim drugim, duhovnim ili skrivenim svijetom. S obzirom na to da svaka od ovih veza ima svoje potrebe i zahtjeve te da ljudsko savršenstvo i sreća leže u ispunjavanju tih potreba u tačno određenoj mjeri, ni više ni manje, kao i s obzirom na to da je u odgovarajućim prilikama ukazano na činjenicu da ljudski razum sam po sebi nije dovoljan za uputu čovjeka, jasno

je onda da je neminovan dolazak jednog “nebeskog” čovjeka, a koji kao takav mora biti upoznat s propisima i zakonima skrivenog svijeta te sa stazama stizanja do sreće, a k tomu i sačuvan od svakog grijeha. Prema tome, svaki čovjek uzimajući u obzir da pred njim stoji vječni duhovni život, ima potrebu da bude vođen. Sam, pak, upućivač treba biti osoba upućena iz skrivenog svijeta, jer u suprotnom i sam bi trebao biti vođen. Filozofsko mišljenje ima precizno tumačenje za ovakve odnose, pa npr. konstatira: Svaka potrebna stvar, koja po takvoj svojoj prirodi ima uporište u drugom, treba svoje uporište naći u biću koje je samo po sebi nepotrebno biće. I Časni Kuran objašnjava ovaj zakon, ali tačnijim i sebi svojstvenim načinom izražavanja, te kaže:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

Reci: “Može li ijedno vaše božanstvo uputiti na Pravi put?”, i odgovori: “Samo Allah upućuje na Pravi put!” Pa da li je onda dostojniji da se slijedi onaj koji na Pravi put upućuje ili onaj koji ni sam nije na Pravom putu, osim ako ga drugi na Pravi put ne uputi?! Šta vam je, kako rasuđujete?! (Junus, 35)

Pitanje postavljeno u netom navedenom ajetu proizlazi iz fitreta i nutrine čovjeka, pa nema smisao karakterističnog znanstvenog pitanja. Terminološki, ovaj oblik pitanja zove se upitna negacija i vrsta je tzv. retoričkog pitanja, što znači da postavljeni upit unaprijed podrazumijeva negativan odgovor. Jasno je, na koncu, da

čovjek ima potrebu za uputom dok onaj koji upućuje nema potrebu za tim. Mi, kao oni koji pripadamo prvoj skupini, trebamo prihvatiti Knjigu i pokoriti se upućenima.

Ali, zašto čovjek ima potrebu za propisima i učenjem?

Odgovor na ovo pitanje vrlo je jasan. U principu, poslanici su dolazili kako bi čovjeku donijeli razumska učenja i nebeske propise do kojih čovjek nije mogao doći sam po sebi.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمَ

Koji čovjeka poučava onome što ne zna. (El-Alek, 5)

Uzvišeni Bog poučava čovjeka onome što je nemoguće naučiti na drugi način. Slično primjećujemo i u obraćanju Musaa, a.s., jednom čestitom robu Božijem njegova vremena:

قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَٰ رُشْدًا

“Mogu li da te pratim” - upita ga Musa - “ali da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen?” (El-Kehf, 66)

Musa, a.s., odlučuje se na ovakvo što znajući, naravno, šta je izvor čovjekova znanja, o čemu govori ajet prije ovog ovdje prethodno navedenog:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِمَّا لَدُنَّا عِلْمًا

*...i nađoše jednog Našeg roba kome smo milost
Našu darovali i onome što samo Mi znamo
naučili. (El-Kehf, 64)*

Ovi “nebeski” ljudi, premda žive na Zemlji, temeljem naročite povezanosti sa skrivenim svijetom, obaviješteni su o znanjima i tajnama stvaranja. Uzvišeni Gospodar je ova znanja dao na raspolaganje njima kako bi upućivali čovjeka te kako bi ga putem poučavanja i pročišćavanja upoznali s istim tim, njima poznatim tajnama Božanske kreacije, a sve to stoga što je Uzvišeni Bog u čovjeka položio mogućnosti i preduvjete za stjecanje svih njemu značajnih znanja te za spoznaju svih njemu važnih tajni, kako ovosvjetskih, tako i onosvjetskih. Sam čovjek, na drugoj strani, jeste taj koji je sebi uskratio spoznaju ovih zbiljâ na način vlastitog vezivanja za isključivo materijalni svijet, uz slijeđenje pogrešnih nefsanskih želja i prohtjeva te pretjerivanje u oslanjanju na Ovaj svijet puke prirode. Čovjek je, jednom riječju, svojoj duši uskratio mogućnost upoznavanja izvora sveukupne egzistencije, Boga, pa čak i samog sebe. Poslanici su, otud, dolazili da bi čovjeka upoznali s njegovim zbiljama i položajem. Dolazili su da ga pouče tajnama svijeta i zakonima koji vladaju među stvorenim bićima, a to će reći da uspostave vezu između stvorenja i njihovog Stvoritelja, osnovom čega bi se uostalom i čovjek okoristio blagodatima na koje je zaboravio, kao i da bi čovjeka poučili da on ipak nije ono što smatra da jeste: Nije, čovječe, ovaj kratki život sav tvoj život. Ne, nikako! Ti si, čovječe, biće stvoreno udahnjivanjem Božijeg duha. Tvoja snaga i moć idu do beskonačnosti. Ti si odraz Postojanja i najuzvišeniji primjer toga. Tvoj život je zauvijek i vječan. Ovaj svijet prirode, sa svim

opsegom svojim, stvoren je samo poradi tebe, ali ne da bi u njemu bio zarobljen, već da bi, koračajući njim, sebi priskrbio sve što ti je potrebno za duhovni put i vječno putovanje. Ti nisi stvoren za Svijet ovaj, već on za tebe. A tako je sve konačno jasno: Čovjek, da bi spoznao sebe, postojanje i Stvoritelja postojanja, ono što nadilazi njegovu snagu percepcije, ima potrebu za ljudima koji uputu uzimaju izravno od Allaha i koji pozivaju ka Bogu na osnovu fitreta, koji proširuju ljudsku sposobnost viđenja tako što je povezuju s postojećim zbiljama, prosvjetljavaju čovjekovu dušu i vežu je sa Svjetlom koje se ne gasi.

Jedna od važnih činjenica koje pritom treba istaknuti jeste ta da je, međutim, ova čovjeku ukazana prilika za ostvarenje svih savršenstava i sreća veoma kratka. To je, naime, samo ono razdoblje koje čovjek provodi živeći svoj materijalni život. Pa ipak, s druge strane, korist koju ljudsko biće uspije priskrbiti u tom naizgled odveć kratkom, ali i sasvim dovoljno dugom razdoblju ovosvjetovnog života jeste vječna. Svjetlost koja se ne gasi i život koji nema kraja. To je vječni život, u kome nikada neće doći do promjene niti do njegova ili bilo kakva drugog nestanka. Bol i teškoća zauvijek će biti izbrisani. Nedaća neće imati značenja. No, suprotno ovoj blagodati, propuštajući ovu priliku i neiskorištavajući ovo kratko razdoblje ovosvjetovnosti, zadržavajući se isključivo u ozračju Ovog svijeta, čovjek nikad neće uzmoći povezati se sa Svjetlošću, nikad neće osjetiti mir i nikad više ona negdanja dobra prilika neće se ponoviti.

Čovjek pred izborom jednog od dvaju puteva

Prema onom što je prethodno istaknuto, pred čovjekom se nalaze dva puta izbora. Ono, pak, što proizađe iz tog izbora jeste jedno i jeste vječno. Pritom, jedan izbor vodi vječnoj Sreći, a drugi vječnoj nesreći. U ovom slučaju, ne postoji treći put. Snaga izbora i prilika za takvo što neće se ponoviti. Za svakog čovjeka ona će biti samo jedanput.

وَمِنَ وَّرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

Pred njima će prepreka biti sve do dana kada će oživljeni biti. (El-Mu'minun, 100)

Naime, nakon što dobiju odgovore šta je ustvari učinak ili prirodna posljedica njihova izbora, ljudi će vječno ostati sa svojim nagradama ili, u suprotnom, kaznama.

U skladu s dokazima, ali i u skladu s eksplicitnim govorom Kur'ana, čovjek, od dana kad kroči u materijalni svijet, svoj život veže sa trima svjetovima. Ovi svjetovi imaju svoje zajedničke tačke, kao i, naravno, ono po čemu se razlikuju. Sasvim je prirodno da imaju i svoje želje i potraživanje, kojih se čovjek neminovno mora pridržavati. Ljudsko biće treba se upoznati sa zakonima i pravilima svakog od njih kako bi se moglo koristiti njima i osloboditi se svih opasnosti koje proizlaze iz neznanja o svojim dužnostima. Isto kao što u Ovom svijetu prirode različite države i razičiti narodi imaju svoje, njima svojstvene društvene običaje, tradiciju, posebna uređenja i pravila ponašanja, te smatraju nužnim poštivanje njihove zajednice i pridržavanje propisa na takav način da je svaka novopristiglica obavezna pridržavati se zatečenog stanja, isto tako i ova tri svijeta u kojima je

čovjek prinuđen živjeti imaju niz propisa i pravila. Uvjet okorištavanja njihovim dobrima te uvjet zaštite od njihovih zala jeste, pak, poznavanje i prakticiranje zadatih propisa i obaveza. Prirodno je da čovjeku koji još nije vidio ovakve, njemu nepoznate svjetove, a u kojima treba živjeti nakon smrti, čovjeku koji, k tomu, ne zna njihove zakone, pravila i uvjete života, prirodno je, dakle, da njemu Uzvišeni Bog, Koji je Stvoritelj čovjeka te ostalih svjetova, kao i Onaj Koji zna zakone stvaranja, pošalje ljude čiste od svake vrste uprljanosti i očuvane od svih praktičnih pogrešaka i uopće nepogrešive u pogledu bilo kakvih moralnih i misaonih zastranjenja, a zapravo one koje je Gospodar upoznao sa svim zakonima i uvjetima življenja u svakom od ovih svjetova, poučivši ih pritom ispravnom životu. Zajedno s njima Uzvišeni Bog poslao je čovjeku jasne dokaze i mudžize kako bi ga poučio životnim zakonima i pravilima te podario mu sredstva okorištavanja ovim raznolikim životnim dobrima i spasio ga tako od svih opasnosti i prepreka života. Usto, Bog je čovjeku, s druge strane, podario i snagu razuma te mogućnost pravilnog viđenja koja se nalazi u svakom čovjeku, a naziva se fitret. Ona je ta koja će razdvojiti Pravi put i Pravi govor od puta i govora zablude. Sljedeća stvar koju je Uzvišeni Bog učinio čovjeku jeste ta da mu je podario i u istini i u zabludi njihove određene raspoznavajuće karakteristike te se ovo dvoje uz pomoć ovih svojih osobitosti mogu prepoznati, pa se otud i ne mogu jednako tretirati. A svim ovim – očigledno je – predstavljeni su na najjasniji način svi putevi stizanje do Istine, ali i nedvojbenim znakovima obilježeni putevi zastranjenja. To je imalo za cilj da izbor čovjeka bude s potpunim znanjem.

لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ

...da nevjernik ostane nevjernik poslije očigledna dokaza, i da vjernik ostane vjernik poslije očigledan dokaza. (El-Enfal, 42)

Prema tome, nužnost prisustva “nebeskog” čovjeka u zajednici, čovjeka upoznatog s Božanskim zakonima i očuvanog od greške i stranputice, onog koji bi obavijestio narod o Istini i poučio ga propisima i spoznaji, veća je od svake druge nužnosti, a njena očiglednost jasnija je od svake jasnoće. Razumske argumentacije, kur'anski ajeti, hadiske predaje i ljudski fitret – sve to zajedno potvrđuje ovu činjenicu.

Vjerska vlast kao jedan od zakona

Ljudi posredstvom onog što je Bog položio u njima, kao i posredstvom Božanskog fitreta, bez imalo nedoumice shvataju da jedna zajednica, bez obzira koliko ona bila mala, ne može opstojati bez staratelja ili upravitelja koji će njom upravljati. U suprotnom, u najkraćem vremenu dijelovi te zajednice raspast će se i njeno opće stanje pretvorit će se u anarhiju. U skladu s tim, ona osoba koja preuzima upravljanje i starateljstvo nad jednom zajednicom, bilo velikom, bilo malom, posvećuje posebnu pažnju svojoj službi i opstanku zajednice. Ukoliko ovakav pojedinac bude želio privremeno odstupiti od posla, zasigurno će umjesto sebe postaviti zamjenika, određenu osobu ili vijeće, savjetujući zamjenika ili skupinu koja ga odmjenjuje kako će pravilno ispuniti dužnost te šta su njegove/njene obaveze. Jasno je, ako je riječ o razumnom staratelju, da

se ne može desiti da ovaj napusti svoj položaj ne vodeći računa o daljnjem opstojanju ili mogućoj propasti pripadne mu zajednice. Tako, npr., glava jedne porodice kada kreće na putovanje, bez obzira da li ono trajalo svega nekoliko dana ili nekoliko mjeseci, na rastanku će kao vlastitog zamjenika odrediti jednog člana porodice (ili, ako to iz nekog razloga nije moguće, nekoga izvan nje), pri čemu će sve poslove vezane za datu kuću prepustiti njemu. Slično tome, direktor jedne organizacije, upravitelj škole, učitelj jednog razreda, pa čak i vlasnik kakvog dućana koji ima nekoliko šegrta, ako bude primoran napustiti posao na nekoliko sati, nekoga će postaviti namjesto sebe, a druge će zadužiti da mu se povinuju. Ovakav postupak potpuno je fitreški čin čovjeka, kao i nešto što dokazuje praksa ljudi. Pritom, zajednička značajka svih ovih slučajeva jeste ideja da, ako upravitelj neke zajednice ne učini ovakvo što, a u međuvremenu se desi nešto pogubno, savjest čitave zajednice korila bi njega i optuživala ga zbog nehajnosti i nepromišljenosti u odnosu prema svojim obavezama. Njega će smatrati odgovornim za taj neželjeni slučaj ili, eventualno, za više njih. Otud, čak i jedna domaćica, kada napušta kuhinju, brigu o hrani prepustit će, ako nikom drugom, onda svojoj maloj kćeri, dajući joj sve potrebne savjete u vezi s hranom i općim zdravljem porodice. A slično je i u slučaju islama.

Islam je vjera koja je, po mišljenju Kur'ana i sunneta, zasnovana na fitretu. Ona je društvena vjera. To se može, uostalom, vidjeti i preko njenog svijetlog lica koje je čini prepoznatljivom i među njenim sljedbenicima i među ljudima drugih vjera. Važnost koja je data pitanju društvenosti ove vjere od strane Allaha i Poslanika takva

je da je niko ne može poreći niti je, otud, islamsku zajednicu moguće porediti s drugim zajednicama. Poslanik, također, nije zanemarivao pitanje uspostavljanja zajednice u svim mjestima do kojih je islam dopirao. U svaki grad ili selo do kojeg bi stigli muslimani u najkraćem periodu postavio bi namjesnika i njemu bi prepustio vođstvo nad muslimanima. Čak je ponekad u nekim odredima koje je slao u džihad Poslanik postavljao više od jednog komandanta, a sve s ciljem ukazivanja na važnost ovog pitanja. U bici na Muti, koja se odigrala za vrijeme Božijeg Poslanika, sam Poslanik je za komandante vojske odredio četiri osobe u nizu, tako da, ako prva postane šehid, druga zauzima njeno mjesto, a onda treća, pa četvrta, pri čemu ih je sve spomenuo po imenu i redosljedju. Ovo je bio stalni metod Božijeg Poslanika. Tako je postupao i kad je sam bio u pitanju. Nikada nije viđeno da je Poslanik izašao iz Medine, a da umjesto sebe nije postavio nekoga za zamjenika. Za vrijeme hidžre iz Mekke u Medinu, iako još nije bilo neke naročite muslimanske zajednice, postavio je hazreti Alija za svog zamjenika kako bi za ta nekoliko dana obavio izvjesne Poslanikove privatne poslove i vratio ljudima sve emanete što su bili kod njega, a što je sve zajedno – kako je već rečeno – bio stalni Poslanikov sunnet i metod. S druge strane, Kur'an ummetu nalaže nekoliko stvari:

1. Božiji Poslanik je divan uzor

Kur'an, naime, djela, moral i misli Božijeg Poslanika smatra divnim uzorom i najljepšom praksom za slijeđenje:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ
كَثِيرًا

Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na Onom svijetu, i koji često Allaha spominje. (El-Ahzab, 21)

Prema tome, sam metod određivanja zamjenika, pa čak i kad se radi o privremenoj odsutnosti, onoj od svega nekoliko dana, pokazatelj je da jedna islamska zajednica nema smisla bez uprave i upravitelja koji mora imati posebne odlike.

2. Naredbe Božijeg Poslanika treba da su izvršne
Kur'an kaže sljedeće:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

Ono što vam Poslanik da, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite. (El-Hašr, 7)

Kao prvo, jasno je da su ove zapovijedi i zabrane Poslanikove mimo naredbi i zabrana propisanih u Kur'anu. To su zbilje koje ne postoje u Kur'anu gledajući isključivo njegov tekst, kao što je npr. broj rekata u namazu, veličina zekata, način ratovanja, društveni propisi i sl. Kao drugo, ove zapovijedi i zabrane obuhvataju Poslanikov govor, ponašanje i njegove prešutne potvrde nekih djela. Dakle, sam Poslanikov praktični metod istovjetan je s njegovim govorom i nosi poruku.

3. Poslanikov govor je isto što i Objava

Časni Kur'an potvrdio je Poslanikov govor i tretira ga samom Objavom na općenit način:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

On ne govori po hiru svome – to je samo Objava koja mu se obznanjuje. (En-Nedžm, 3-4)

Zasigurno, Poslanikovo djelo, kao i njegova šutnja, nisu ništa drugo osim pojašnjenja Objave. Časni Poslanik nije niti radio niti govorio ništa od sebe. Sva njegova razmišljanja, svi njegovi atributi, sva njegova djela samo su pojašnjavali ono što se Poslaniku objavljivalo. Dakle, djela Božijeg Poslanika nemaju zbilje mimo tefsira Objave, pojašnjavanja Istine i prenošenja Božije Poruke. Kur'an nas više puta podsjeća na činjenicu da su poslanički ciljevi, islamski propisi i spoznaje vječni. Ako je Poslanik rekao ili uradio nešto, ta njegova riječ i to njegovo djelo vrijede do Sudnjeg dana. U suprotnom, ne bi imalo smisla da Poslanik bude Poslanik do nestanka svijeta, a da mu riječi i djela vrijede samo za vrijeme njegova života. Prema tome, posljednji Božiji Poslanik divan je uzor za čitavo čovječanstvo. Jedan od ajeta koji eksplicitno ukazuju na ovu činjenicu je i 144. ajet sure *Ali ' Imran*:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ
وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

Muhammed je samo Poslanik, a i prije njega bilo je poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi,

a Allah će zahvalne sigurno nagraditi. (Ali 'Imran, 144)

Drugačije rečeno, stvarni Poslanikov identitet jeste identitet Objave i obznanjivanje Božijeg Govora za sva vremena i sva pokoljenja do nestanka svijeta i raspadanja društvenog sistema kod ljudi. Ako Poslanik uradi neko djelo, ono će biti šerijatski dokaz kod Boga do Sudnjeg dana. Ako čovječanstvo, a naročito ljudi koji tvrde da slijede Poslanika i njegovu vjeru, smatraju vječnim Poslanikove ciljeve, onda su vječne i njegove riječi i djela, pa čak i šutnja. Prema tome, čovjek će se uvijek moći koristiti Poslanikovim sunnetom kao argumentacijom i dokazom.

Općenitost upute

U skladu sa zakonom opće upute, a koji se odnosi i na sve vrste stvaranja, čovjek neminovno posjeduje snagu (objave i poslanstva) koja će ga uputiti ka ljudskom savršenstvu i njemu svojstvenoj sreći. Sasvim je jasno da ukoliko ovo savršenstvo i sreća ne bi bili ostvarljivi u društvenom životu i ako ne bi postojala mogućnost stizanja do takvog čega, samo njihovo posjedovanje bilo bi besmisleno i bezvrijedno, a s druge strane, znamo i vidimo da u stvaranju nema besmislica. Drugim riječima, od dana kada se čovjek nastanio na Zemlji stalno je u težnji da ostvari život ispunjen srećom u pravom smislu te riječi, te ide naprijed u nadi da će zaista doći takav dan. Da ta unutrašnja želja i nada nije ostvarljiva, ona se nikad ne bi javila u čovjeku, isto kao što kad ne bi bilo hrane, ne bi bilo ni gladi, ili, pak, kad

ne bi bilo vode, ne bi postojala ni žeđ, odnosno, slično tome, ne bi bilo poroda kad ne bi postojala želja za suprotnim spolom. U skladu s ovim, neminovno će doći dan kada će ljudska zajednica biti ispunjena pravdom i svi će živjeti u miru i međusobnoj slozi. Vrline dobročinstva i savršenstva ispunit će ljude. Naravno, sam čovjek bit će taj koji će uspostaviti takvo stanje. Vođa te zajednice bit će spasilac čovječanstva ili, kako se u predajama govori, on će biti Mehdi, potomak Božijeg Poslanika. Svi islamski pravci, naime, slažu se da je Poslanik rekao: “Mehdi je od mog poroda.” Kur'an, također, u 55. ajetu sure *En-Nur* kaže sljedeće:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا
يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati. A oni koji i poslije toga budu nezahvalni – oni su pravi grešnici. (En-Nur, 55)

1. Istina će na kraju pobijediti

Kur'an je dao obećanje da će u sukobu između Istine i neistine, a koje su i prirodne nužnosti Ovog svijeta, krajnja pobjeda i stvarna prevlast biti u korist Istine i njenih sljedbenika.

كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

Allah je zapisao: "Ja i poslanici Moji sigurno ćemo pobijediti!" - Allah je, zaista, moćan i silan. (El-Mudžadele, 21)

Allahovo obećanje ostvarit će se i u ovom, materijalnom svijetu, te se pobjeda spomenuta u ovom ajetu ne odnosi na pobjedu koju će Istina i njeni sljedbenici dobiti na Budućem svijetu. U skladu s tim, Kur'an kaže:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

Mi smo u Zeburu, poslije Tevrata, napisali da će Zemlju Moji čestiti robovi naslijediti. (El-Enbija, 105)

2. Ovo je zakon utkan u kreaciju

Ova pobjeda zakon je stvaranja i sunnet Božiji. Takvih primjera bilo je i u prijašnjim narodima iako je zbog razvrata jedne grupe ljudi koji su bili nasljednici Knjige i sunneta poslanika došlo do promjene blagodati.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ

...i da oni ne budu kao oni kojima je još davno data Knjiga, pa su srca njihova, zato što je proteklo mnogo vremena, postala nemilosrdna, i mnogi od njih su nevjernici. (El-Hadid, 16)

3. Vjera će postati moćna

Tada će dobri Božiji robovi crpiti moć iz one vjere kojom je Bog zadovoljan. Kur'an eksplicitno govori da je upravo islam ona vjera kojom je Allah zadovoljan.

وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا

Zadovoljan sam da vam islam bude vjera. (El-Ma'ida, 3)

Moć ove vjere i uzrok njene dominantnosti leži u njenom skladu s ljudskim fitretom i razumom. To znači da islamska vjera ima potporu u argumentaciji. Bez i najmanje sumnje, razuman čovjek, bilo kada i bilo gdje, zasigurno prihvata argumentiran dokaz o postojanju ili nepostojanju nečega, naročito u slučaju kada ta argumentacija bude popraćena lijepim moralom i kad je u skladu s ljudskim fitretom. Na svu sreću, islam posjeduje i snagu argumentiranog dokazivanja, kao i duhovnu dominaciju. Na svako pitanje ima vrlo precizan i jasan odgovor, a za svaki propis nudi logično i čovjeku blisko objašnjenje njegove dobrobiti.

4. Vladat će potpuna sigurnost

Islamsko vjersko društvo, posjedujući vanjsku snagu i moć koja je proizašla iz pridržavanja naprednih vjerskih zakona, popraćena je utjecajem duhovnosti i morala, a oni su rezultat jake logike i razumske argumentacije vjere. Takvo što uzrokovat će naročito stanje zajednice usljed kojeg nijedan prekršitelj neće moći prekoračiti zakon niti će moći osporiti njegovu važnost, kao što neće moći ugroziti samu zajednicu niti poremetiti stanje njene sigurnosti. Materijalna i duhovna snaga imat će za rezultat to da se svaka pomisao o kršenju zakona i ugrožavanju tuđih prava, kao uostalom i onih vlastitih, ukloni kod silnika i tlačitelja, čime će ovi potonji na koncu ostati potpuno razoružani.

5. Bog će biti obožavan

Ako jedna zajednica prihvati da su najnapredniji zakoni i društveni propisi proizašli iz zapovijedi Boga kao Onog Koji poznaje i skriveni svijet, samim tim takva zajednica shvatit će da su sve vjerske zapovijedi i zabrane propisane s ciljem njene koristi. Što članovi ovakve društvene skupine više budu poštivali ono što im je propisano, to će više stjecati savršenstvo i sreću, a sve što bude u suprotnosti sa zadatim zakonima i propisima, bilo da se radi o nefsanskim prohtjevima ili šejtanskim željama, neće imati ni najmanju vrijednost, i to zato što je u suprotnosti sa stvarnom srećom i savršenstvom, štaviše zato što je uzrok pada i zastranjenja. Zbog toga, nijedan razuman čovjek neće postupati u skladu s ovakvim, nazadnim željama.

6. Nestat će mnogoboštva

Tevhid i širk dvije su stvari koje se nikad neće sjediniti. Čovjek može biti ili jednobozac ili mnogobožac, trećeg izbora nema. Širk je, opet, ponekad očigledan i ima svoju spoljnu manifestaciju, a nekad je skriven i ima unutarnji karakter.

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي حَوْفِهِ

Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao. (El-Ahzab, 4)

Nikada Allah neće dati čovjeku dva srca da bi u jednom bio širk, a u drugom tevhid, u jednom ljubav, a u drugom srdžba. Srce je samo jedno i u njemu može naći mjesto jedno od dvoje, ili tevhid ili širk, bilo da je on očigledni, bilo da je unutarnji. Kako reče pjesnik: Kada

izađe div, nastani se melek. Ovo su zbilje do kojih treba doći sveopća pravda svijeta. Nije moguće da filozofija i krajnji cilj stvaranja Božijeg bude spoznaja koja se ostvaruje putem ibadeta, a da se ne ispuni ova namjera Božija i cilj stvaranja. Sam Allah, dž.š., u Kur'anu jasno kaže:

إِنَّ اللَّهَ بِأَعْمَارِهِ

Allah će, zaista, ispuniti ono što je odlučio. (Et-Talak, 3)

Prema tome, čovjek je u iščekivanju sveopće pravde, čistog, nepatvorenog obožavanja Boga, i oslobađanja od širka unutar društvene zajednice. Ova njegova želja još uvijek se nije ostvarila. No, Kur'an je jasno obznanio da će to vrijeme ipak doći. I drugi dokazi slično nam sugeriraju, jer budući da postoji takva težnja i želja u ljudskoj zajednici, takvo što reći će da je ona protkana i data čovjeku činom njegova stvaranja, pri čemu je kao takva rezultat Volje Izvora sveukupnog stvorenog svijeta. Sama egzistencija nikada ne griješi u svojim zakonima i propisima. Nemoguće je da iz zrna ječma iznikne pšenica. Ako je stvorena vatra, njoj je dato svojstvo da širi toplotu, a voda postoji da utaži žeđ. Nemoguće je da vatra utaži žeđ, a da nam voda podari toplotu. Otud, u kontekstu rečenog, jasno se da zaključiti da će čovjek jednog dana biti svjedokom sveopće prisutne pravde i otvorenog obožavanja Boga. Mnogoboštvo, nasilje i tiranija zauvijek će nestati. Potpuna sigurnost zamijenit će dotad vladajući strah. Vjera će steći vanjsku i unutarnju moć. Svaki nasilnik i tiranin bit će spriječen u svojoj zloj nakani. A sve nam ovo ukazuje na još jednu istinu, a to je da i zločinac ima

svog udjela u kretanju društva ka savršenstvu i sreći. On i njemu slični svakog su trena sve više upoznati sa znanjima i zbiljama, a istovremeno uvećavat će mržnju i odvratnost u srcima ljudi prema ratu i neredu. Sa druge strane, svakodnevni, štaviše svakotrenutni pronalasci, otkrića, napredak industrije i tehnologije sve više uvećavaju strah u ljudskim srcima od razornih ratova, a duševni mir zajednice potpuno biva poremećen problemima i nemirima. Glas protesta znanstvenika podiže se zbog svih ovih takmičenja u naoružanju i proizvodnji sredstava za masovno uništenje. Otud, iako se tirani suprotstavljaju općoj pravdi, oni su, međutim, istovremeno jedan od preuvjeta njene uspostave, i to zato što će se čovječanstvo umoriti od onoga što nudi tiransko razmišljanje te njihovo djelo te će omrznuti takvo što. To će imati za rezultat da će široke mase ljudi tražiti “nebeskog” reformatora s nadom da će on doći iz skrivenog svijeta i čovječanstvo povesti ka mirnijim vremenima, pa će se tim ostvariti riječi Poslanika islama, s.a.v.a. Čast islama ta je da će ovaj reformator biti iz Poslanikova potomstva. Valja se nadati da će taj dan što prije doći!

Spuštajući i uzdižući luk čovjekove egzistencije

Radi boljeg razmijevanja same teme ovog napisa i, istovremeno, zbog njene posebne važnosti, nužno je prije svega steći ispravan uvid u kružnu prirodu ljudske egzistencije, tj. u ideju kruga ljudskog postojanja čiji se uspinjući luk završava upravo u tački u kojoj počinje spuštajući luk. Ova tačka početka i završetka nije ništa drugo nego ono o čemu Kur'an kaže:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo! (El-Bekara, 156)

Ono što se iz Kur'ana može razumjeti jeste to da je čovjekovo biće i njegovo stvaranje postepeno i složeno, a počinje u jednoj i završava se u drugoj tački.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا

I kad Gospodar tvoj reče melekima: “Ja ću stvoriti čovjeka.” (El-Hidžr, 28)

Riječ *bešer* (بشر - kod nas se prevodi kao čovjek), spomenuta u navedenom ajetu, ima značenje spoljnje kože, pa ako se za čovjeka kaže da je *bešer*, to je zato što mu je koža očividna, za razliku od životinja, čije su kože pokrivene dlakama, vunom i sl.¹ U Časnom Kur'anu uvijek kada se govori o tijelu čovjeka, koristi se izraz *bešer*.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا

On od vode stvara čovjeka (bešera). (El-Furkan, 54)

Za drugu fazu stvaranja čovjeka Kur'an kaže:

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

Pa kad mu savršen oblik dam i udahnem u njega od Svog ruha, vi mu se poklonite! (Sad, 72)

¹ *El-Mizan*, tom 12., u tefsiru istoga ajeta.

Značenje glagola *sevvejtu* (سَوَيْت), spomenutog u netom navedenom ajetu, odnosi se na postavljanje određene stvari u uravnoteženi i uspravni položaj, i to tako da data stvar opstoji sama po sebi, na način da se svaki njen dio nalazi na svom mjestu. Prema tome, izraz *sevvejtu* u kontekstu stvaranja čovjeka u značenju je da je svaki njegov dio i organ postavljen na svoje mjesto, na ono gdje bi i trebao biti i u obliku kakav je primjeren.

Iz dva ovdje navedena ajeta: *On od vode stvara i kad mu savršen oblik dam*, može se izvesti zaključak da je stvaranje prvog čovjekova tijela bilo postepeno i da se odvijalo u nekom vremenskom razdoblju. Jer, prvo stvaranje bilo je u obliku spajanja dijelova, a potom je uslijedilo “sevvejt stvaranje”, što znači postavljanje ovih dijelova na svoja mjesta. Nakon ove dvije faze dolazi do udahnjivanja duha, pa je, prema tome, ovakav način stvaranja pokazatelj postepenog stvaranja kroz vrijeme.

Šta je *udahnjivanje* – *nafh* (نفخ)? Terminološki posmatrano, *nafh* je upuhivanje zraka u neko tijelo putem usta ili nekim drugim sredstvom, a u prenesenom smislu koristi se u značenju stavljanja neke stvari pod naročit utjecaj ili u značenju susreta nečeg apstraktnog (nematerijalnog) i same materijalne stvari. Naprimjer, šejtanovo spletkarenje spram čovjeka i ostvarivanje njegova utjecaja na ljudsko biće naziva se *nafh* – *udahnjivanje*. Prema tome, drugospomenuti ajet, *udahnem u njega od Svog ruha*, treba shvatiti u kontekstu upravo datog objašnjenja o riječi *nafh*.

Napomena: Naravno, pod udahnjivanjem ruha u čovjeka ne podrazumijeva se uvođenje ruha u njega, kako to obično ljudi razumijevaju, već uspostavljanje veze između ruha i tijela.

Pitanje: U ovoj definiciji ruh je pretpostavljen kao zaseban dio, odvojen od tijela, dok su 13. i 14. ajeti sure *Mu'minun* oprečni ovoj definiciji:

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ * ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا
الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavljamo, pa onda kap sjemena ugruškom učinimo, zatim od ugruška grudu mesa stvorimo, pa od grude mesa kosti napravimo, a onda kosti mesom zaodjenemo, i poslije ga stvaramo drugim stvorenjem, pa neka je uzvišen Allah, najljepši stvoritelj! (El-Mu'minun, 13-14)

Ovaj ajet eksplicitan je u tome da je čovjekov ruh upravo njegovo tijelo koje je prošlo još jedno stvaranje bez da mu je nešto pridodato. Dakle, to što je rečeno da je duša nadmaterijalna i da je biće zasebno od tijela, oprečno je navedenom tekstu Kur'ana.

Odgovor: Kur'an je povezana cjelina, čiji jedan dio stoga tumači drugi dio, a 11. ajet sure *Sedžda* daje odgovor na gornju primjedbu:

تَوَفَّاكُم مِّلْكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ

Reci: Melek smrti, koji vam je za to određen, duše će vam uzeti. (Es-Sedžda, 11)

Temeljem ovog ajeta potpuno je jasno da meleci u trenutku smrti preuzimaju dušu čovjeka, a ostavljaju tijelo bez da mu se išta umanji, a što je moguće jedino ako su duša i tijelo dvije različite pojave. Prema tome, duša je jedna egzistirajuća zbilja koja je povezana s tijelom posebnom vezom, istovremeno zadržavajući

svoju neovisnost. I sljedeći ajet potvrđuje neovisnost duše, kao i prekidanje njenih odnosa s tijelom u određenom trenutku, pri čemu duša nastavlja svoju egzistenciju bez obzira na stanje tijela:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

I ne recite za one koji su na Allahovu putu poginuli: "Mrtvi su!" Ne, oni su živi, ali vi to ne znate! (El-Bekara, 154)

Nematerijalnost duše dokazana je čvrstim razumskim i filozofskim argumentima, kao i, uostalom, kur'anskim ajetima. Sadrul-Mute'ellihin Mulla Sadra u svom kapitalnom djelu *Asfaru-erbe'a* iznosi brojne dokaze u prilog ovoj temi i ujedno odgovara na moguće primjedbe. Allame Tabatabai govori nešto više o ovom pitanju onda kad tumači 85. ajet sure *Isra*:

الرُّوحُ قُلُّ الرُّوحِ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

Reci: "Šta je duša - samo Gospodar moj zna!"

U ovoj knjizi naknadno će biti riječi o ovom problemu, ako to Allah bude htio.

Općeniti zaključak koji se može izvesti iz gornje rasprave, a posebno uzimajući u obzir jasni govor Kur'ana i njegove išarete, jeste taj da početak ljudskog stvaranja potječe iz Božijeg ruha: *udahnem u njega od Svog ruha*. Između tog ruha i tijela uspostavljena je posebna veza. Zbilja čovjeka upravo je njegova duša, koja je nadmaterijalna i koja će jednog dana prekinuti veze s tijelom, ostavivši ga.

Dosad nam je postalo jasno da je dušu stvorio Allah, dž.š., i da ona predstavlja osobitu zbilju koja se

zove *ruh* (روح) a u vezi je s Uzvišenim Bogom. Duša je spuštена u Ovaj svijet prirode zarad jednog posebnog cilja, pri čemu u ovosvjetovnosti ostaje tokom kratkog razdoblja, da bi se potom odvojila od tijela i napustila ga. Njenim odlaskom tijelo se raspada i, kako to Kur'an kaže, gubi se u zemlji. Pritom se nameće pitanje gdje to duša ide. Kur'an na općenit način ovako odgovara na ovaj upit:

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ

Ti ćeš, o čovječe koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći. (El-Inšikak, 6)

Riječ *kadh* (كدح), spomenuta u navedenom ajetu, u značenju je truda i umora koji je praćen kretanjem i putovanjem, pri čemu je cilj tog truda i putovanja Uzvišeni Gospodar. A to će reći da je čovjek u Božijem posjedu te pod Njegovim starateljstvom i skrbništvom. Kraj ovog puta i kretanja završit će se susretom s Uzvišenim Bogom, jer rob ništa ne posjeduje, ni volju, ni djelo, kao ni bilo šta drugo.

Kad Časni Kur'an govori o uzdižućem luku, odnosno o čovjekovom povratku, tada se zapravo razmatraju mnoge zbilje. Detaljno analiziranje ovih ajeta čovjeka vodi ka boljem upoznavanju svoje zbilje. Na osnovu istih spoznaja i poznavanja svojih potencijala te mogućnosti čovjek može pronaći Pravi put, kojim će se kretati ka Uzvišenom Bogu i priskrbiti svom besmrtnom životu vječni mir i sreću. Radi što boljeg uvida u razmatranu temu, a na valjanim temeljnim postavkama allame Tabatabajja, r.a., ukratko ćemo prenijeti u nastavku njegovo tumačenje šestog ajeta sure *Fatiha: Uputi nas na Pravi put.*

1. Povratak Bogu je sveopći

Jedna od istina na koju Kur'an ukazuje jeste povratak svih stvorenja Uzvišenom Bogu. Za čovjeka se, naime, kaže: *Ti ćeš, o čovječe koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći. Ajet se obraća općenito čovjeku, a ne vjerniku ili nevjerniku, dok o drugim stvorenjima kaže sljedeće:*

وَأَلَيْهِ الْمَصِيرُ

Njemu će se sve vratiti. (Et-Tegabun, 3)

أَلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

Znajte: Allahu će se sve vratiti. (Eš-Šura, 53)

2. Putevi povratka su različiti

Jedna od osnovnih razlika između spuštajućeg i uzdižućeg luka čovjekove egzistencije jeste ta da su putevi čovjekovog povratka Bogu različiti. Što se tiče spuštajućeg luka čovjekove egzistencije, sve je pojašnjeno ajetom: *[...]udahnuo sam u njega od svog ruha [...]*, dok se ljudski putevi u uzdižućem luku potpuno razlikuju, kao što se i putnici u svom povratku razlikuju po stepenima. Posmatrano iz jednog ugla, ljudi se u ovoj fazi egzistencije dijele u sljedeće dvije skupine:

- a. Skupina onih koji su na Pravom putu,
- b. Skupina onih koji nisu na Pravom putu.

Ova podjela može se izvesti iz sljedećeg ajeta:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

O sinovi Ademovi, zar vam nisam naredio: “Ne klanjajte se šejtanu, on vam je neprijatelj otvoreni, već se klanjate Meni; to je Put pravi! (Ja- sin, 60-61)

Istog je značenja i sljedeći ajet u suri *Mu'min*:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

Gospodar vaš je rekao: “Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Mi se klanjaju – ući će, sigurno, u Džehennem poniženi.” (Mu'min, 60)

Potpuno je jasno iz gornjeg ajeta da se jedna skupina ljudi zbog svoje oholosti ne odaziva pozivu ka robovanju Gospodaru i time napušta Pravi put, put spasa i pokornosti Uzvišenom.

Iz jednog drugog ugla ljudi se dijele na:

- a. Skupina onih koji su na Najbližem putu,
- b. Skupina onih koji su na Najudaljenijem putu.

Kur'an Časni o putu robovanja Uzvišenom Gospodaru govori kao o Najbližem putu.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ

A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu. (El-Bekara, 186)

Na drugom mjestu Kur'an govori o onima koji se nalaze na Najudaljenijem putu:

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ

A oni koji neće da vjeruju – i gluhi su i slijepi, kao da iz daleka mjesta dozivaju. (Fussilet, 44)

To će reći da je put koji su nevjernici odabrali za ostvarenje svog cilja veoma dalek. Ovim je postalo jasno da se jedna skupina ljudi vraća Bogu najbližim putem, onim koji predstavlja pokornost i robovanje Allahu, dok je skupina onih koji se vraćaju Najudaljenijim putem ustvari skupina oholih. Međutim, obje skupine vraćaju se Uzvišenom Bogu, o čemu govori šesti ajet sure *Inšikak*.

Hazreti Imam Musa ibn Džafer, a.s., u jednoj svojoj dovi ovako zaziva Uzvišenog Boga:

إلهي علمتُ أنَّ أفضلَ زادِ الراحِلِ إليك عزمِ إرادَةٍ يَخْتَارُكُ بِهَا

O Bože moj! Shavatio sam da je najbolja opskrba putnika koji polazi ka Tebi čvrsta odluka kojom Tebe namjerava!

A u nastavku kaže:

إلهي إنَّ الراحِلَ اليك قريبَ المسافةِ

Moj Bože! Zaista je rastojanje putnika ka Tebi malo!

Također, pitali su Imama Alija, a.s.: “Koliki je put do Allaha?” Imam je rekao: “Izgovaranje jednoga *O Bože (Ja Allah)!*” Dakle, iskreno okretanje srca ka Bogu isto je kao da si Ga našao.

Nakon spomenutih podjela Kur'an navodi još jednu općenitu podjelu puteva ka Bogu, treću u ovom nizu, i to s obzirom na to kako su ti putevi usmjereni:

- a. Put prema gore,
- b. Put prema dolje.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتِّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ

Onima koji dokaze Naše budu poricali i prema njima se budu oholo odnosili – kapije nebeske neće se otvoriti. [...] (El-A'raf, 40)

To će reći da se ova skupina nikada neće uzdići do visokih stepena jer su joj putevi ka gore zatvoreni. Časni Kur'an o onima na koje se Allah, dž.š., rasrdio kaže sljedeće:

وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ

Koga snađe srdžba Moja, on će zasigurno propasti u provaliju (nastradao je)! (Ta-ha, 81)

Na drugom mjestu Kur'an kaže:

وَمَنْ يَبَدِّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

A ko vjerovanju pretpostavi nevjerovanje, s Pravog puta zalutao je! (El-Bekara, 108)

Iz ovog ajeta shvata se da postoji i treća skupina ljudi, oni koji nisu s onima na Bliskom niti s onima na Dalekom putu, oni koji ne idu niti ka gore niti ka dolje, već su izgubili svaki put. Otud, iz svega dosad izloženog može se izvesti općenit zaključak da se ljudi u svom povratku ka Bogu dijele u tri skupine, i to:

- a. vjernici u Boga,
- b. oni koji su se uzoholili spram Boga i
- c. oni koji su zalutali.

Navedene skupine tiču se razlika među ljudima koje stalno ističemo učeći suru *Fatiha*:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

Uputi nas na Pravi put, na put onih kojima si blagodat Svoju darovao, a ne onih koji su protiv

sebe srdžbu izazvali, niti onih koji su zalutali! (El-Fatiha, 6-7)

Dakle, mi stalno od Allaha, dž.š., tražimo da nas uputi na Pravi put zajedno s onima koje je obasuo Svojim blagodatima, a da nas ne udruži s onima koje je mržnja Njegova obuhvatila, niti s onima koji su zalutali.

Opet, u jednoj drugoj podjeli, četvrtoj u ovom nizu, Kur'an vjernike dijeli u dvije skupine, što se može zaključiti iz sljedećeg ajeta:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

Allah će uzdignuti na (jedan stepen) one među vama koji vjeruju, a onima kojima je dato znanje uzdignut će na stepene. [...]. (El-Mudžadele, 11)

Dakle, putevi vjernika se razlikuju: oni koji su uzvjerovali i prigrlili iman imaju samo jedan stepen, za razliku od onih koji su svoje vjerovanje protkali znanjem i spoznajom i time kod Allaha zaslužili više stepene. Pritom, ljudski potencijal i kapacitet ima sposobnost i snagu razvijanja ili, drugim riječima, on je rastezljiv. Samim prihvatanjem imana čovjek nije završio sav svoj posao. Zapravo, što više uloži truda u stjecanje znanja i što više ibadet ispuni spoznajom, to se njegovi stepeni uvećavaju, te čovjek ostvaruje veću bliskost s Bogom. Upravo ovo jeste značenje prosvijetljene predaje našeg Poslanika, s.a.v.a.: “Zaista nagrada je u veličini razuma.” Jer, to će reći, što se više spozna, i nagrada će biti utoliko veća. Tako, tek nakon što stekne sve potrebne stepene, čovjek vjernik ulazi u skupinu sljedbenika Pravog puta (Sirat mustekim).

Časni Kur'an svaki oblik zastranjenja i zablude tretira kao širk spram Allaha, kao što i svaki širk smatra oblikom zastranjenja. Također, Kur'an širk smatra nepravdom (*zulm*). Dakle, po Kur'anu svaki mušrik je nepravednik, i svaki nepravednik je mušrik. Dokaz za opravdanost ove tvrdnje sljedeći su ajeti:

قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

A ko vjerovanju pretpostavi nevjerovanje, s Pravog puta zalutao je! (El-Bekara, 108)

Dakle, čovjek nevjernik jeste onaj koji je zalutao, a s druge strane, Kur'an kaže:

أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ * وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا

Ne klanjajte se šejtanu, on vam je neprijatelj otvoreni, već se klanjate Meni; to je Put pravi! On je mnoge od vas u zabludu odveo. (Ja-sin, 60-62)

U ovim ajetima robovanje šejtanu obilježeno je kao zabluda, što upravo znači da je svaka zabluda širk, kao što je i svaki širk zabluda. Kur'an na drugom mjestu kaže:

إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Ja nemam ništa s tim što ste me prije smatrali Njemu ravnim. Nepravednike sigurno čeka bolna patnja. (Ibrahim, 22)

Kao što se vidi u ovom ajetu, širk je izjednačen s nepravdom, odnosno sa zulmom.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje sa zulmom ne miješaju; oni će biti upućeni. (El-En'am, 82)

U ovom ajetu zulm i širk stavljeni su nasuprot imanu, jer su upućenost na Pravi put i sigurnost od zulma i teške kazne rezultat imana u čovjeku koji je osobinu nepravde i zulma izbrisao iz sebe.

Jasno je da su zulm, zabluda i širk ovako definirani i pretpostavljeni jedni drugima zato što je svima isti objekt, odnosno zato što se otjelovljuju u jednoj osobi. To znači da je svaki *zalim* (nepravедnik) i mušrik istovremeno i onaj koji je u zabludi, te da je svaki mušrik i zalim također i onaj koji je u zabludi, kao i da je svaki onaj koji je u zabludi usto i mušrik i zalim. Također, jasno je da se ajeti ne odnose na puke isprazne pojmove, već na njihove objekte u spoljnjem svijetu. Iz navedenih ajeta jasno se vidi da postoji grupa Božijih robova koja je na Pravom putu, ona čiji je put mimo Puta zablude. U njemu nema nikakve vrste širka niti nepravde, kao što nema ni zablude bilo u vanjskom, bilo u unutarnjem smislu. Nema nevjerstva u spoljnjem obliku, ali nema ni ničeg neprikladnog u srcu, onog čime Bog ne bi bio zadovoljan. Vanjsko tijelo im nije prekrila tama grijeha, niti ga je slomila pokornost. Nikakve misli kojom Bog nije zadovoljan nisu prodrle u njihova srca i nutrine. Upravo ovo tiče se teoretskog i praktičnog tevhide.

Šta je teoretski i praktični tevhid?

Čovjekovo poimanje tevhida ili jednobožtva po pitanju stvaranja, obožavanja i skrbništva nema više od dvije razine, kao što ih nema ni mnogobožstvo u vezi s istim problemima. Te dvije razine sastoje se od tevhida u teoretskom i tevhida u praktičnom smislu, dok treći oblik ne postoji. Čovjek, dakle, teoretski gledano, može biti jednobožac, a što će reći da priznaje samo jednog Boga, a da u praktičnom pogledu, usljed slabosti imana i uvjerenja, priznaje neki drugi neovisni izvor djelovanja mimo Boga. Ovakav čovjek jeste, izvana gledano, jednobožac, ali i mušrik, gleda li se iznutra. Ovakvo što naziva se skrivenim širkom, o čemu govori i Kur'an te predaje. Kur'an u već spomenutom 82. ajetu sure *En'am* lijepo izlaže zbilju po kojoj će jedino biti sigurni i upućeni oni koji svoj iman ne pomiješaju sa zulmom, dok na drugom mjestu kaže:

فَذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

To vam je Allah, Gospodar vaš istinski! Zar poslije istine ima išta osim zablude?! [...] (Junus, 32)

Pritom, ovdje se nameće pitanje da li je osobina robovanja i pokornosti Gospodaru kod skupine onih koji su na Pravom putu (Sirat mustekim) postojana ili je preovlađujuća?

Odgovor na ovo pitanje može se dobiti sagledavanjem nekoliko ajeta. Prije svega, osvrnimo se na ajet koji govori o saputnicima skupine na Pravom putu:

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّالِحِينَ وَالشُّهَدَاءِ
وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

Oni koji budu pokorni Allahu i Poslaniku bit će u društvu onih kojima je Allah darovao blagodat od vjerovjesnika, pravednika, šehida i dobrih ljudi. A kako će oni divni drugovi biti! (En-Nisa, 69)

U skladu s ovim ajetom, sa skupinom sljedbenika Pravog puta bit će oni koji budu pokorni Allahu i Poslaniku. Drugim riječima, pokornost Allahu i slijeđenje Poslanika uvjet je dobivanja dozvole da se uđe u ovo lijepo društvo. Međutim, Kur'an ovu pokornost i slijeđenje smatra jednim posebnim imanom i podrazumijeva potpuno predano slijeđenje, što se da razumjeti iz sljedećih ajeta:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا
تَسْلِيماً*قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ اخْرَجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ
أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيثًا

I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete, i dok se sasvim ne pokore. A da smo Mi njima naredili: “Poubijajte se!”, ili: “Iselite se iz zavičaja svog!”, malo ko od njih to bi učinio. A kada bi oni onako kako im se savjetuje postupali, bilo bi im bolje i bili bi čvršći u vjeri. (En-Nisa, 65-66)

Iz ovih ajeta da se jasno shvatiti kakav je to iman i koje je to slijeđenje o kojem Kur'an govori. Dakle,

slijeđenje i pokornost kod kojeg čovjek u dubini duše nema ni najmanji otpor niti neku tegobu naspram bilo kakve presude Božijeg Poslanika, pa čak to bila i naredba da se ubiju ili da se iseše iz svoga zavičaja i napuste zauvijek lijepe vrtove, ženu, djecu. 22. ajet sure *Tevba* govori o istoj ovoj zbilji:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَبِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

Reci: “Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da prođe neće imati, i kuće vaše u kojima se prijatno osjećate – miliji od Allaha i Njegova Poslanika i od borbe na Njegovom putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odluku ne donese. A Allah grešnicima neće ukazati na Pravi put.” (Et-Tevba, 24)

Iz ovog ugla posmatrano, potpuno jasnim biva govor Imama Husejna, a.s., kada kaže:

النَّاسُ عبيدُ الدِّينِ و الدِّينُ لِعَقْ عَلَى ألسِنَتِهِمْ يحوطون به ما دَرَّتْ به معاشهم فإذا مُحصوا
بالبلاء قَلَّ الدِّيانون

Ljudi su robovi Ovog svijeta, a vjera im je samo okus na jeziku (blijedi okus hrane koji ostaje u ustima nakon proteka vremena). Brinu se za vjeru sve dok im ona osigurava obilje opskrbe, a kada se suoče s nevoljama, ostaje mali broj pobožnih (vjernika).

Pritom, ovaj sukob između vjere i naših ovosvjetskih želja je stalan, s tim da čovjek stalno slijedi svoje želje, a zaboravlja na vjeru. Razlog toga jeste u tome što se ljudi ne pridržavaju druge vrsti bogobožnosti, one o kojoj govori 18. ajet sure *Hašr*:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ حَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio, i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite! (El-Hašr, 8)

Ova druga bogobožnost o kojoj govori netom apostrofirani ajet poziv je da se svako djelo nakon što se učini analizira tragom dileme da li je ono u skladu s onim čime je čovjek obavezan. Da li je to upravo ono što Sveti Zakonodavac želi od nas? Da li je to djelo učinjeno na način da zadovoljava sve od Boga propisane uvjete, a posebno da li je učinjeno s iskrenom namjerom?

U 69. ajetu sure *Nisa* nije rečeno da su vjernici s navedenim osobinama dio skupine na Pravom putu, već je rečeno da su oni njihovi sudruzi. Potpuno je jasno da postoji razlika između nekoga ko nije dio same skupine i onoga ko jeste. U skladu s tim, sljedbenici Pravog puta na višem su položaju od vjernika, čak i od onih vjernika čije je srce i djelo potpuno čisto od svake vrste nečisti, širka, zablude i nepravde. Znači, oni posjeduju i teoretski i praktični tevhid.

U čemu se razlikuju ove dvije skupine?

Promišljajući kur'anske ajete, može se izvesti zaključak da su sljedbenici Pravog puta na veoma visokom položaju, a vjernici imaju veliki potencijal za

kretanje ka Bogu te za stjecanje savršenstava, čak do te mjera da su izjednačeni s njima u nagradi.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ

Oni koji u Allaha i poslanike Njegove budu vjerovali imat će u Gospodara svoga stepen pravednika i mučenika, i dobit će nagradu kao i oni i svjetlo kao i oni [...]. (El-Hadid, 19)

Međutim, oni još uvijek nisu dostigli stepen *onih kojima si milost Svoju darovao*², što će reći stepen sljedbenika Pravog puta. Otud, ovdje se nameće pitanje u čemu je razlika između sljedbenika Pravog puta i vjernika koji nisu mogli dosegnuti njihov stepen. Allame Tabatabai odgovor na ovo pitanje nalazi u sljedećem ajetu:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

Allah će uzdignuti na stepen one među vama koji vjeruju, a onima kojima je dato znanje uzdignut će na stepene. (El-Mudžadele, 11)

Dakle, jasno proizlazi iz navedenog ajeta da je osnovna razlika između ovih dviju vrsta vjernika u znanju, ali ostaje nedorečeno koja je to vrsta znanja. Istina je, zapravo, ta da mi ne znamo kakvo je to znanje. Jedino znamo da je to znanje podareno ovoj uzvišenoj skupini od strane Boga na osnovu Njegova znanja o zbilji egzistencije i dostojnosti ovih ljudi. Bogom datim im znanjem ovi ljudi stigli su do stepena *onih kojima si blagodat (milost) Svoju darovao*. To je znanje koje se ne može steći običnim prirodnim putem, odnosno ljudskim

² *El-Fatiha, 7.*

vanjskim snagama. Očito, milost i blagodat data sljedbenicima Pravog puta predstavlja posebno znanje.

Značenje sirat-puta (صراط) i sebil-puta (سبيل)

Jedna od rasprava koja nam može pomoći u shvatanju veličine položaja Pravog puta (Sirat-mustekim) jeste shvatanje značenja same te riječi i njene razlike u odnosu na riječ sebil-put. U nastavku ćemo ukratko ukazati na to značenje i razlike, iz tog razloga što i Uzvišeni Allah u više navrata s posebnom pažnjom spominje ova dva puta, međusobno ih razlikujući.

1. Sirat-put je Božiji put

Časni Kur'an uvijek kada govori o sirat-putu, pripisuje ga Sebi, osim u suri *Fatiha*, gdje ga pripisuje skupini robova, i to izrazom: *onih kojima si blagodat Svoju darovao*. Nigdje sirat-put nije pripisan nekom drugom stvorenju, za razliku od sebil-puta, koji se pripisuje raznim osobama, kao npr. onda kada se govori o Božijem Poslaniku:

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي

Reci: "Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, imajući jasne dokaze, ja, i svaki onaj koji me slijedi. (Jusuf, 108)

وَأَتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ

I slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća. (Lukman, 14)

غَيْرِ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ

...nije put vjernika... (En-Nisa', 115)

Kao što se vidi iz navedenih ajeta, sebil-put pripisuje se različitim stvorenjima, dok se sirat-put odnosi jedino na Boga Uzvišenog.

2. Sirat-put je jedinstven

Druga razlika između sirat-puta i sebil-puta jeste činjenica da je sirat-put samo jedan, a sebil-put ima razne oblike.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti. [...]
(El-'Ankebut, 69)

Sirat-put uvijek se navodi u jednini, i tiče se Boga.

3. Svi sebil-putevi završavaju se u sirat-putu

Iz časnih ajeta može se zaključiti da se svi sebil-putevi završavaju u sirat-putu. Slikovito prikazano, takvo što slično je rijekama i potocima što se, na koncu, ulijevaju u more, koje svu tu pristiglu vodu prima u sebe.

فَدَخَأَكُمْ مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna, kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje. (El-Mai'de, 15-16)

Ovaj ajet ukazuje na činjenicu da sirat-put obuhvata sve puteve i u njemu završavaju svi putevi. Također, ovaj ajet može se razumjeti i tako da znači da su svi putevi sirat-putevi.

4. Sirat-put nije spojiv sa drugim putevima

Još jedna od razlika koju Allah, dž.š., navodi jeste to da sirat-put nije spojiv sa širkom i zabludom. To će reći da je moguće da se čovjek kreće jednim od sebil-puteva, ali da bude mušrik i u zabludi, za razliku od sirat-puta, gdje je nemoguće da postoji i najmanji oblik širka, zablude, zastranjenja i zulma.

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

Većina ovih ne vjeruje u Allaha, osim da Mu druge smatraju ravnim. (Jusuf, 106)

U ovom ajetu iman je, kao jedan od sebil-puteva ka Bogu, udružen sa širkom. Međutim, sirat-put u Kur'anu uvijek stoji naspram zablude i Božije srdžbe.

5. Sirat-put je potpun

Iz navedenog uočavamo da je sirat-put naročit potpuni put, bez ikakvih manjkavosti, za razliku od sebil-puteva, koji ih sadrže u sebi, ili, u najmanju ruku, može se reći da među samim sebil-putevima postoje određene razlike i osobenosti sa stajališta njihovih savršenstava i nedostatka, a kod sirat-puta nema nikakvih posebnih izuzetaka, niti je ovaj put praćen bilo kakvim manjkavostima poput širka i zablude.

6. Ispravnost sebil-puta mjeri se u odnosu na sirat-put

Jedna od sljedećih razlika između sebil-puta i sirat-puta jeste i ta da se ispravnost i vrijednost ili potpunost i manjkavost svakog sebil-puta naspram nekog drugog sebil-puta zasniva na njegovom odnosu prema sirat-putu, i to s obzirom na to koliko je neki sebil-put vezan za sam sirat-put. To će, nadalje, reći da će onaj

sebil-put koji je bliži sirat-putu i koji se više okoristio njime biti vredniji i s manje nedostataka. Ako bismo htjeli navesti konkretniji primjer za ovo inače apstraktno pitanje, onda je najbolji onaj netom spomenuti slučaj odnosa rijeka i potoka te mora: što je veća ili što je čini više vode, svaka rijeka ili potok bit će u istoj toj mjeri sličniji moru.

Ovo je jedna zbilja o kojoj se može zaključiti iz mnoštva ajeta, kao što su i sljedeći:

وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

...već se klanjate Meni, to je Put pravi. (Ja-sin, 61)

قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا

Reci: "Mene je Gospodar moj na Pravi put uputio, u pravu vjeru, vjeru Ibrahima pravovjernika. (El-En'am, 161)

وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا

Ovo je Pravi put Gospodara tvog. (El-En'am, 126)

U ovim ajetima i din i ibadet označeni su sirat-putem, odnosno Pravim putem, iako su ova dva pojma zajednička za sve sebil-puteve. Dakle, može se reći da je odnos sirat-puta i sebil-puteva poput odnosa duše i tijela. Tijelo čovjeka razlikuje se i mijenja kroz životne dobi. Tijelo nije isto u djetinjstvu i mladosti, u zrelim godinama i starosti, međutim cijelo to vrijeme jedna te ista nadmaterijalna duša vlada tim tijelom. Također, moguće je da tijelo potpadne pod razne utjecaje prisilne promjene suprotno želji duše, ali duša nikada neće doživjeti promjenu pod takvim utjecajima jer je ona

stvorena po Božijem fitretu, a fitreti nisu promjenjivi. Konačno, iako se duša i tijelo očito razlikuju, čovjek je cjelina duše i tijela, a ne samo jedno od ovog dvoga.

Prema tome, sebil-putevi, kao što su vjernički, pokajnički i svaki drugi, mogu biti suočeni s različitim izvanjskim ili unutarnjim nedostacima, ali sirat-put u potpunosti je zaštićen od bilo kakvih nedostataka, bilo da je unutarnji ili vanjski, i nema mu pristupa zabluda i širk.

Uzimajući u obzir dosad rečeno, može se reći da je svojstveno sebil-putevima da imaju mnoštvo razina. Neke od tih razina su čiste, a druge pomiješane sa širkom i zabludom, neke su daleke, a druge još dalje. Međutim, sve one, odnosno svi sebil-putevi, idu ka sirat-putu. Uzvišeni Gospodar različitost sebil-puteva koji se završavaju u sirat-putu pojašnjava, između ostalog, i ovim lijepim primjerom:

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حَلِيبٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ

On spušta kišu s neba, pa rijeke teku koritima s mjerom, i bujica nosi otpatke koji plivaju po površini. I ono što ljudi tope na vatri u želji da dobiju nakit ili oruđe ima također otpatke, slične onima. Tako Allah navodi primjer za istinu i neistinu; otpaci se odbacuju, dok ono što koristi ljudima ostaje na Zemlji. Tako, eto, Allah objašnjava primjere. (Er-Ra'd, 17)

Ovim primjerom Allah, dž.š., ukazuje na različitost ljudskih kapaciteta i čovjekove sposobnosti za razumijevanje zbilja i savršenstava koje se objavljuju od

Boga, pri čemu sve zbilje i sva učenja imaju svoj temelj te potječu iz jednog, nebeskog izvora i blagodati. U početku je bila jedna voda, da bi na kraju poprimila različite oblike i veličine, od kojih se svaki koristi nebeskom opskrbom. U slučaju spoznaje Boga, također, vlada isti princip. Postoji jedno izlivanje Božije milosti, jedna se zbilja objavljuje, međutim svako srce formira u sebi poseban njen oblik i okorištava se tako skrivenom nebeskom sofrom.

Nakon ovih objašnjenja u nastavku će biti govora o samom sirat-putu da bismo na taj način mogli još lakše prepoznati skupinu onih koji su na ovom Putu Božijem.

Sirat-put je put ka Bogu, i takav je da je svaki drugi put, put svih stvorenja, samo jedan njegov ogranak. Svaki drugi put pritom upućuje i vodi čovjeka ka Bogu tek onoliko koliko i sam u sebi reflektira sirat-put, odnosno onoliko koliko se njime okoristio. Zbog toga, ako neki pretpostavljeni put u sebi manje reflektira sirat-put, on će, u skladu s tim, i manje te kasnije svoje putnike dovesti do Boga. Međutim, sirat-put svoje putnike bez ikakvih uvjeta i ograničenja vodi Gospodaru. Upravo zbog toga Uzvišeni Bog ovaj put i naziva sirat-put, odnosno Pravi put (صراط مستقيم), pri čemu riječ *sirat* ima značenje jasnoga puta. Riječ *sirat* (صراط) preuzeta je, naime, iz osnove *s-r-t*, koja je u značenju gutanja, pa se Pravi put označava siratom zato što svoje putnike kao da guta i prosljeđuje ih niz grlo, odnosno upućuje ih jasno utvrđenom stazom, bez mogućnosti ikakvih zastranjenja. Riječ *mustekim* (مستقيم), nadalje, u značenju je svake stvari koja može stajati sama po sebi i biti uspravna bez da se oslanja i pomaže nečim drugim, pri čemu ima potpunu kontrolu nad sobom i onim što je vezano za nju.

Jednom riječju, *mustekim* označava stanje neke stvari koja nije promjenjiva. U istom značenju je i izraz *sirat mustekim*, odnosno Pravi put, koji ljude vodi do cilja bez i najmanjeg zastranjenja i svojim putnicima daje potpuni učinak. Časni Kur'an isto kaže:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا

One koji budu u Allaha vjerovali i čvrsto se uhvate za Njega – On će ih sigurno u milost Svoju i blagodat uvesti, i Pravim putem ih Sebi uputiti. (En-Nisa, 175)

قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ * إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْعَالَمِينَ

“Ovo je Moj Pravi put” - reče On: “Ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim, osim nad onima koji te budu slijedili, od onih zalutalih.” (El-Hidžr, 41-42)

Kur'an je obznanio da je sirat-put stalan i postojan, a da su drugi putevi promjenjivi, što svakako potpada pod jedan drugi općeniti kur'anski zakon:

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا

U Allahovim zakonima ti nikad nećeš naći promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja. (Fatir, 43)

Iz cjeline onoga što je dosad rečeno o sirat-putu može se izvesti nekoliko veoma jasnih zapažanja:

- Put koji se završava u Uzvišenom Bogu jeste sirat-put. Drugi putevi razlikuju se od sirat-puta s

obzirom na osobinu savršenstva i manjkavosti, duljine i blizine u odnosu na Izvor zbilje, a među njima su putevi islama, imana, ibadeta, iskrenosti itd. Svaki od ovih puteva put je ka sirat-putu, s tim da se sami ovi putevi međusobno razlikuju u razini približenosti Pravom putu.

- Isto kao što je sirat-put iznad svih puteva, i skupina onih koje Allah, dž.š., vodi ovim putem iznad ostalih je ljudi. Uzvišeni Gospodar upravlja njihovim poslovima, a ostatku čovječanstva naložio je da svoje poslove predaju njima:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

Oni koji su pokorni Allahu i Poslaniku bit će u društvu vjerovjesnika, i pravednika, i šehida, i dobrih ljudi, kojima je Allah milost Svoju darovao. A kako će oni divni drugovi biti! (En-Nisa, 69)

Potom Kur'an određuje zaštitnike vjernika, navodeći njihove osobine, znajući pritom za ovu općeljudsku potrebu:

إِنَّمَا وَيُثَبِّتُكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

Vaši zaštitnici samo su Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno molitvu obavljaju i dok su na rukuu zekat daju. (El-Mai'de, 55)

Sljedbenici Pravog puta, u skladu s prvim ajetom, jesu vjerovjesnici, pravednici, šehidi i dobri ljudi, a u skladu s potonjim, to su oni koji daju zekat dok obavljaju ruku, što, međutim, traži dodatno pojašnjenje.

Pitanje je, naime, ko su ljudi s navedenim osobinama, a u skladu s kur'anskim propisom:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

A tebi objavljujemo Kur'an da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje, i da bi oni razmislili. (En-Nahl, 44),

moramo se obratiti samom Poslaniku da ih on obznani. To znači da se u ovom slučaju treba obratiti zapisanim predajama od Poslanika, kao i nekim od ajeta, o čemu će u nastavku biti više riječi, ako to Bog bude htio.

Kada učimo u suri Fatihi *uputi nas na Pravi put*, prije svega treba znati značenje sirat-puta da bismo tražili od Allaha, dž.š., da nas uputi na njega. Uputa predstavlja ukazivanje i određivanje cilja posredstvom pokazivanja puta, te je jedan od načina vođenja do cilja. Pritom, uputa dolazi jedino od Uzvišenog Gospodara, ali budući da je Božiji sunnet da se sve odvija uzročno-posljedičnim putem, i u slučaju upute takvo što predstavlja osiguravanje sredstava pomoću kojih On, onom kojem to želi, označava te pojašnjava cilj, te time Svog roba dovodi do krajnjeg cilja njegovog života, čime se ujedno ostvaruje i krajnji cilj Božijeg stvaranja. Ovo je zbilja na koju ukazuje i Kur'an:

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ

Onom kojeg Allah želi uputiti – On srce njegovo prema islamu raspoloži (učini prostranim). (El-En'am, 125)

ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هَدَىٰ اللَّهُ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ

...a na spomen Allahova imena, kože njihove i srca njihova smiruju se. To je Allahova uputa na koju On ukazuje onom kojem On hoće. (Ez-umer, 23)

U ovim ajetima prostranost prsa, mekanost i smirenost kože te srca ubrojani su u sredstva upute. Međutim, šta znači riječ *linet* (mekan – لينة)? *Linet* je osobina koju Uzvišeni usađuje u srce Svog roba da bi tim ovaj prigrlio sjećanje na Njega i probudio ljubav prema Njemu, a što će polučiti mir i pouzdanost u duši čovjeka, baš onako kako Kur'an kaže:

أَلَا بَدْرِكِ اللَّهِ تَطْمِينُ الْقُلُوبِ

Srca se, doista, kad se Allah spomene, smiruju! (Er-Ra'd, 28)

Ovim postaje jasno da su, zbog različitih uputa, i sebil-putevi različiti. S obzirom da je uputa usmjerena ka sebil-putevima, onda svaki sebil-put ima posebnu uputu tako što ona prethodi tom putu i svojstvena je samo njemu. Sljedeći kur'anski ajet ukazuje upravo na te stepene, ističući razliku između borca na Božijem putu i borca radi Boga.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

One koji se budu radi Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti, a Allah je, zaista, sa onima koji dobra djela čine! (El-'Ankebut, 6)

Nema sumnje da postoji razlika između borca na Božijem putu i borca radi Boga. Prvi vlastitim trudom i zalaganjem traga za ispravnim putem i teži ukloniti

prepreke, dok drugi teži za samim Bogom, te je istinski tragalac za Njegovim zadovoljstvom. Uzvišeni Gospodar uputit će ga putem koji je dostojan i njega vrijedan. Zbog toga je u gornjem ajetu i rečeno da se razlikuje blizina i druženje *s onima koji dobra djela čine* (الْمَعِ الْمُحْسِنِينَ) od blizine i druženja o kojem govori četvrti ajet sure *Hadid: On je s vama* (وَهُوَ مَعَكُمْ). Ovo je jedna posebna vrsta druženja i bliskosti za ljude koji traže Boga, odnosno druženja i bliskosti koje je pripisano Samom Biću Uzvišenog Boga.

- S obzirom da je sirat-put naročita sveobuhvatna zbilja i da je prisutna u svakom sebil-putu, onda je potpuno ispravno da čovjek koji je usmjeren i upućen ka sirat-putu temeljem sebil-puteva traži uputu ka sirat-putu i da bude upućivan s jednog na drugi put. Također, budući da je rečeno da među sebil-putevima postoji razlika u stepenima, biva jasnim i odgovor na pitanje kako se može tražiti uputa čak i onda kad se čovjek već nalazi na samom Putu upute, iako znamo da je s aspekta razuma nemoguće stjecanje već stečenog. Jer, traženje upute o kojoj je ovdje riječ predstavlja molbu i težnju za uzdizanje s nižih na više stepene ili, drugačije rečeno, kako je već naglašeno, sirat-put prisutan je u sebil-putevima, pa, prema tome, nije nemoguće da čovjek zahtijeva i moli prelazak s niže na višu razinu.

Istina, moguće je prigovoriti ovom objašnjenju, npr., sljedećim riječima: “Nije ispravno da muslimani mole i traže uputu na Pravi put, jer naša vjera najpotpunija je vjera, i naš put najispravniji je put, pa ovakvo što, štaviše, ima i negativne konotacije. Jer, iz ovoga se može shvatiti da musliman sebe ne smatra sljedbenikom Pravog puta ili da taj Pravi put nije

potpun.” Međutim, postoji razlika između pojmova potpuna vjera i potpuni Šerijat i pojmova potpuni sljedbenik vjere i potpuni sljedbenik Šerijata. Ovo su dvije potpuno različite stvari. Nije nužno da svaki sljedbenik potpune i savršene vjere bude bolji i savršeniji od sljedbenika prethodnih vjera i vjerozakona. Također, molba za uputu na Pravi put nije onakva kakom bi je razumio pretpostavljeni prigovarač, već ona podrazumijeva sljedeće značenje: “Moj Bože, učini me da budem pokorniji Tebi nego što sam sada, daruj mi iskrenost i iman veći od onog što ga posjedujem, podari mi veću uspješnost u djelovanju mojem, uputi me ka višim stepenima imana!”

Pored toga, koliko god da je vjera islam savršenija i potpunija od vjere Nuha, Ibrahima, Musaa i Isaa, neka je mir na sve njih, pitanje je da li jedan običan musliman posjeduje savršenstva koja su ovi poslanici imali? A odgovor je jasan: Sigurno da ne posjeduje! Položaj čovjeka savršenog i čistog tevhida, koliko god da pripada prijašnjim vjerozakonima, veći je od položaja onog čovjeka koji nije dosegao tu razinu, koliko god da on bio sljedbenik savršene i potpune vjere Muhammeda, s.a.v.a.

- Isto onako kako je uzvišenost ljudi sirat-puta veća od ostalih ljudi, tako je i sami sirat-put uzvišeniji od ostalih puteva zbog znanja, a ne zbog djela. Skupina na sirat-putu posjeduje znanje o Gospodaru svjetova koje drugi nemaju. U suprotnom, oni bi bili jednaki, jer je već ranije rečeno da su sebil-putevima svojstvena ista ona djela kao i sirat-putevima, bez i najmanje razlike i manjkavosti. Prema tome, ono što čini različitim sebil i sirat-put te one koji ih slijede jeste znanje.

Ovdje se otud prirodno nameće pitanje vrste tog znanja koje posjeduju jedino upućeni na sirat-put. Odgovor na ovu zagonetku treba tražiti na drugom mjestu, ali ono što se sada može reći jeste to da o ovom znanju govore sljedeći ajeti:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

Allah će uzdignuti (na jedan stepen) one među vama koji vjeruju, a onima kojima je dato znanje uzdignut će na stepene. [...] (El-Mudžadele, 11)

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo ih uzdiže. (Fatir, 10)

U potonjem ajetu jasno se kaže da je riječ ta koja ide do Gospodara, a uloga djela jeste da pomogne u njenom uzdizanju.

Pritom, s obzirom gore izloženi govor Kur'ana, nova dilema jeste to da li čovjek može preći put, pored svih postojećih prepreka na njemu, bez pomoći nebeskog vodiča, koji svoje znanje preuzima izravno od Boga, Koji ga, pak, pomaže?!

Upravo s tim u vezi indikativan je i postupak Musaa, a.s., kada od jednog od Božijih robova traži da ga pouči o znanju koje je stekao izravno od Boga. Naime, Božiji rob Musau, a.s., u ovom kur'anskom kazivanju veoma jasno daje do znanja da on nema snage da bude u njegovom društvu zato što ne posjeduje tu vrstu posebnog znanja, a kada na kraju prihvata Musaovu, a.s., molbu, postavlja mu uvjet da se ne protivi postupcima koji će biti oprečni njegovom znanju, jer će se u suprotnom rasti, kao što se na kraju i desilo.

Usto, Časni Kur'an se obraća Pečatu poslanstva riječima:

وَإِنَّكَ لَتَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ

Ti, zaista, primaš Kur'ana od Mudroga i Sveznajućeg! (En-Neml, 4)

Znanje spomenuto u gornjem ajetu učinilo je Poslanika islama dostojnim, prema riječima Kur'ana, da poziva na sirat-put:

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

A Ti, Zaista, upućuješ na Pravi put. (Eš-Šura, 52)

Potrebna napomena:

Razmatranjem i shvatanjem navedenih ajeta umnogome postaje jasnije značenje 35. ajeta sure *Junus*, koji glasi:

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

Pa da li je onda dostojniji da se slijedi onaj koji na Pravi put upućuje ili onaj koji ni sam nije na Pravom putu, osim ako ga drugi na Pravi put ne uputi? Šta vam je, kako rasuđujete?! (Junus, 35)

Sagledavanjem svih ajeta postaje jasno da svi ljudi, izuzevši skupinu onih na Pravom putu (Sirat mustekim), koji svoje znanje uzimaju iz višeg svijeta, imaju potrebu za uputom kako bi dostigli savršenstvo. Oni imaju greške i u teoretskom i u praktičnom tevhidu, bez obzira što poslije bivaju upućeni od strane sljedbenika Pravog puta.

Druga stvar koju treba ovdje naglasti jeste ta da onoliko koliko jedan sebil-put ima u sebi od sirat-puta,

isto je toliko svaka osoba, pod uvjetom da stekne odgovarajuće osobine, bliska skupini na sirat-putu.

Također, treće što treba posebno naglasiti jeste nužnost da skupina na sirat-putu treba biti upućena u to koliko treba imati vlasti i uvida u pogledu osoba koje odgaja i upućuje. Nije moguće da krivda i neistina imaju utjecaj i vlast, bilo unutaranju, bilo vanjsku, u odnosu na ljude, a da istina nema takvu moć. Ako Iblis, zakleti neprijatelj čovjekov, kao potpuni simbol zastranjenja ima utjecaj na sve ljude, onakav kakav je sam opisao riječima *sve ću ih zavesti*³, onda manifestacija istine treba imati veći utjecaj i veću moć od njega, tako da ljude upućuje i iznutra i izvana. Ako Bog bude htio, u nastavku će biti više riječi o ovom.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovijedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio, Allah je rekao: “Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!” – “I neke moje potomke!” – zamoli on. – “Obećanje Moje neće obuhvatiti nepravednike (zalime).” (El-Bekara, 124)

Ovaj ajet tiče se samo jednog ulomka iz života Ibrahima, a.s., o čemu govori Kur'an imajući za cilj da time predoči zbilju nepatvorenog islama kroz njegove tri razine:

- a. načela islamskog učenja,
- b. moral i stepeni osobina ljudske duše,
- c. pojedinačni propisi.

³ *El-Hidžr, 39.*

Časni Kur'an govori o ovim trima aspektima kazivanjem događaja iz života Ibrahima, a.s. Također, kroz ova kazivanja Kur'an je istakao i nekoliko posebnih odlika Ibrahima, a.s., koje predstavljaju vrhunske vrijednosti čiste vjere islama. Jedno od onog čime je Ibrahim počastvovan jeste i izgradnja Kabe, naročitog orijentira (mjesta usmjerenja) za sve ljude koji žele imati odnos s Uzvišenim Bogom i koji Mu žele robovati. Drugo takvo što jeste Ibrahimovo, a.s., poslanje da sve ljude poziva u vjeru jednoboštva i pokornosti samo Jednom Bogu u svim aspektima života, dok je treće dodjeljivanje položaja imameta ovom Božijem poslaniku.

Hazreti Ibrahim je postao Imam u starosti

Kur'ansko kazivanje o Ibrahimu, a.s., gledano u cijelosti, ukazuje na činjenicu da je Allah, dž.š., dodijelio Ibrahimu, a.s., položaj imameta u njegovim poznim godinama života. Ovo se veoma jasno i lahko da zaključiti iz molbe Ibrahima, a.s., upućene Uzvišenom da i potomke njegove učini imamima, a što se spominje u gornjem ajetu. Dakle, Ibrahim, a.s., ovu molbu uputio je onda kad je imao potomstvo, jer u suprotnom molba ne bi imala smisla. A potomstvo je Ibrahim, a.s., dobio tek u starosti, što se da zaključiti iz njegovog čuđenja kada je bio obaviješten da će dobiti sina, o čemu nas Kur'an izvješćuje:

وَبَشِّرْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ * إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ * قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ * قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ يُبَشِّرُون * قَالُوا بِشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تُكُن مِّنَ الْقَانِطِينَ

I obavijesti ih o gostima Ibrahimovim, kada su mu ušli i rekli: “Mir!”, on je rekao: “Mi smo se vas uplašili.” “Ne plaši se!”, rekoše, “donosimo ti radosnu vijest, učena sina ćeš imati.” “Zar mi donosite radosnu vijest sada kad me je starost ophrvala?!”, reče on, *“Čime me radujete?”* *“Donosimo ti radosnu vijest koja će se doista obistiniti”, rekoše oni, “zato nadu ne gubi!”* (El-Hidžr, 51-55)

Ovaj ajet potpuno jasno ukazuje na pozne godine hazreti Ibrahima, a.s., kao i na to da nije imao djece dotad. Toliko je bio star da se čudio melecima kada su mu donosili radosnu vijest, rekavši im: *Zar mi donosite radosnu vijest sada kad me je starost ophrvala?!* Kur'an, također, prenosi i reakciju čuđenja njegove žene na ovu vijest:

وَأَمْرًا تُقَاتِمُهُ فَصَاحَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ * قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ * قَالُوا أَنْعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

A žena njegova stajala je tu, i Mi je obradovao Ishakom, a poslije Ishaka Jakubom, i ona se osmjehnu. “Jadna ja!”, reče, “zar da rodim ovako stara, a i ovaj moj muž je star. Ovo je zaista nešto neobično!” “Zar se čudiš Allahovoj moći?”, rekoše oni, “Allahova milost i Njegovi blagoslovi su na vama, porodici vjerovjesničkoj. On je dostojan hvale i On je plemenit!” (Hud, 71-73)

Kao što se može primijetiti, riječi hazreti Ibrahima i njegove žene pune su beznadežnosti u vezi s

mogućnošću dobivanja potomaka. Upravo zbog takvog njihovog stanja, melec i s njima razgovaraju na način da im podare sigurnost i unutarnji mir. Prema tome, Ibrahim, a.s., do svoje starosti nije imao potomstvo niti je imao nadu u takvo što.

S druge strane, odnos Ibrahima, a.s., prema Allahu, dž.š., bio je takav da ovaj poslanik sebi nije mogao dopustiti da razgovara s Uzvišenim Gospodarem na bilo kakav način, a kamoli da moli za položaj imameta namijenjen potomstvu koje, zapravo, nema. Pritom, kad se Ibrahim, a.s., odricao idolopoklonstva i idolopoklonika te nabrajao Božije blagodati, to je učinio sljedećim riječima:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَامُونَ * فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ *
الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ * وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ * وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

“A da li ste razmišljali”, upita on, “da su oni kojima se klanjate vi i kojima su se klanjali davni preci vaši, doista, neprijatelji moji? Ali, to nije Gospodar svjetova, Koji me stvorio i na Pravi put uputio, i Koji me hrani i poji, i Koji me, kad se razbolim, liječi. (Eš-Šu'ara', 75-80)

I pored toga što je bolest jedan od stvorenih zakona, utkana u Božije stvaranje zbog mnogobrojnih njenih dobrobiti, te premda je bolest djelo Boga, kod ljudi se ipak smatra jednim ljudskim nedostatkom. Hazreti Ibrahim, a.s., poštujući svoj položaj roba i poziv robovanja Stvoritelju, bolest ne pripisuje Njemu, već je pripisuje sebi: *Kada se razbolim, On je Taj Koji me liječi, dočim druga djela u netom istaknutim ajetima pripisuje Uzvišenom Gospodaru.*

Prema tome, nemoguće je da ovakva ličnost kao što je hazreti Ibrahim traži od Boga udovoljenje nečemu što ne postoji, a čiji je dolazak u postojanje potpuno u Njegovoj volji. Pored toga, pod pretpostavkom da je postojala mogućnost i ovakve želje Ibrahima, a.s., tada bi ovaj Božiji poslanik trebao na sljedeći način izreći svoju molbu: *I neke moje potomke, ako mi ih dadneš!*, a što je, sve zajedno, samo jedan od dokaza tvrdnje da je Ibrahim, a.s., dobio položaj imameta tek u starosti. U nastavku ćemo govoriti o još jednom dokazu.

Sam ajet o kojem raspravljamo, 124. ajet sure *Bekara*, negira položaj imameta Ibrahima, a.s., prije starosti, što se da zaključiti iz njegovog prvog dijela: *A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovijedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio*. Iskušenja o kojima govori ajet odnose se na teške ispite s kojima je hazreti Ibrahim bio suočen tokom njegovog života, a koje je uspješno riješio. Jedno od tih velikih iskušenja bilo je i odsijecanje glave svom sinu, o čemu je Božiju zapovijed dobio u snu. Časni Kur'an kaže da je to bilo očigledno i potpuno iskušenje. Cijeli događaj Kur'an donosi u suri *Saffat*:

فَبَشِّرْهُنَّاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ * فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ
فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ * فَلَمَّا أَسْلَمَا
وَوَلَّهُ لِلْجَبِينِ * وَتَادِبْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمَ * قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ *
إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

I Mi smo ga obradovali dječakom blage naravi. I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: "O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?" -

“O oče moj”, reče, “onako kako ti se naređuje postupi; vidjet ćeš, ako Bog da, da ću sve izdržati.” I njih dvojica poslušашe, i kad ga on čelom prema zemlji položi, Mi ga zovnusmo: “O Ibrahimе, ti si se Objavi u snu odazvao, a Mi ovako nagrađujemo one koji dobra djela čine; to je, zaista, bilo jasno i pravo iskušenje!” (Es-Saffat, 101-106)

Ovaj događaj nesumnjivo se desio za starosti Ibrahima, a.s., što potvrđuje i sljedeći ajet:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ

Hvala Allahu, Koji mi je u starosti podario Ismaila i Ishaka; Gospodar moj, uistinu, uslišava molbe. (Ibrahim, 39)

Ovim je, očito, dokazano da je Ibrahim, a.s., stepen imameta stekao u svojoj dubokoj starosti.

Položaj imameta veći je od položaja vjerovjesničkog

Iz cjeline navedenih ajeta dvije stvari mogu se jasno zaključiti:

- a. imamet nije isto što i poslanstvo,
- b. položaj imameta veći je od poslaničkog.

Značenje kur'anskih riječi *Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!* jeste to da će se poslanik Ibrahim, a.s., učiniti predvodnikom ljudi tako što će ga ljudi slijediti u govoru i djelu, pa će im postati uzorom u znanju, moralu i ponašanju.

Neki tumači Kur'ana, u skladu s ovim značenjem imameta, zaključili su da je ovakvo što upravo poslanstvo jer ono nije ništa drugo negoli ono što je rečeno povodom pitanja imameta, odnosno poslanik je onaj kojeg ljudi njegovog ummeta slijede, kao što i Kur'an kaže:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

A Mi nismo poslali nijednog poslanika osim da mu se pokoravate Allahovom dozvolom. [...] (En-Nisa, 64)

Ovakvo tumačenje u potpunosti je neutemeljeno i netačno. Prije svega, sama rečenica *Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!* predstavlja obećanje koje je Ibrahimu, a.s., preneseno putem Objave, a to znači da je hazreti Ibrahim morao biti poslanik u tom trenutku da bi mu Objava uopće mogla dolaziti. U skladu s ovim, objavljivanje Ibrahimu da će biti poslanik, a on to već jeste, bez ikakvog je smisla. Uzvišen i čist je Allah, dž.š., od besmislenih postupaka!

Kao drugo, na početku ove rasprave dokazano je da je Ibrahim, a.s., dosegao položaj imameta u svojoj starosti, nakon što mu je prenesena radosna vijest o njegovim sinovima Ismailu i Ishaku. Kada su melecip pošli da unište narod Luta, a.s., svratili su do Ibrahima da mu prenesu ovu radosnu vijest, a to znači da je hazreti Ibrahim već tada bio poslanik, jer inače ne bi mogao na ovaj način stupiti u kontakt s melecima. Dakle, položaj imameta nije jednak položaju poslanstva.

Pritom, postavlja se pitanje zašto su neki imamet koji se spominje u ovom ajetu tumačili kao poslanstvo.

Razlog ovakvog tumačenja ovog kur'anskog mjesta, kao i drugih sličnih mjesta u Kur'anu, jeste to što su kur'anske riječi i uopće kur'anska terminologija zbog velikog vremenskog razmaka i njihove česte upotrebe u drugom obliku kod ljudi današnjice promijenile značenja, što je za rezultat imalo i to da i neki učenjaci pogrešno pretpostave da je danas među ljudima rašireno značenje nekog kur'anskog pojma njegovo izvorno značenja, bez da provjere i istraže ovo pitanje. Jedan od ovakvih pojmova jeste i pojam imameta, koji je većina komentatora Kur'ana tumačila kao da ima opće značenje poslanstva.

Neki komentatori Kur'ana pojam imameta tumačili su kao hilafet, namjesništvo, vođstvo po pitanjima vjere i Ovog svijeta. Imam je, dakle, prema ovom mišljenju, namjesnik ili nasljednik poslanika. Također, isticano je da je imam ona osoba koja upravlja vjerskim i ovosvjetskim poslovima ljudi. Koje je od ovih značenja tačno?

Nijedno od ovih značenja nije ispravno. Vjerovjesnik je ona osoba koja prima Vijesti od Uzvišenog Boga, bez obaveze da ih ljudima obznani. Poslanik je ona osoba koja, pored prihvatanja Vijesti iz Skrivenog svijeta, ima obavezu i da ih prenese ljudima, odnosno da u potpunosti prenese Božiju Poslanicu i da prijetnjom Božije kazne i najavom Njegove nagrade upotpuni dokaz ljudima. S obzirom na ovo, imamet se ne može odnositi na osobu predvodnika kojem se ljudi pokoravaju i slijede ga jer je takvo što svojstveno vjerovjesništvu i poslanstvu, kao što je spomenuto u 64. ajetu sure *Nisa*. Što se tiče pojmova hilafeta i nasljedstva, oni imaju značenje zastupništva, te ne posjeduju nikakvu

značenjsku srodnost s pojmom imameta. Pojam upravitelja u vjerskim i ovosvjetskim poslovima u sebi nosi značenje pokoravanja jer upraviteljstvo podrazumijeva čovjeka koji se nalazi na pročelju zajednice, kojoj izdaje naredbe. Značenje imameta, nasuprot svemu ovom, jeste to da čovjek koji ga posjeduje zauzima takav položaj s aspekta njegove usmjerenosti na sirat-putu da ga drugi slijede kako u govoru, tako i u djelu.

Otud, s obzirom na rečeno, kakvog ima smisla i značenja da se Uzvišeni obraća poslaniku, kojem se, kao takvom, ljudi moraju pokoravati, recimo, riječima: *Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri poslanik!*? To bi, naime, značilo da Bog hoće da ga učini poslanikom da bi mu se ljudi pokoravali u onom što im prenosi od Objave, ili da bi Bog želi da ga učini upraviteljem po pitanjima vjere i Ovog svijeta među ljudima, ili da želi da ga postavi za sudiju među ljudima kako bi im pravedno sudio.

Gornja postavka posebno nema smisla ako se uzmu u obzir drugi ajeti iz Kur'ana koji ukazuju na nepostojanje ni najmanjeg oblika besmislice u Kur'anu:

إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ * وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ

Kur'an je, doista, govor koji rastavlja istinu od neistine, lakrdija nikakva on nije! (Et-Tarik, 13-14)

Ako je cijeli Kur'an čista istina, govor koji rastavlja istinu od neistine, u tom slučaju nema smisla da pojmovi kao što su *hilafet, poslanstvo, vjerovjesništvo* i sl. imaju svoja posebna značenja, a da pojam *imamet* nema, već da ga je, tobože, Uzvišeni Bog naveo jedino stoga da napravi kratku izmjenu riječi u svojim ajetima.

Međutim, Božije blagodati nisu samo izraz skupa riječi. Svaki od izraza istinski je izraz, onaj koji odražava jednu zbilju iz mnoštva zbilja. Izraz *imamet* ne može biti izuzet iz ovog općeg principa, te ovaj pojam odražava jednu zbilju, kao što i drugi kur'anski pojmovi odražavaju neke druge zbilje.

Nakon ovih pojašnjenja vratimo se samom značenju imameta, onakvom kakvim ga Kur'an definiše, tome u kojem ga kontekstu koristi i kako ga karakterizira.

Imamet sa aspekta Kur'ana

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ * وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

Poklonismo mu Ishaka, pored njega i Jakuba smo mu dali, i sve ih učinismo dobrim, i učinismo ih imamima, koji upućuju prema zapovijedi Našoj. (El-Enbija', 72 –73)

Kao što se vidi u gornjem ajetu, nakon što je spomenut imamet, spominje se uputa kao pojašnjenje imameta. Na drugom mjestu Kur'an kaže:

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

Između njih smo Mi imame određivali i oni su upućivali po zapovijedi Našoj, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali. (Es-Sedžda, 24)

Iz ovih dvaju ajeta mogu se izvesti tri zaključka:

a. uputa je spomenuta kao osobina imameta kojom se želi definirati opisano,

- b. uputa je uvjetovana “zapovijedi Božijom”,
- c. imamet je posebna vrsta upute.

Objašnjenje

Na osnovi ovih dvaju netom navedenih ajeta postaje jasno da ovakvo opisivanje imameta ima za svrhu njegovo definiranje u tom smislu da nam se želi dati do znanja da *imamat*, u principu, znači *upućivanje*. Ovakva vrsta atribuiranja terminološki se naziva definicijskim opisom (perz. وصف تعریفی). To znači da ovaj opis ne stoji kao jedan pridjev za opisano pored ostalih pridjeva, nego je opis koji nam predočava zbilju opisanog. Prema tome, imami su oni koji su i upućivači. Sa druge strane, uputa je uvjetovana riječju *našom naredbom* (بِأَمْرِنَا), što znači da je njihovo upućivanje izravno pod *naredbom Božijom*, a ne nečim drugim.

Šta je naredba Božija? Kur'an nam daje sljedeći odgovor na ovo pitanje:

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ

Znajte, samo Allah stvara i zapovijeda! (El-A'raf, 54)

Allame Tabatabai nudi opširnu sliku ovog ajeta u osmom tomu *El-Mizana* od 188. do 191. stranice, a mi ćemo ovdje spomenuti samo glavne tačke tog tumačenja.

Riječi *halk* (خلق), odnosno *stvaranje*, u svojoj osnovi znači mjerenje i određivanje veličine neke stvari da bi se napravila druga stvar. Naprimjer, mjeri se daska da bi se od nje napravila stolica. Međutim, u okviru vjere

ono ima značenje stvaranja, odnosno dovođenja u postojanje stvari bez prijašnjeg uzora za stvaranje.

Riječ *emr* (أمر) u značenju je položaja, stanja, posla, zbilje i sl., a ponekada je u značenju i zapovijedi te naredbe. Dakle, *emr* svake stvari upravo je ono što njeno biće ispravlja i što uređuje njene kretnje, mirovanja, djela i namjere. Zbog toga se i kaže أمرُ العبدِ إلى مولاهُ , znači gospodar roba upravlja svim njegovim poslovima, životom i opskrbom njegovom. Prema tome, ako se kaže za čovjeka أمرُ الإنسانِ إلى ربِّهِ , to znači da su svi čovjekovi poslovi, život, smrt itd. u Božijim rukama.

Časni Kur'an o emru koji se odnosi na stvari, a u Božijim je rukama, kaže sljedeće:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ * فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
كُنْ فَيَكُونُ

Zaista Njegova zapovijest (emr) takva je da kada nešto hoće, samo za to rekne: “Budi!” - i ono bude. Pa neka je hvaljen Onaj u Čijoj je Ruci Meleket svih stvari (u Čijoj je Ruci vlast nad svim), Njemu ćete se vratiti! (Ja-sin, 83-84)

Ovim ajetom rečeno je da je *emr* svake stvari, koji vlada nad bitima, osobinama i djelima svih stvari, upravo izgovaranje riječi *Budi!* na takav način da ono na šta se ono odnosi dolazi u postojanje. Dakle, svako biće koje je stvoreno riječju *Budi!* u dvostranoj je sprezi. Jedan odnos tog bića jeste odnos prema Uzvišenom Gospodaru, i s tog aspekta to biće je Božiji *emr* i Božija riječ *Budi!*, a drugi odnos ovakvo biće ostvaruje prema postojećoj stvari, i s tog aspekta ono je *emr* te stvari koji se vraća Bogu, što je u ajetu pojašnjeno riječju *i ono bude* (فَيَكُونُ).

S obzirom na rečeno, može se reći da je *emr* stvaranje, odnosno dovođenje u postojanje, bilo da je to bit stvari, njena osobina ili djelo. Prema tome, isto kako su biti bića u Božijim rukama, tako, također, i *emr* uređenja bića jeste u Božijim rukama, jer nijedno biće ne posjeduje ništa od sebe, ni osobine ni djela.

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Reci: "Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista je vlasništvo Allahovo, Gospodara svjetova. (El-En'am, 162)

Naravno, u ajetu su navedeni samo neki slučajevi kao primjer, a inače i sve ostalo u našem životu, kao što je smijeh, plač, gledanje, slušanje, shvatanje itd., Božije je vlasništvo. Voda Božijom dozvolom utažuje žeđ, hrana Božijim davanjem otklanja glad i daje snagu i sl.

Razlika između stvaranja i zapovijedi (خلق و أمر)

Stvaranje predstavlja dovođenje stvari u postojanje u za nju tačno određenim dimenzijama i u tačno određenom obliku. To stvaranje može biti, s jedne strane, prisajedinjenjem jedne stvari drugoj, kao što je sjedinjenje dijelova sjemene tekućine jednih s drugim, muške sjemene tečnosti sa ženskom, odnosno kao što su sastojci prehrane i hiljade drugih uvjeta koji su potrebni za dolazak u postojanje jednog čovjeka ili životinje. S druge strane, stvaranje može biti i bez prisajedinjenja, kao što je stvaranje osnovnih elemenata, od kojih svaki posjeduje njemu svojstvenu veličinu bića, svojstva i posebne odnose s drugim bićima. Ovo se veoma jasno da zaključiti iz sljedećeg ajeta:

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا

Koji je sve stvorio i odredio mu veličinu posebnim određenjem! (El-Furkan, 2)

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى

Gospodar naš je Onaj Koji je svakoj stvari dao njeno posebno stvaranje, a zatim je, kako da se koristi time što joj je dao, nadahnuo. (Ta-ha, 50)

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Allah je Stvoritelj svega. (Ez-Zumar, 62)

Ovim ajetom Allah, dž.š., Svoje stvaranje uopćava i ističe da su sve stvari obuhvaćene Njegovom kreacijom. U skladu s tim, Božije stvaranje, također, obuhvata i postepeno stvaranje.

Pritom, kad govorimo o zapovijedi, onda se mora reći da u ovom slučaju ne postoji aspekt određivanja veličine i uređivanja. Iz istog razloga u slučaju zapovijedi ne postoji ni postepenost. Otud, i Kur'an pravi ovu razliku i o stvaranju kaže:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

Koji je Nebesa i Zemlju u šest dana stvorio. (El-A'raf, 54),

a o zapovijedi sljedeće:

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَّمَجٍ بِالْبَصْرِ

naređenje Naše je samo jedno, kao treptaj oka. (El-Kamer, 50)

Sljedeća razlika jeste ta da se stvaranje može pripisati i nekom drugom osim Bogu, kao što Kur'an govori za Isaa, a.s.:

وَادِّ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا

i kada si, voljom Mojom, od blata nešto poput ptice stvorio i u nju udahnuo. (El-Ma'ide, 110),
dok na drugom mjestu Allah, dž.š., Sam za Sebe kaže:

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

neka je uzvišen Allah, Najljepši Stvoritelj! (El-Mu'minun, 14)

Međutim, *emr* u značenju položaja nikome nije pripisao osim Samom Sebi, i njega uzima za posrednika između Sebe i onog što želi dovesti u postojanje, kao što je duša i sl.:

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ

On šalje meleke s Objavom Ruhu, po zapovijedi Svojoj. (En-Nahl, 2)

وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالتُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ

On čini da se Suncem i Mjesecem koristite, a i zvijezde su potčinjene naredbi Njegovoj. (En-Nahl, 12)

وَالنَّجْمَاتُ يَسْتَخْرِجُ الْفَلَكَ بِأَمْرِهِ

i da lađe plove naredbom Njegovom. (Er-Rum, 46)

وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

postupaju onako kako On naredi. (El-Enbija, 27)

Iako su stvaranje i zapovijed u osnovi jedno, ali s obzirom na različite aspekte posmatranja i oni su različiti. Stvaranje uvijek dolazi nakon zapovijedi, jer dok se ne odredi, nema ni stvaranja, kao što se nijednom biću nakon što je stvoreno ne određuje veličina. Ako je prvo

rečeno: *Stvorio je Nebesa i Zemlju u šest dana*, a zatim: *A potom je zasjeo na Prijestolje da upravlja pomoću zapovijedi*, upravo je u tome i razlika između stvaranja i zapovijedi. Stvaranje ima značenje dovođenja u postojanje biti stvari, a zapovijed znači upravljanje njima te uspostavljanje najboljeg uređenja između njih. Nakon što je objašnjeno značenja *emra*, nastavljamo našu osnovu temu.

Posljednji ajet sure *Ja-Sin* glasi: *Pa neka je hvaljen Onaj u Čijoj je Ruci Melekt svih stvari*. To znači da je svijet zapovijedi upravo svijet Melekuta, odnosno batin svijeta, upravo ono po čemu opstojе i o čemu ovise bića u svojoj egzistenciji, kretanju, mirovanju, volji i djelu.

U svijetu stvaranja postoji kretanje i promjena, a svijet zapovijedi je zbilja koja je čista od bilo kakvih oblika promjena. Ovim postaje jasno da svaka stvar ima dva lica. Jedno koje je podložno promjeni, postepenosti i propadanju, i drugo, koje ne potpada pod zakone prostora i vremena, odnosno koje je čisto od uvjeta vremena, prostora i kretanja. Dakle, zapovijed je naspram stvaranja upravo ona stvar o kojoj ovise zbilje stvari i njeni pojavnj odrazi.

Uputa Imama provodi se posredstvom zapovijedi

Treća istina koja se da razumjeti iz ajeta o imametu jeste ta da Imam upućuje posredstvom *emra*, odnosno zapovijedi, što i Časni Kur'an ističe: [...] *koji upućuju prema zapovijedi Našoj*. Također, iz ovog biva

jasnim da uputa koju Kur'an pripisuje imamima predstavlja poseban vid upute, a ne uputu u njenom općenitom značenju.

Božija zapovijed koja je spomenuta u gornjem ajetu predstavlja upravo Melektu kreacije. Kao što je rečeno, to je drugo lice stvorenog, preko kojeg su imami posredstvom zapovijedi okrenuti ka Uzvišenom Bogu. Dakle, Imam upućuje iz svijeta Melekuta, koji je pod njegovim nadzorom, i s ovog položaja poziva Istini i Uzvišenom Bogu.

Imam na razini batina i zbiljskog lica stvorenog, koji je očuvan od bilo kakvog vida promjene, posjeduje jedan oblik velajeta, odnosno vlasti nad ljudskim djelima, i upravo ovim velajetom i batinom on upućuje.

Razlika između upute Imama i drugih

Uputa Imama nije na razini savjeta kao što je uputa vjerovjesnika, poslanika i vjernika. Ona nije moralna propovijed ili raspravljanje na najljepši način. Zapravo, uputa Imama predstavlja vođenje stvorenog iz njegovog batina i dovođenje na put Istine. Drugim riječima, uputa Imama nije pokazivanje puta, već je dovođenje do željenog. Njegova uputa, sa kur'anskog stajališta, predstavlja ostvarenje upute, a uputa poslanika, vjerovjesnika i vjernika je ukazivanje na put sreće i spasa te put stradanja.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ يُبَيِّنُ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Mi nismo poslali nijednog poslanika koji nije govorio jezikom naroda svoga, da bi mu objasnio. A Allah ostavlja u zabludi onoga koga hoće i upućuje na Pravi put onoga koga hoće; On je Silan i Mudar. (Ibrahim, 4)

Također, potpuno je jasno i očigledno da Uzvišeni Bog sve svoje poslove i namjere provodi ustaljenim tokovima i sredstvima. Tako vidimo kako Kur'an navodi primjer o životu i zemlji:

وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

I ti vidiš zemlju kako je zamrla, ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepti i uzbuja, i iz nje iznikne svakovrsno bilje prekrasno u paru (muško i žensko). (El-Hadždž, 5)

Riječ *zevdž*, odnosno par u arapskom jeziku stoji naspram riječi *fard*, odnosno pojedinačan. Časni Kur'an navodeći riječ *zevdž* otkriva postojanje parova u biljnom svijetu stoljećima prije nego što je to savremena empirijska nauka dokazala da i u biljnom svijetu postoje muški i ženski spolovi.

U svakom slučaju, u gornjem ajetu oživljavanje zemlje, nicanje biljaka i rađanje mnoštva njihovih plodova ostvaruje se posredstvom kiše, a isto tako i oživljavanje mrtvih duša zarobljenih u kafezu prirode i njihovo upućivanje Uzvišeni Gospodar ostvaruje posredstvom melekutske zapovijedi koju je On stavio pod nadzor skupine Svojih čestitih robova. S druge strane, mi znamo da je obaveza poslanika jedino da jasno obznani:

وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

A Poslanik je jedino dužan da jasno obznani. (En-Nur, 54)

Primjedba: Vidimo da Časni Kur'an pitanje upute pripisuje različitim pojedincima, kao i onda kada govori o vjerniku iz porodice faraona:

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

I onda onaj vjernik reče: "O narode moj, slijedite mene, ja ću vam na Put napretka ukazati! (Mu'min, 38)

Ili kao što je rečeno o učenjacima vjere:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Nek po nekoliko njih iz svake zajednice njihove otputuje da bi se uputili u vjerske nauke, i kada se vrate svome narodu, neka ga opominju (da bi se oni ustegli od kršenja Božijih zakona). (Et-Tevbe, 122)

Da li je ova uputa o kojoj govore prethodni ajeti nešto drugo nego ukazivanje na put?! Zašto onda uputa Imama, o kojoj govore 73. ajet sure *Enbija* i 24. ajet sure *Sedžda*, nije iste prirode netom spomenute u gornjim ajetima. U čemu se razlikuju ove dvije vrste upute?

Kao prvo, hazreti Ibrahim od prvog trenutka kada je otpočeo promicati vjeru, činio je to uputom, te zato nema smisla da mu se pored postojeće upute ponovo daruje ista ta uputa. Drugim riječima, to bi bilo stjecanje već stečenog što je sa aspekta razuma nemoguće. Kao drugo, ovu razliku ćemo više pojasniti u nastavku teksta kada se budemo bavili vrstama uputa. Tada ćemo reći da Božija uputa po jasnom kur'anskom tekstu ima različite oblike.

Svaka od njih potječe od zasebnog izvora i uzroka, isto kao što postoje različite perceptivne moći i svaka od ovih moći izvršava posebnu radnju i potječe iz zasebnog izvora, ali u krajnjem sve se one vraćaju u jednu nadmaterijalnu zbilju koja se zove ljudska duša, o čemu su velikani filozofije rekli: “Duša je sama po sebi zbir svih ljudskih moći precepcije, a istovremeno nijedna od njih zasebno.”

Razlog darivanja položaja imameta

Časni Kur'an u suri *Sedžda* navodi dva pojma ili, bolje rečeno, dvije osobine kod ljudi zbog kojih im Uzvišeni Bog daruje položaj imameta, a to su strpljivost i čvrsto uvjerenje.

لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

Jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali. (Es-Sedžda, 24)

Ovom kratkom rečenicom Kur'an obznanjuje razloge dodjeljivanja položaja imameta, ali nama preostaje da vidimo šta se podrazumijeva pod ovim dvjema osobinama.

Među učenjacima je rasprostranjena i prihvaćena sintagma “srodnost između suda i subjekta”. To znači da iznošenje i obznanjivanje propisa o kakvoći i količini treba biti odgovarajuće i srodno sa subjektom koji se tretira tako da taj sud bude potvrđen ili negiran. Naprimjer, potpuno je jasno da postoji velika razlika u značenju između toga kada otac kaže svome sinu da ga vodi u sportsku dvoranu da vježba i kada isto to kaže

trener vrhunskom atletičaru, kao što postoji velika razlika u odlasku u naučne institucije radi stjecanja znanja između jednoga prvačića i akademika.

S obzirom na ovaj prihvaćeni metod među razumnim ljudima, pojmovi strpljivost i čvrsto uvjerenje, koji su uzrok darivanja položaja imameta, ne mogu biti shvaćeni na svakodnevan način, dakle onako kako ih ljudi shvaćaju u svom svakodnevnom životnom okruženju. Zapravo, strpljivost i čvrsto uvjerenje u slučaju imameta poprimaju posebno značenje.

U neto spomenutom ajetu glagol *bili su strpljivi* naveden je u općenitom značenju, ničim uvjetovan ni ograničen. To što je ovaj glagol naveden u općenitom značenju zbog toga je što strpljivost u ovom slučaju treba biti dostojna položaja imameta, a ne bilo kakva strpljivost. Drugim riječima, oni koji zasluže i koji su dostojni položaja imameta ispoljili su u svim životnim nedaćama i iskušenjima takvu razinu strpljivosti koja ukazuje na njihovu veliku pokornost i položaj robovanja.

Također, jasno je da je ovaj vid strpljivosti rezultat već postojećeg čvrstog uvjerenja, što, naravno, u ovom slučaju predstavlja čvrsto uvjerenje u Uzvišenoga Boga. U istom kontekstu je rečeno kako povjerenje predstavlja vjerovanje u čovjeka u čiju se čistotu, pravednost i ispravnost osvjedočilo. Ovakvo povjerenje čovjeku donosi smiraj i sigurnost srca tako da on u svom vjerovanju nikada ne zapada u sumnju. Prema tome, strpljivost proizlazi iz već postojećeg čvrstog srčanog uvjerenja.

Treba istaći da je čvrsto uvjerenje zbilja koja se očitava kroz različite razine, kao što su i zbilje znanja, svjetlosti i

bitka. Na svakoj višoj razini manifestiraju se učinci i tragovi zbilje te razine kojih na nižoj razini nema.

Razlika između imana i čvrstoga uvjerenja

U nekim slučajevima prihvatanje i vjerovanje se odnosi na samu egzistenciju bića, kao što je, recimo, vjerovanje nevjernika, iako oprečno njihovom opredjeljenju, u postojanje Boga:

وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

A da ih upitaš: “Ko je Nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio?” – sigurno bi rekli: “Allah!” [...] (El-'Ankebut, 61)

Međutim, u drugim slučajevima to vjerovanje se produbljuje i proteže i na neke od konsekvenci tog bića, odnosno posljedica koje proizlaze iz njega, a nekada, opet, vjerovanje obuhvaća sve njegove konsekvence. Na temelju istoga svi vjernici nisu istog stepena vjerovanja već su podijeljeni u više skupina i na različite stepene.

Čvrsto uvjerenje predstavlja vjerovanje popraćeno sa svim njegovim konsekvencama. Tako vidimo da i Časni Kur'an u prvim ajetima sure *Bekara*, nakon što kaže *oni vjeruju u nevidljivo*, kada dođe na red Sudnji dan mijenja izraz i kaže *u Onaj svijet čvrsto vjeruju*, da bi ukazao na konsekvencu čvrstog uvjerenja – da se nikada ne zaboravlja Sudnji dan. Čvrsto uvjerenje nespojivo je sa zaboravom. Nemoguće je da čovjek ima znanje i vjeruje u Sudnji dan, kao i da stalno ima na umu obračun za sva svoja djela, i velika i mala, a da istovremeno počini grijeh i ne ispuni neku obavezu. Štaviše, takav čovjek će

se ustezati od toga da počini bilo šta pokuđeno i da se približi bilo čemu sumnjivom.

Nakon ovog pojašnjenja može se reći da je čvrsto uvjerenje stanje uma kada je percepcija dosegla toliki intenzitet, postojanost i čvrstinu da ne može slabiti, nestati, niti mu sumnja ima bilo kakvog pristupa. Ovo je prvi stepen čvrstoga uvjerenja koji se, s obzirom na to na šta se odnosi, dijeli na dva oblika:

a. Mulk (ملك), spoljašnjost stvari ili svijet stvorenog (عالم خَلَق),

b. Melekut (ملكوت), batin ili svijet emra (عالم أمر).

Svijet mulka je upravo ono sa čime smo u spoljnjem svijetu suočeni, odnosno percipiramo ga posredstvom osjetila. Čujemo, vidimo, dodirujemo i posredstvom argumenta i dokaza razumijevamo odnose koji vladaju među stvarima. Ovo predstavlja logičko čvrsto uvjerenje. Pored ovoga, u Kur'anu se čvrsto uvjerenje odnosi i na Svijet Melekuta, tj. Božanski, Nebeski svijet koji čini zbilju i unutrašnjost stvari.

Svakako, treba naglasiti da je potpuno jasno kako se propisi, zakoni i učinci ovih dvaju čvrstih uvjerenja potpuno razlikuju, što je prirodan odraz onoga na šta se oni odnose. Da bi ovo postalo još jasnije, treba obratiti pažnju na sljedeće ajete.

Časni Kur'an o Ibrahimu, a.s., kaže sljedeće:

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

I Mi pokazasmo Ibrahimu carstvo (Melekut) Nebesa i Zemlje da bi bio od onih koji čvrsto vjeruju. (El-En'am, 75)

Ovaj ajet ukazuje na činjenicu da je Melekut i batin Nebesa i Zemlje uvod i uvjet za stjecanje čvrstog uvjerenja. Ajet kao da je odgovorio na pitanje zašto je dato Ibrahimu, a.s., uvid u Melekut Nebesa i Zemlje. Dato mu je zato da bi mu se podario položaj čvrstog uvjerenja i da bi se time uzdigao na viši stepen. Ovim biva jasno da posjednici čvrstog uvjerenja nikad nisu odvojeni od posmatranja Melekuta i batina stvari. Za njih nije ništa skriveno od svijeta Melekuta Nebesa i Zemlje. Dakako, ni svijet Ahireta nije im skriven.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ

Ne, nije tako, ako biste imali znanje čvrstog uvjerenja, sigurno biste Oganj vidjeli! (Et-Takasur, 5-6)

Drugim riječima, ovi ajeti govore nam da je neviđenje Ognja ili Džehennema znak da naše znanje nije istovremeno i čvrsto uvjerenje. Ovdje se nameću dva pitanja čije odgovore treba pojasniti:

a. Zašto je samo Oganj spomenet u ajetu, a ne sav Ahiret?

b. Šta je razlog neposjedovanja znanja čvrstog uvjerenja?

U odgovoru na prvo pitanje treba istaći da je Oganj naveden samo kao primjer. Ne treba zaboraviti, a već ranije je spomenuto, da je Kur'an knjiga upute i da hoće čovjeka dovesti do cilja. U edukativnoj metodologiji je dokazano da je čovjek, sa aspekta njegove psihe, osjetljiviji i napetiji kada mu se prijete nanošenjem štete nego kada mu se obećava zadobijanje neke koristi. Otuda je u gornjim ajetima Oganj naveden kao primjer, a ne

Džennet. Pored toga, ajeti se obraćaju ljudima utonulim u mnoštvo onoga što se nudi na Ovom svijetu, okupiranim što većim stjecanjem imetka, koje je hvalisanje nezbiljskim stvarima učinilo opčinjenim da su na kraju otišli čak do grobova i istrulih kostiju svojih predaka. Sa ovakvima se ne može razgovorati o vječnim Božijim blagodatima na Ahiretu. Naprotiv, jedini mogući način ophođenja s njima, ne bi li ih se navelo da napuste svoje pogrešne uobrazilje, jeste njihovo zastrašivanje.

Odgovor na drugo pitanje Allah, dž.š., dao je u suri *Mutaffifin* kada je rekao:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ * كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُورُونَ

A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova. Uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti. (El-Mutaffifin, 14-15)

Prema tome, grijesi i loša dijela su ti koji su čovjeku uskratili istinsku spoznaju i ispravni put. Ovu istinu veoma jasno i na mnogo mjesta možemo vidjeti u predajama od Poslanika, s.a.v.a., i Ehli-bejta.

U nastavku sure *Mutaffifin* Allah, dž.š., kaže:

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَنْبِرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ * كِتَابٌ مَّرْقُومٌ * يُشْهَدُهُ الْمُرْتَبُونَ

A nije tako! Uistinu, knjiga čestitih je u Illijjunu, a znaš li ti šta je Illijjun? Knjiga ispisana! – nad njom bdiju oni Allahu bliski. (El-Mutaffifin, 18-21)

Ovi ajeti izričito i potpuno jasno kazuju da Allahu bliski robovi, oni čija srca nisu prekrivena koprenama sazdanim

od grijeha, neznanja i sumnje, vide sve skrivene svjetove, i Illijun, i uzavrelu vatru Ognja.

Ovim postaje jasno da je navođenje Ognja za one koji su mnoštvom obuzeti i Illijuna za bliske Allahu, samo primjer, uzimajući u obzir odgovarajuća stanja njihovih duša i moralnih osobina.

Ovo potvrđuje i riječi iz dove Musa ibn Džafera, Imama Kazima, a.s., u noći bi'seta, noći kada je našem Poslaniku, Muhammed ibn Abdullahu, s.a.v.a., darovan položaj poslanstva:

“Moj Bože! Ti se nisi skrio iza zastora od stvorenja Svojih, već su ih djela njihova od Tebe zastrla!”

Poludio sam, kome da otkrijem tajnu svoju,

I daleko sam od Tebe, i ne dijeli nas ništa,

Bliži Si mi od srca, a usamljen sam,

Napuštenost je od mene, žaliti se ne smijem.

Da, udaljenost je od nas. Grijesi, kršenje Božijeg zakona, nepoštivanje prava drugih i sve ostale nedolične radnje ispriječile su se i nadvile nad nama i zarobile su nas, ne dozvoljavajući da vidimo zbilju. Istim ovim putem nagruše na nas sumnje, čak nam i vrata poricanja otškrinuše, dok šejtan stoji u iščekivanju ispunjenja svoga obećanja: *Zaista, sve ću ih zavesti, osim iskrenih robova Tvojih.*

U skladu sa rečenim, Imam treba biti osoba koja posjeduje sljedeće osobine:

- a. posjednik je položaja čvrstog uvjerenja,
- b. obaviješten je i posjeduje znanje svijeta Melekuta,
- c. uspješno je prošao Božija iskušenja,

d. ljudima je upućivač i vodič posredstvom svijeta emra.

U nastavku će biti više govora o četvrtoj osobini Imama, izvedenoj iz dijela ajeta *oni upućuju po zapovijedi Našoj*, a ovom prilikom, samo ćemo se kratko osvrnuti na ovo pitanje. Uputa o kojoj se ovdje govori i koja je svojstvena samo imamima tiče se srca i djela kao tjelesne aktivnosti koja je rezultat naredbi što potiču iz srca. Dakle, nutrina srca i zbilja djela su prisutni kod Imama i ne mogu mu biti skriveni.

Djela i srca, kao i ostala bića, imaju dva lica, unutrašnje i spoljnje. Budući da je nutrina djela i srca upravo svijet emra, tj. zapovijedi, oni su kao takvi otkriveni Imamu. Shodno tome, Imam neizbježno ima uvida i u dobra i u loša djela, i obaviješten je o njima. Na osnovu istog ovog znanja i obaviještenosti na Sudnjem danu bit će svjedok ljudima u njihovim djelima.

يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ

Na Dan kada pozovemo sve ljude s Imamom njihovim. (El-Isra', 71)

Potpuno je jasno da su dva obavezna uvjeta kod svjedočenja. Prvo, da svjedok bude prisutan kod događaja, i drugo, da bude obaviješten, tj. da zna šta se i kako dogodilo. Nemoguće je da Uzvišeni Gospodar dovede svjedoke koji će svjedočiti o djelima ljudi, bila dobra ili loša, a da ti svjedoci nemaju znanja ni uvida u sama djela.

Primjedba: Neki od tumača Kur'ana rekli su da se pod riječju *imam* u gornjem ajetu podrazumijeva knjiga

ljudskih djela, a ne određeni pojedinac sa ličnim imenom i koji je pri tome još imam.

Odgovor: U poglavlju o svjedočenju ljudskih djela odgovorit će se na ovu primjedbu. Ako Bog to bude htio, tom prilikom iznijet ćemo dokaz da se pod riječju Imam u ovom ajetu podrazumijeva upravo čovjek koji je sa istinom, a opisuje se kao Imam, dok gornja tvrdnja nema nikakvog naučnog utemeljenja.

Iz samog ovog ajeta može se izvesti zaključak da Imam treba biti prisutan i bdjeti nad obama putevima, i putem sreće i putem zastranjenja, jer svjedok dobrih djela također je svjedok i loših ljudskih djela.

Iz ovog ajeta također se može izvesti zaključak da je Imam ona osoba koja će na Danu kada će se nutrine ljudi objelodaniti voditi ka Gospodaru, kao što je i u batinu i zahiru Ovoga svijeta ljude vodio ka Njemu. Svi će se osvjedočiti toga Dana o ovoj zbilji, što i kur'anski ajet potvrđuje:

وَيَوْمَ يَعَضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

Na Dan kada nepravедnik prste svoje bude grizao govoreći: "Kamo sreće da sam se uz Poslanika Pravog puta držao. (El-Furkan, 27)

I naš Poslanik, s.a.v.a., isto kaže:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

Poslanik je rekao: "Gospodaru moj, narod moj ovaj Kur'an je napustio!" (El-Furkan, 30)

U nastavku istoga ajeta Uzvišeni Bog tješi Poslanika riječima:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا

Isto tako Mi smo dali da svakom vjerovjesniku grešnici neprijatelji budu. A tebi je Gospodar tvoj dovoljan kao vodič i kao pomagač! (El-Furkan, 31)

Primjedba: Rekli ste da je Imam osoba koja je svjedok ljudskih djela, a sa druge strane također ste rekli da je obavezan uvjet i ono na šta se oslanja svjedočenje činjenica da svjedok mora biti prisutan kod samog događaja, drugim riječima da ima znanje o njemu, a Kur'an jasno poriče ovakvu tezu kada kaže:

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

Na dan kada Allah sakupi poslanike i upita: “Da li su vam se odazvali?” – oni će reći: “Mi ne znamo, jer samo Ti znaš sve tajne.” (El-Ma'ide, 109)

Zar treba bilo šta reći s obzirom na to da je ajet potpuno jasan u tome da će poslanici na Sudnjem danu priznati kako nemaju znanje.

Da bismo dali odgovor na ovu primjedbu, neophodno je prije toga pojasniti nekoliko stvari, čime će odgovor sam po sebi postati jasan:

1. ograničenost ljudskoga znanja,
2. ograničenost zbiljskoga znanja o Allahu, dž.š.,
3. učtivost pokornosti poslanikâ, neka je mir na sve njih, spram uzvišenog položaja Gospodarevog,
4. ajeti koji govore o znanju poslanikâ i njihovo svjedočenje o ljudskim djelima,

5. sumiranje gornjih postavki.

Pojašnjenje prve postavke

Poznato je da mjera i veličina koju znanje otkriva od zbilje i pojmovnoga ovisi o dvjema stvarima:

- a. uzroku postojanja samoga znanja i
- b. objektu na što se odnosi znanje.

Pod prvim uvjetom se podrazumjeva posljedica određeno znanje, jer snaga i sposobnost sagledavanja spoljnje zbilje ovisi o veličini moći koju to znanje crpi iz svoga uzroka. Naprimjer, znanje o nečemu vidljivom za oko ovisi o veličini i moći svjetlosti koju oko ima. Ako je svjetlost oka jaka, opseg njegovog posmatranja će biti širi i veći, i suprotno, ako je svjetlost oka slabija, i opseg posmatranja će biti manji. Isti odnos vlada kada je u pitanju objekt na koji se odnosi znanje. Nekada oko reflektira samo spoljnje konture stvari koju posmatra, dok u drugim slučajevima reflektira i pojedinosti objekta.

Da bismo isto pravilo pojasnili za apstraktne pojave i kako ono vrijedi na duhovnoj razini, navest ćemo primjer iz osjetilnog svijeta. Ako dva čovjeka posmatraju tijelo, jedan mikroskopom, a drugi golim okom, sigurno je da će se njihovo znanje o tijelu potpuno razlikovati. Čovjek sa mikroskopom moći će vidjeti mnoge pojedinosti tijela: krvotok, kiseonik, probavu, bolest toga tijela itd., za razliku od drugog čovjeka koji može sagledati samo vanjsku ljepotu ili ružnoću tijela. Isti zakon vlada i kod duhovnih pitanja.

Mi kod čovjeka vidimo da li on obavlja namaz ili ne, posti li ili ne..., a produhovljen i pročišćen čovjek vidi i njegovu nutrinu, da li je on duhovno zdrav i koje ga bolesti muče, da li zavidi, kleveće, laže, mrzi itd. Ako je čovjek na višoj razini produhovljenosti, on može vidjeti čak i smrt i posmrtni život njegov, da li će biti u Džennetu ili Džehennemu. Dželaludin Rumi Mevlana ovako spjeva predaju od Poslanika u vezi sa Zejdom ibn Harisom:

Jednog jutra Pejgamber oslovi Zejda:

“Kako si osvanuo ashabu čista srca?”

Reče: “Kao rob i vjernik”; a Poslanik ga opet zapita:

“Šta su znaci tvoga imana?”

“Danima sam bio žedan,

noćima budan zbog aška i bola.

Tako sam provodio dane i noći,

kao što vrh koplja prolazi koz štit.”

“Kakav si poklon dobio iz tih predjela, kaži nam, da bismo mi mogli razumjeti tvoj put”, upita Pejgamber.

Zejd odgovori: “Kao što stvorenja vide nebesa, ja vidim Arš i stanovnike njegove.

Poznajem ljude pojedinačno,

kao što razlikujem pšenicu od ječma u mlinu.

Znam ko je džennetlija, a ko stranac,

meni je to jasno kao što razlikujem zmiju od ribe.

O Božiji Poslaniče! Da otkrijem tajne proživljenja?

Da sad kažem ovdje kakvo će biti proživljenje sutra?

Da li da kažem ili da ušutim?”

Poslanik mu išareti ustima da ih zatvori.

“Dozvoli mi da poderem zastore,
pa da se moj dragulj ukaže poput svjetlećeg sunca”, reče
Zejd.⁴

Prema tome, kvalitet osobine znanja da otkriva zbilju ovisi o uzroku samog tog znanja na način da koliko god da je moć i snaga tog uzroka veća, i znanje će biti većeg opsega i dometa. Tako i naše znanje o spoljnjim aspektima stvari i njenim odlikama nikada nam neće moći priskrbiti i otkriti biti i zbilje stvari. Dakle, ljudsko znanje je ograničeno upravo na spoljašnjosti stvari.

Kakva je to zbilja stvari da mi nemamo moći da je dosegne? Zar su stvari nešto drugo nego sama spoljašnjost njihova, sa kojom smo svakodnevno u kontaktu i koju posmatramo?

Poznato je da zbilju svake stvari čine svi dijelovi koji tu stvar dovode u postojanje. Također znamo da jedna od tačaka o koju se oslanja pojavni oblik stvari jeste njen egzistencijalni uzrok i sva bića koja trebaju biti istovremeno postojeća sa tom stvari. Nije moguće da percipiramo toplotu kao posljedično biće, a da ne percipiramo njen egzistencijalni uzrok koji joj vremenski prethodi i sva bića koja opstoje uporedo sa toplotom, a imaju ulogu u njenom ostvarenju. Dakle, za razumijevanje toplote treba shvatiti vatru kao njen uzrok, kao i sva druga popratna bića u njenom okruženju. Potom, treba shvatiti vatru pod istim uvjetima koji su navedeni za toplotu. Isto tako, ovaj proces se nastavlja u nizu dok se ne završi na uzroku svih uzroka,

⁴ Dželaludin Rumi: *Mesnevia*, 1. sv., stih 3500. i dalje.

uzroku egzistencije, Uzvišenom Bogu. Bogu, Koji je nesaglediva i beskonačna zbilja, Koji je apsolutno znanje, apsolutni život, apsolutna moć. Da li je čovjeku moguće takvo šta percepirati?! Da li biće koje je ograničene egzistencije i koga je Gospodar stvorio može obuhvatiti znanjem svoga Stvoritelja? Bez sumnje, to je sa aspekta razuma nemoguće. Ili, po riječima allame Tabatabajija, r.a., Ovaj svijet sa jedne strane proteže se u bezgraničnost, u čijem okrilju se kreću ogromna nebeska tijela sa svojim mliječnim putem, ostavljajući čovjeka bez daha, a s druge strane atom, koji u sebi skriva takve tajne i preciznosti, čiji se samo jedan dio otkriva pod moćnim mikroskopima, ostavlja zbunjenim razum. Ako bi se čovjekova misao htjela kretati samo između ovih dviju krajnosti materijalnoga svijeta, ne bi ništa stekla osim zapanjenosti. Kako je moguće sa ovakvom mišlju i slabom svjetlošću razuma spoznati egzistenciju i zbilju njenih stvorenja?!

Da, čovjek je obdaren mišlju i svjetlošću razuma, ali u veoma maloj mjeri, i on kao takav u okrilju ove egzistencije poput je mjesečara zarobljenog tamom noći protiv koje se bori slabom svjetlošću svijetle, uklanjajući tmine na putu karavana čovječanstva.

Također, ne treba zaboraviti ni drugu istinu – da su sva bića međusobno povezana tako da svaka stvar koja se treba spoznati, njena zbilja je u tijesnoj vezi sa bićima prije nje i bićima iz njenog okruženja. Naravno, time se sve ne završava, već se taj niz povezanosti nastavlja i sa drugim bićima. Dakle, bića imaju zbilje koje su u potpunosti skrivene našem znanju i percepciji jer spoznaja svake stvari ovisi o spoznaji cjelokupne egzistencije. Mi koji smo samo dio te egzistencije kao

takvi ne možemo spoznati zbilju koja nema početka ni kraja, niti je možemo obuhvatiti znanjem i to prodirući do njene biti. U svakom slučaju, doseg ljudskog znanja je ograničen na spoznaju spoljašnjosti bića, osim kod onih ljudi koji su poučeni Božanskim znanjem i povezani sa skrivenim svijetom. To su oni o kojima ajet kaže: *Mi ga poučismo onome samo što Mi znamo*,⁵ a najpotpuniji i najsavršeniji primjer toga jeste naš Poslanik, najplemenitije stvorenje, pečat poslanstva, najuzvišeniji od svih bliskih robova, o kojem Časni Kur'an kaže: *A ti zaista primaš Kur'an od Mudroga i Sveznajućeg!*⁶

Pojašnjenje druge postavke

I Kur'an i filozofski argumenti potvrđuju istinu da su svi ključevi skrivenih svjetova samo i jedino u posjedu Gospodara, Apsolutnog Znalca skrivenog.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ

*U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna.
(El-En'am, 59)*

وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

A Allah zna, a vi ne znate. (El-Bekara, 216)

Dakle, priroda čovjeka je neznanje, a upoznat je samo onim što On želi.

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

⁵ *El-Kehf, 65.* – وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

⁶ *En-Neml, 6* – وَإِنَّكَ لَتَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ

I ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo u određenoj mjeri. (El-Hidžr, 21)

وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

A od onoga što On zna – drugi znaju samo onoliko koliko On želi. (El-Bekara, 255)

وَمَا أُوْتِيتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

A vama je dato samo malo znanja. (El-Isra', 85)

Navedeni ajeti jasno ukazuju da u svijetu egzistencije postoji beskrajno more znanja od kojega je čovječanstvu dodijeljena samo jedna mala kapljica. Zbilja znanja je jedino kod Uzvišenoga Boga. Na temelju istoga vidimo da mnoštvo ajeta govori o tome kako će se zbilje svih stvari objelodaniti na Sudnjem danu, Danu ispoljavanja Istine.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا * ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ

Kada će samo onaj kome Milostivi dozvoli govoriti, a istinu će reći. To je Dan Istine. (En-Nebe', 38-39)

Prema tome, zbilja znanja, onakva kakva uistinu jeste, jedino je u vlasti Gospodara, neka je uzvišen Njegov položaj.

Pojašnjenje treće postavke

Kao što se vidi iz Kur'ana, Božiji poslanici, neka je mir na njih, imaju poseban oblik učivosti u govoru i djelu spram Gospodara, a posebno u izravnom obraćanju Uzvišenome, kada svoje biće vide čistim robom i

posjedom Svetoga Apsolutnog Vladara. U tim prilikama sebe drže do krajnosti poniznim. Primjer ovoga možemo vidjeti u Nuhovom, a.s., obraćanju Uzvišenome Bogu, nakon što mu se sin udavio, a on pristao na planinu Al-Džudijj:

رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ

“*Gospodaru moj, sin moj je čeljade moje, a obećanje Tvoje je zaista istinito i Ti si najmudriji Presuditelj!*” (Hud, 45)

Svoje obraćanje Nuh, a.s., otpočeo je riječju *Gospodaru moj* da bi time prije svega pokazao svoju potrebitost i potčinjenost svoju spram Njega, a u nastavku kaže: *Sin moj je čeljade moje*, jer imati sina podrazumijeva brigu za njegov spas, da bi odmah nakon toga konstatirao: *Ti si najmudriji Presuditelj!*, i ja se pokoravam svakoj Tvojim odluci. Nakon što mu je Allah, dž.š., dao negativan odgovor, on reče:

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنَ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“*Gospodaru moj*”, reče, “*tebi se ja utječem da Te više nikad ne zamolim za ono što ne znam! Ako mi ne oprostiš i ne smiluješ mi se, bit ću izgubljen.*” (Hud, 47)

Ponovo svoje obraćanje otpočinje riječju *Gospodaru moj*, te priznanjem da nema utočišta osim kod Njega, niti snage ni moći osim kod Njega.

Allame Tabatabajija ovaj događaj u Kur'anu komentariše na sljedeći način:

Temeljitim i preciznim promišljanjem kur'anskih ajeta shvata se da Nuh, a.s., uopće nije molio za svoga sina,

već je jedino htio da mu se pojasni da li se Božije riječi: *i ne obraćaj Mi se više zbog onih koji su zulm učinili – oni će sigurno biti potopljeni!*⁷, odnose na one koji su učinili zulm i nisu uzvjerovali, ili se misli na sve oblike zulma uopće, ili su nejasne i neodređene te imaju potrebu da se pojasne od strane Posjednika pera, Uzvišenoga Boga. Zbog toga vidimo da je Allah, dž.š., da bi očuvao ismet Svoga poslanika, i prije nego što je Nuh, a.s., upotpunio govor i ispoljio neučtivost, On ga je prekinuo pojasnivši mu svoje riječi ko se može smatrati porodicom. U suprotnom, kako je moguće da hazreti Nuh, a.s., koji je jedan od petorice odabranih poslanika, *ulul-'azm*, a s druge strane čuo je Božiju poruku: *i ne obraćaj Mi se više zbog onih koji su zulm učinili – oni će sigurno biti potopljeni!*, i kao treće, sam on je rekao: *Gospodaru moj, ne ostavi na Zemlji nijednog nevjernika*,⁸ moli Gospodara za oprost svoga sina koji je pripadao nevjernicima i nepravednicima?!!

U svakom slučaju, učtivost i moral poslanika, neka je mir na sve njih, takvog su oblika u razgovoru sa Gospodarem da oni pri tome ne vide sebe, niti pridaju vrijednost svom biću niti vide sebe savršenim. Oni sve stvari vide apsolutnim vlasništvom Gospodara. Povodac svih svojih poslova Njemu prepuštaju. Prema tome, ako u svom govoru priznaju grijeh ili poriču sebi savršenstvo, to ne treba tumačiti onako kako to mi razumijevamo u svakodnevnom životu, već treba tumačiti shodno njihovom položaju i očuvanju bezgrešnosti položaja poslanstva.

⁷ وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ - Hud, 37.

⁸ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا - Nuh, 26.

Pojašnjenje četvrte postavke

U Kur'anu časnom postoje mnogi ajeti koji ukazuju na znanje poslanika, neka je mir na njih. Ovom prilikom navest ćemo neke od tih ajeta kao uvod za odgovor na razmatrano pitanje i time će se otkloni prividna kontradikcija.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا

A šta će, tek, biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih? (En-Nisa', 41)

Potpuno je jasno da svjedok ne može reći da ne zna, jer bi u tom slučaju dovođenje ljudi koji nisu upoznati sa zbiljom bilo besmisleno, a nemoguće je da Mudri učini besmislen postupak. Također, na drugom mjestu Kur'an kaže:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ

Knjiga će se postaviti, vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti. (Ez-Zumer, 69)

U slučaju Isaa, a.s., Kur'an je izričit po pitanju njegova svjedočenja:

وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

I ja (Isa) sam nad njima bdio (bio svjedokom njihovih djela) dok sam među njima bio, a kad si

mi Ti dušu uzeo, Ti si ih jedini nadzirao; Ti si svemu svjedok. (El-Ma'ide, 117)

Budući da je Isa, a.s., trenutno živ, što Kur'an potvrđuje, dakle, on je još uvijek svjedok radnji i djela njegova ummeta. Također, Kur'an jasno ističe da će Isa, a.s., biti svjedok svome umetu na Sudnjem danu:

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا

A na Sudnjem danu on će protiv njih svjedočiti. (En-Nisa', 159)

Bjelodano je jasno da osjetila koja posjeduje čovjek, kao i moći koje proizlaze iz njih, jedino mogu vidjeti spoljnji aspekt djela, dok se istovremeno mnogo djela počine u samoći, skriveno od osjetila. Štaviše, mnoga djela se tiču unutaršnjeg svijeta, odnosno duše čovjeka, kao što su ljubav, mržnja, zavist, neprijateljstvo, pesimizam, dobra ili loša namjera spram drugih itd. Časni Kur'an kao osnovu za polaganje računa na Sudnjeme danu uzima srca i nutrinu ljudsku.

وَلَكِنَّ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ

Ali će vas kazniti za ono što srca vaša steknu. (El-Bekara, 225)

Ova stanja ne mogu razumjeti i razlučiti obični ljudi. To jedino mogu oni pojedinci čiji su poslovi pod izravnim Božijim upravljanjem.

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo. (El-Bekara, 257)

إِنَّ وِلِّيَّيَ اللّٰهِ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

Moj zaštitnik je Allah Koji Knjigu objavljuje i On se o dobrima brine. (El-A'raf, 196)

Prema tome, osobe čiji su poslovi pod izravnom Božijom brigom, zbog toga što su im život, uvjerenje, moral, osobine duše i djela, iz svijeta svjetlosti, oni imaju uvida i obaviješteni su o zbiljama egzistencije i, naravno, o ljudskim djelima kao jednim dijelom egzistencije, bilo da su ona javna ili skrivena, prošla ili buduća. Gospodar ih je odabrao da bi im dozvolio da imaju uvida u Njegovo posebno znanje.

Iz dosadašnjeg izlaganja postalo je jasno da je po Kur'anu moguće da postoje pojedinci čiji su poslovi i život pod izravnom Božijom brigom i da oni imaju uvida u skriveni svijet. Međutim, po riječima filozofa, mogućnost nije isto što i ostvarenje i postojanje istoga. Sama pretpostavka o postojanju takvih ljudi nije isto kao da kažemo da oni postoje.

Kao prvo, navedeni ajeti o hazreti Isau, a.s., izričiti su u postojanju takvih ljudi, i to ne samo kao mogućnost, a drugo, Časni Kur'an je, također, izričit i u tome da postoje pojedinci koji na osnovu znanja svjedoče:

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

Oni kojima se oni, pored Njega, klanjaju – ne posjeduju šefat (zauzimanje); jedino ga posjeduju oni koji svjedoče po Istini i na osnovu znanja. (Ez-Zuhruf, 86)

O Pečatu vjerovjesništva, s.a.v.a., Kur'an kaže:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

Poslanik je rekao: "Gospodaru moj, narod moj ovaj Kur'an je napustio!" (El-Furkan, 30)

Poslanikovo svjedočenje spomenuto u gornjem ajetu odnosi se na cijeli ummet do Sudnjega dana, i to svjedočenje na osnovu znanja i Istine. Kako Božiji Poslanik, s.a.v.a., koji nije prisutan tijelom u materijalnom svijetu, svjedoči o napuštanju Kur'ana od strane njegova ummeta? Zar je to nešto drugo do činjenica da Poslanik, s.a.v.a., spada u dobre robove (*salihun*) i da je Gospodar skrbnik njegovih poslova na temelju čega je obaviješten o zbiljama skrivenog svijeta. U istom svijetlu treba razumjeti da je Imam upućivač i vodič cijele egzistencije, odnosno da je zbog svoje povezanosti sa Svijetom emra i Melekuta obaviješten o svim bićima i ništa mu nije skriveno.

Ako Kur'an u 143. ajetu sure Bekara kaže:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ

I tako smo učinili vas srednjom zajednicom da budete svjedoci spram ostalih ljudi [...]; potpuno je jasno da ovo svjedočenje nije na osnovu uobičajenog znanja i ne odnosi se na cijeli ummet. Kako je moguće da ljudi koji od islama imaju samo ime, a sve ostalo njihovo odražava nemoral, mogu biti svjedoci ostalim ljudima?! Dakle, ovu vrstu znanja Gospodar je podario odabranoj skupini Sebi bliskih plemenitih robova iz ummeta.

Do sada je postalo jasno da poslanici poznaju i imaju uvid u sva djela ummeta, kao i to da će na Sudnjem danu zbog tog svog znanja svjedočiti, a po potvrdi Gospodara u Kur'anu, ono će biti na osnovu Istine i same zbilje, gdje ne postoji ni najmanji oblik pogreške.

Sumiranje svih četiriju postavki

S obzirom na dosada izloženo, postalo je jasno da kada poslanici na pitanje: *Da li su vam se odazvali?* – odgovore: *Mi ne znamo, jer samo Ti znaš sve tajne*, taj njihov odgovor predstavlja poricanje znanja skrivenog svijeta kod sebe u značenju njegove općenite zbilje. Istovremeno, oni ovim potvrđuju da je opće i zbiljsko znanje skrivenog isključivo kod Gospodara. Ovakav odgovor je ujedno i oblik poniznosti i učtivosti naspram Uzvišenosti Gospodareve i priznavanja svoga siromaštva i potrebitosti po bitku svoje egzistencije. Pridržavanje ovakvog oblika učtivosti u prisustvu Gospodara često srećemo u Kur'anu, a u nastavku ćemo navesti samo jedan primjer.

Kur'an o uputi Poslanika kaže:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

Ti, doista, ne možeš uputiti na Pravi put onoga koga ti želiš, Allah ukazuje na Pravi put onome kome On hoće. [...] (El-Kasas, 56)

Sa druge strane, Kur'an opet kaže:

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

A ti, zaista, upućuješ na Pravi put. (Eš-Šura, 52)

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Knjigu ti objavljujemo zato da ljude, voljom njihova Gospodara, izvedeš iz tmina na svjetlo. (Ibrahim, 1)

Ovo govori da je uputa prije svega i po svojoj biti u posjedu Uzvišenoga Gospodara i niko joj nema pristupa. Međutim, to nije prepreka da je Gospodar podari onome koga On bude smatrao dostojnim tog položaja. Istu zakonitost vidimo i u slučaju čina stvaranja, o čemu Kur'an kaže:

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Allah je stvoritelj svega. (Er-Ra'd, 16)

Sve ono za šta se u svoj egzistenciji može reći da je stvar, njen stvoritelj je Allah, dž.š. Međutim, to nije prepreka da Allah, dž.š., čin stvaranja Svojom dozvolom prepusti Isau, a.s.

Prema tome, primjedba koja je bila upućena na činjenicu da su poslanici i imami ummeta svjedoci ljudskih djela na Sudnjem danu, a navodeći ajet, nije na mjestu i ne može se prihvatiti. Takva primjedba jedino je dokaz nepotpunog i nepreciznog promišljanja o kur'anskim ajetima. Na ovom mjestu treba podsjetiti na jedini ispravan metod razumijevanja i tumačenja Kur'ana, a to je tumačenje Kur'ana Kur'anom. Ovaj metod preuzet je od Poslanika i imama Ehli-bejta, neka je mir na sve njih, a u novije vrijeme oživljen velikanom mufessira i islamskih mislilaca, ajetullahil-'uzma allame Tabatabajjem, r.a. Neka mu Allah uveća položaj kod Sebe i obaspe ga Svojom velikom milošću.

Mi, kao muslimani koji su se obavezali na provođenje i primjenjivanje islamskih principa, trebali bi se zamisliti nad ajetom: *Poslanik je rekao: "Gospodaru moj, narod moj ovaj Kur'an je napustio!"* Trebamo se zapitati šta znači napuštanje i prepuštanje Kur'ana zaboravu. Da li se

i na nas odnosi Poslanikova žalba? Ako dajemo mogućnost tome da se i na nas odnosi ovaj ajet, što je potpuno razumno, šta bi trebali činiti da se na Sudnjem danu ne suočimo sa problemima?

Odvojimo nekoliko sati za samoću u nekom kutku i razmislimo o našem odnosu sa Kur'anom i njegovom porukom! Koliko smo se okoristili Kur'anom u ahlak i ponašanju?! Šta smo učinili da bi Kur'an oživjeli i proveli njegove zakone? Sami trebamo odgovoriti na ova pitanja na način da ih prihvati Poslanik, a ne da nastavimo živjeti sa mišlju da smo najodanije i najbolje sluge vjere islama! U svakom slučaju, jedino Uzvišenog Boga i Poslanika uzmimo svjedokom naših djela i nikoga više!

Povratak na osnovnu temu

Rečeno je da kada se govori o imamet u Božijem davanju, spominju se dva uvjeta za stjecanje ove milosti, strpljivost i čvrsto uvjerenje: *jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali*. Po ovom ajetu, mjerilo dostizanja položaja imameta je strpljivost na Božijem putu, i to strpljivost dostojna ovog uzvišenog položaja, koja će uspješno proći sva iskušenja na putu ka Bogu, strpljivost koja će biti znak i odraz čiste pokornosti spram Gospodara, ni s čim pomiješane, a drugo je čvrsto uvjerenje. Imam treba imati čvrsto uvjerenje prije svakog iskušenja da bi mogao ispoljiti spomenutu i pojašnjenu strpljivost. Međutim, Kur'an također na drugom mjestu o čvrstom uvjerenju govori kao rezultatu strpljivosti:

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

I Mi pokazasmo Ibrahimu carstvo Nebesa i Zemlje da bi bio od onih koji čvrsto vjeruju. (El-En'am, 75)

Dakle, ovo čvrsto uvjerenje predstavlja jedan poseban oblik i posebnu razinu uvjerenja koji se razlikuje od prethodnih. Koji je to oblik čvrstoga uvjerenja?

1. Svima nam je poznato da ljudske osobine imaju svoju zbilju. To znači da na isti način kao što je znanje egzistirajuća stvar u duši čovjeka i ostavlja svoje posebne učinke na ljudski nefis, isto tako i osobina hrabrosti je egzistirajuća zbilja u duši čovjeka sa sebi svojstvenim zbiljskim učincima. Hrabar čovjek kroz životne tegobe i probleme prolazi sa stanjima duše koja ne posjeduje strašljiv čovjek koji se možda i pita kako je moguće da se čovjek sa staloženošću i bez straha suočava sa određenim životnim problemima. Čvrsto uvjerenje je, također, jedna od osobina ljudske duše sa svojom zbiljom i učincima koji ostavljaju traga na čovjeka.

2. Svaka egzistirajuća stvar posjeduje različite razine svog bivstvovanja. Jasno, ono što se nalazi na višoj razini posjeduje više učinaka od onoga na nižoj razini. Takav je slučaj, naprimjer, sa znanjem. Čovjek koji se nalazi na većoj razini znanja upoznat je sa više zbilja od onoga koji je na nižoj razini znanja. Znači, nema nikakvih problema da Ibrahimu, a.s., i pored toga što je imao čvrsto uvjerenje prije posmatranja Nebeskog carstva, tj. svijeta Melekuta ili batina stvari, ovo njegovo posmatranje bude uvod za viši stepen čvrstog uvjerenja, jer kako je već rečeno čvrsto uvjerenje ima više različitih razina i sukladno tome i različite učinke i tragove.

3. Egzistencija čovjeka nije ograničena na Ovaj materijalni svijet, već se ona proteže i na svijet Berzaha, pa čak i svijet *Tadžarruda*, odnosno nadmaterijalni svijet. Prirodno je da čovjek posjeduje one perceptivne moći i snagu razumjevanja u skladu sa svijetom u kojem se nalazi. Kur'an ovu istinu na lijep način pojašnjava kroz kazivanje o donošenju prijestolja kraljice Belkise posredstvom jednog od podanika hazreti Sulejmana, a.s.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ

*Reče onaj kod kojeg je bio dio znanja Knjige: "Ja ću ti ga donijeti prije nego što okom trepneš."
(En-Neml, 40)*

Potpuno je jasno da ovo znanje nije iz kategorije umskih pojmova i slika, već je ono prirode drugoga svijeta i izvor je takve moći da može utjecati na Kreaciju na način da poremeti njene uobičajene zakone po kojima ona funkcioniše. Prema tome, čvrsto uvjerenje koje je rezultat vizije i osvjedočenja o svijetu Melekuta ne može biti srodno uvjerenju koje je proizašlo iz pojma, kako ga filozofija tumači. Zapravo, to uvjerenje je kao prisutno znanje kod kojeg je saznano prisutno kod znalca, tj. kod kojeg je sami predmet percepcije prisutan u onome koji percipira. Na temelju ovoga postaje jasno da ova vrsta čvrstog uvjerenja ne može biti odvojena od vizije i osvjedočenja svijeta Melekuta, tj. batina svijeta. Kod postojanja ovakvog čvrstog ubjeđenja nemar i zaborav spram te zbilje nije moguć. Kad se čovjek osvjedoči o svijetu Melekuta, on stječe stepen čvrstog uvjerenja koji uklanja pojmove i sve drugo što je predstavljalo vezu između onoga koji je čvrsto uvjeren i predmeta njegova uvjerenja, na način da su same zbilje u njemu prisutne.

4. Svijet Melekuta, koji je ustvari istinsko lice Kreacije, jeste zbilja iznad vremena i mjesta. U njemu nema promjena. Po riječima Kur'ana, to je jedinstvena zbilja.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَّمِجٍ بِالْبَصْرِ

Naređenje Naše je samo jedna riječ, kao treptaj oka. (El-Kamer, 50)

Kad se čovjek poveže sa ovako jedinstvenom zbiljom i stekne uvid u nju, za njega gubi značenje prošlost, sadašnjost i budućnost. Ove kategorije su karakteristične za materijalni svijet gdje je prisutno kretanje koje daje smisao vremenu, Drugim riječima, kretanje stvara vrijeme i daje nam sliku prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Kada nema kretanja i promjene, nema ni vremena. Dakle, posjednik ovakvog čvrstog uvjerenja svojim položajem obuhvata sve stvari i ima uvida u njih. Na temelju istoga Časni Kur'an kaže: *Ne, nije tako, ako biste imali znanje čvrstog uvjerenja, sigurno biste Oganj vidjeli! (Et-Tekasur, 5-6)*

Ne samo da će vidjeti Džehennem, već će, kao što Kur'an kaže, posmatrati bliske Allahove robove i njihove skrivene plemenite namjere: *A nije tako! Uistinu, knjiga čestitih je u Illijunu, a znaš li ti šta je Illijun? Knjiga ispisana! – nad njom bdiju oni Allahu bliski. (El-Mutaffifun, 18-21)* Bliski robovi su pojedinci koji posmatraju Allaha bez zastora i čija srca nisu uprljana grijehom. U njihovom biću ne postoji nikakav oblik sumnje i dvojbe. Ono što njihova duša pohranjuje je svjetlost, istinito uvjerenje, dobro djelo i čist moral. Prema tome, Imam treba imati čvrsto uvjerenje tako da mu svijet Melekuta bude potpuno otvoren, da je povezan

sa svijetom zapovijedi, a to znači da je povezan sa bićima iznutra, kako bi time mogao i upućivati i svjedočiti javna i skrivena ljudska djela.

U prisustvu Božijeg Poslanika, s.a.v.a, vodio se razgovor o ashabima Isaa, a.s., i o tome kako su neki od njih mogli hodati po vodi a da ne potonu. Poslanik reče: “Da im je uvjerenje bilo jače od onoga kojeg su imali, hodali bi po vazduhu...”

Dakle, izvršenje natprirodnih poslova ovisi o uvjerenju i pouzdanju u Uzvišenog Boga, što ujedno podrazumijeva i neposmatranje materijalnih i uobičajenih uzroka u svijetu prirode neovisnim. Koliko god čovjekovo uvjerenje u apsolutnu moć Božiju bude veće, u istoj mjeri stvari i bića kreacije njemu bivaju pokornija.⁹

Imam Sadik, a.s., također kaže: “Nijedno tijelo naspram jake volje nije nemoćno.” Drugim riječima, koliko god ljudska volja ojača, u istoj mjeri materijalni svijet, a i tijelo kao njegov dio, bivaju njemu pokorni.

Naravno, vjerski asketizam nefsa koji je utemeljen na vjeri tevhida nije jednak drugim oblicima asketizma.

Učinci čvrstog uvjerenja i svijeta emra

Nakon što je posatalo jasno značenje čvrstog uvjerenja i njegovih razina, kao i značenje Svijeta emra, odnosno Melekuta, te posmatranjem ovih dvaju zbilja u jednom svijetlu, postat će jasno i značenje ajeta o imamet u njegov položaj u sustavu Kreacije. Tek nakon ove

⁹ *El-Mizan*, tom 6. u nastavku 105. ajeta sure *El-Ma'ide*.

spoznaje možemo shvatiti da ajet: *Između njih smo Mi imame određivali i oni su upućivali po zapovijedi Našoj, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali*, jasno osvjetljava činjenicu da se uputa odnosi na srca i djela kao rezultat srčane zapovijedi koju izvršavaju organi tijela.

Dakle, Imam je osoba kojoj su otkrivena nutrina srca i djela, i njihova zbilja je kod njega prisutna i nije ničim zaklonjena. Imam upravo ovim putem upućuje i svjedoči o ljudskim djelima.

Dva lica srca i djela

Ono što svakako ne treba zaboraviti jeste činjenica da i srca i djela, kao i sva ostala bića, imaju dva lica ili dva aspekta, unutarnje i vanjsko, svijet stvorenog i svijet zapovijedi. S obzirom na rečeno, to znači da je njihov i spoljnji i unutrašnji aspekt prisutan kod Imama. Imam upućuje i vodi po onome što je prisutno kod njega i otkriveno mu je. Na temelju ovoga se može izvesti nekoliko zaključaka:

1. Imam svojim znanjem obuhvata sva ljudska djela, bilo da su loša ili dobra, bilo da su učinjena javno ili tajno, bilo da se pri njihovom činjenju ispoljila namjera ili je zadržana u srcu. Imam ima uvid u sva djela kao što čovjek preko ogledala posmatra ponašanje nekoga, s tom razlikom što obično ogledalo odslikava samo spoljnja djela, dok Imamovo ogledalo odslikava sva djela, od svijeta stvorenog do svijeta zapovijedi, unutrašnja i

vanjska, svaku misao, vjerovanje, čistotu ili uprljanost duše. Prema tome, Imamu nije ništa skriveno.

2. Imam ima nadzor nad obama putevima, i putem sreće i putem propasti, jer on treba svjedočiti i dobra i loša djela. Upravo to je i značenje ajeta: *Na Dan kada pozovemo sve ljude s Imamom njihovim*. U komentaru ovog ajeta dokazat ćemo da se ovdje pod Imamom misli na istinskog Imama, a ne na knjigu u kojoj su zapisana sva djela, kako su neki tumačili.

3. Saglasno ovom ajetu, Imam je osoba koja će na Danu kada sve skriveno bude otkriveno ljude povesti ka Gospodaru i odvesti ih u edenske vrtove. Ovo potvrđuje i Kur'an kada kaže:

وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

Na Dan kada nepravednik prste svoje bude grizao govoreći: “Kamo sreće da sam se uz Poslanika puta držao.” (El-Furkan, 27)

Pod nepravednikom u ovom ajetu misli se na rod nepravednika, tj. svako ko nije prihvatio uputu poslanika i nije krenuo pravim putem, a pod poslanikom se misli na rod poslanika, tj. svi poslanici, iako je povod objave ajeta tiče hazreti Muhammeda Mustafu, s.a.v.a., i nepravednike njegova ummeta.

Toga dana sva bića, loša ili dobra, bit će sakupljena pred Gospodarom svih svjetova, sa potrebom da za njih zagovara najplemenitije stvorenje, hazreti Muhammed, Poslanik islama. Dobri robovi imaju potrebu da se Poslanik zauzme za njih da bi time dosegli više položaje, a loši robovi ne bi li izbjegli vječnu ili privremenu kaznu.

4. Nijedan period ni generacija ljudi ne može biti bez Božijeg dokaza

Iz ajeta: *Na Dan kada pozovemo sve ljude s Imamom njihovim*, također se može izvesti zaključak da nijedno vrijeme niti generacija nisu bez upućivača ka istini.

Kako se iz ovog ajeta može zaključiti da nijedno vrijeme nije bez dokaza?

Može se zaključiti iz sintagme *sve ljude*, jer svi ljudi svakog perioda bit će pozvani sa svojim Imamom, što znači da on mora postojati u svakom vremenu da bi to imalo smisla.

Sama riječ Imam u gornjem ajetu u značenju je predvodnika i odnosi se na osobu koju slijedi skupina u govoru i djelu. Uzvišeni Gospodar je pojedince iz čovječanstva nazvao ovim imenom, odnosno imamima, kao što je nazvao i Ibrahima, a.s.:

إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا

Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!” (El-Bekara, 124)

Neke druge pojedince Kur'an, također, naziva istim imenom:

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

Učinismo ih imamima koji upućuju prema zapovijedi Našoj. (El-Enbija', 73)

I Tevrat je nazvan imamom:

وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً

I još prije njega Knjiga Musaova, koja je bila imam i milost. (Hud, 17)

Iz Kur'ana se može zaključiti da su i sve ostale nebeske knjige koje su donosile novi zakon bile imami, kao što su bile knjige Nuha, Ibrahima, Isaa i Muhammeda, neka je mir na sve njih. Levhi mahfuz je također imam:

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

Sve smo Mi to pobrojali u jasnome imamu (jasnoj Knjizi). (Ja-sin, 12)

Predvodnici nevjerstva također su nazvani imamima:

فَقَاتِلُوا أئِمَّةَ الْكُفْرِ

Onda se borite protiv imama bezvjerstva. (Et-Tevba, 12)

Budući da se u navedenim ajetima svakoj skupini ljudi pripisuje imam koji je njima svostven i ne pripada drugoj skupini, u tom slučaju ne može se reći da se ajet: *Na Dan kada pozovemo sve ljude s imamom njihovim*, odnosi na imama Levhi mahfuz, jer je Levhi mahfuz jedan imam, nema drugoga, i kao takav ne može se pripisati posebnoj skupini, već pripada svim ljudima. Isto tako, sintagma *svi ljudi* u gornjem ajetu tiče se svakoga čovjeka, od prvog do posljednjeg.

Dakle, ne može se reći da je Imam u ovom ajetu knjiga, jer je prva nebeska knjiga, koja je imala zakone i šerijat, objavljena Nuhu, a.s. Ako bismo prihvatili tumačenja značenja imama kao knjige, to bi značilo da ljudi prije Nuha, a.s., nisu imali imama, a što bez sumnje nije u skladu sa ajetom u kojem stoji *svi ljudi*.

Na kraju, sagledavajući i analizirajući sve ajete na temu imameta, možemo zaključiti da se pod imamom svake

skupine podrazumijeva osoba koju ta skupina slijedi bilo da je na putu istine ili krivde, a Imam kojeg Gospodar prihvata kao istinskog, to je ona osoba koju je On izabrao da ljude u svakom vremenu upućuje i vodi ka Istini, bilo da je on istovremeno i poslanik, kao što su bili Ibrahim i Muhammed, neka je mir na njih, ili nije bio poslanik.

Imami krivde

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ

Na Sudnjem danu on će svoj narod predvoditi i u vatru ga uvesti, a užasno je mjesto u koje će doveden biti! (Hud, 98)

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي
جَهَنَّمَ

Da bi Allah dobre od nevaljalih odvojio i da bi nevaljale jedne na druge naslagao, a onda ih sve u gomilu zbio i u Džehennem bacio. [...] (El-Enfal, 37)

Iz ovih dvaju i niza drugih ajeta može se zaključiti da se oni koji su u zabludi nikad neće odvojiti od svojih predvodnika – imama. Ono što nužno proizlazi iz njihova takva odnosa jeste i to da će na Sudnji dan doći zajedno pred Gospodara svjetova. Ovo se također može zaključiti i iz 71. ajeta sure *Isra'* već više puta navedenog u ovom tekstu. Sintagma *imamom njihovim* u ovom ajetu spomenuta je u općem značenju, nije ničim ograničena, uvjetovana ili dovedena u kontekst sa nekom posebnom

skupinom, što znači da se odnosi na sve ljude. Dakle, svaka skupina na Pravome putu bit će pozvana sa Imamom Istine, kao što će i svaka skupina na krivdi biti pozvana sa imamom krivde.

Sami kontekst nastavka 71. ajeta sure *Isra'*:

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا

Onaj ko je na Ovom svijetu bio slijep bit će slijep i na Ahiretu i daleko od svakog dobra. (El-Isra', 72);

kao i gore navedeni 37. ajet sure *Enfal* ukazuje na činjenicu da se pod *imamom njihovim* podrazumijeva osoba koju je narod za sebe odabrao da ga slijedi, a ne osoba koju je Gospodar odabrao da bude slijedeća i da ih vodi ka istini, bilo da su ga ljudi prihvatili ili ne prihvatili i nekoga druga za sebe odabrali.

Poznati učenjak ehli-sunneta Sujuti u tefsiru *Durrul-mensur* kod tumačenja ovog ajeta navodi predaju Ibn Mardavije od Alija, a on od Božijeg Poslanika, s.a.v.a., da je rekao: “Ajet *Na Dan kada pozovemo sve ljude s imamom njihovim* znači da će svaka skupina biti pitana za svoj odnos prema Imamu njihova vremena, njihovoj Knjizi Božijoj i sunnetu njihova poslanika.”

Amar Sabati prenosi od hazreti Sadika da je rekao: “Zemlja nikada neće biti bez Imama, da bi dozvoljeno od Boga učinio dozvoljenim i zabranjeno od Boga učinio zabranjenim, a ovo su upravo riječi Božije: *Na Dan kada pozovemo sve ljude s imamom njihovim.*”

Božiji Poslanik je rekao: “Ko umre a ne spozna imam svoga vremena, umro je džahilijetskom smrću.”

5. Čovjek, gdje god i u bilo kojem vremenu da bude, Imam je također s njim

Jasno se da zaključiti iz ovog ajeta da bilo gdje da postoji razuman punoljetan čovjek, obavezno treba postojati i Imam da bi ga uputio i bio svjedokom njegovih djela na Sudnjem danu, te da bi ga poveo i na Ovom svijetu i na budućem vječnom svijetu.

Položaj Imama se ne može naći osim u čovjeku koji je po svojoj biti čist i posvećen. Veličina ovog položaja toliko je uzvišena da ga mogu doseći samo oni koji su čisti od svakog oblika nečistoće, bilo da se ono ticalo morala, praktičnog djelovanja ili uvjerenja. To je ono na što i Kur'an ukazuje kada kaže:

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

Da li je dostojniji da se slijedi onaj koji na Pravi put upućuje ili onaj koji ni sam nije na Pravom putu, osim ako ga drugi na Pravi put ne uputi? Šta vam je, kako rasuđujete?! (Junus, 35)

Da, Božiji Poslanik je univerzalni Imam i upućivač ka Istini, ili, kako to Kur'an kaže svojom rječitošću:

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ

Reci: "Ovo je Put moj, ja pozivam ka Allahu, imajući jasne dokaze..." (Jusuf, 108)

Na ovom mjestu je neophodno dati dodatno objašnjenje u vezi sa 35. ajetom sure *Junus*, a tiče se dviju suprotstavljenih strana spomenutih u ajetu, ona koja je upućena i druga koja treba biti upućena od drugoga da bi našla Pravi put. Ajet kroz pitanje koja od dviju strana je

dostojna da upućuje, drugim riječima da bude sljeđena, iznuđiva jasan odgovor od čovjeka na ovu vječnu dilemu. Bez ikakve dvojbe, odgovor zdravog razuma i nepatvorene prirode jeste taj da onaj koji je upućen treba upućivati budući da druga strana sama ima potrebu za uputom i pomoći drugih. Suprotstavljanost ovih dviju strana u ajetu podrazumjeva da strana koja upućuje ka istini nema odlike druge strane. Također, iz njihove suprotstavljenosti mogu se izvesti sljedeća dva zaključka:

a. Imam treba biti čist od svakoga grijeha.

U slučaju da osoba koja je Imam i upućuje po Božijoj zapovjedi ka istini nije očuvana od svakog oblika greške i posrtaja, bilo da se radi o pitanjima vjerovanja i imana, morala i ahlaka, ili praktičnog djelovanja, ona kao takva ne može biti upućena po svojoj biti, jer istovremeno dok sama čini grešku, ima potrebu za uputom i pomoći nekog drugoga. Međutim, s druge strane vidimo da je po Kur'anu jedna od osobina onoga koji upućuje istini njegova bezpotrebitost za bilo čijom uputom. Upravo o ovoj zbilji govori sljedeći ajet:

وَجَعَلْنَاهُمْ أئِمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ
وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

Učinismo ih imamima da upućuju prema zapovijedi Našoj, i nadahnuli smo im dobra djela, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju, i oni stalno Nas obožavaju. (El-Enbija, 73)

Ajet je izričit u tome da su djela imama čisto dobro, čemu su upućeni jedino od strane Gospodara, a ne uputom nekog drugog i sa druge instance. To se lahko da razumjeti ako se uzme u obzir činjenica da ajet kaže da

su sama djela njima nadahnuta (وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فَعَلِ الْخَيْرَاتِ), odnosno, vahj i nadahnuće se tiče samoga djela, a ne toga da su oni nadahnućem potaknuti da čine djela, jer bi u tom slučaju ajet trebao glasiti: i nadahnuli smo ih da čine dobra djela (وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ أَنْ يَفْعَلُوا الْخَيْرَاتِ). Jasno je i za površnog poznavaoaca arapskog jezika da između ovih dvaju izraza postoji očigledna razlika u značenju. Kur'anski izraz kaže da je sve ono što oni učine sa Božijim vahjom (nadahnućem) i predstavlja sâmo dobro i Božiji zakon. Drugi izraz, koji i nije kur'anski (i nadahnuli smo ih da čine dobra djela), ne otkriva da li su imami učinili to dobro djelo, jedino obznanjuje da je njima rečeno da čine dobra djela, a ostaje bez izjašnjavanja da li je ta preporuka ili naredba provedena u praksu. To bi bilo kao i slučaj sa obavezama i zabranama objavljenim za sve ljude, a Kur'an ne izvještava da li ih se oni pridržavaju ili ne. Međutim, prvi izraz je izričiti u tome da su ih oni učinili: *i nadahnuli smo im dobra djela*. Sve što su učinili, po Božijoj je zapovijedi, na osnovu pokornosti Njemu i predstavlja čisto dobro.

Ako bolje pogledamo, to je ista ona zbilja o kojoj govori sljedeći ajet:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

*On ne govori po strasti svojoj – to nije ništa drugo nego sama Objava koja mu se obznanjuje.
(En-Nedžm, 3-4)*

Preciznije rečeno, oni nemaju svoje želje i namjere – sve što imaju, to je Božija volja (مَا تَشَاوُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ).

b. Ko nije bezgrešan, nije Imam i vodič ka Istini.

Drugi zaključak iz 35. ajeta sure *Junus* je da svako ko ima potrebu za uputom drugoga on sam nije sačuvan od grijeha i kao takav ne može biti po svojoj biti Imam i upućivač ka Istini.

Značenje riječi nepravednici (zalimi) u ajetu o imamet

Uvidom u prethodno obrađene teme postaje jasno da se riječ nepravednici (الظَّالِمِينَ) u 124. ajetu sure *Bekara* odnosi na sve ljude koji su počinili bilo kakav oblik nepravde, ma kako ona bila mala i popraćena pokajanjem.

Također, na osnovu dosadašnjih izlaganja i kur'anskih ajeta jasno je da nema razlike da li ta nepravda (zulm) predstavlja širk ili moralnu iskvarenost i grijeh, bilo da se to desilo na početku, sredini ili pred kraju života i da se čovjek pokajao. Nijedna od ovih osoba ne može biti Imam. Dakle, Imam je ona osoba koja nikada u životu nije učinila ni najmanji grijeh, pa čak ni na trenutak nije bila mušrik. Ovakva osoba je bezgrešni Imam koji upućuje ka Istini.

Jednom prilikom allame Tabatabai je ispričao sljedeću priču: Učenik je pitao jednog od naših profesora sa kojim pojašnjenjem se može reći da ajet: “*Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!*” “*I potomke moje!*”, zamoli on. “*Obećanje Moje neće obuhvatiti nepravednike*” kaza On, ukazuje na bezgrešnost imama. Profesor u odgovoru reče: “*Pojašnjenjem koje razum nudi o ovom ajetu. Onako kako razum presuđuje, ljudi ne izlaze izvan četiri*

skupine, peta skupina ne postoji. Te četiri skupine su sljedeće:

- a. tokom cijelog života je nepravednik,
- b. tokom cijelog života, čak ni na trenutak, nije bio nepravednik,
- c. prvi dio života je bio nepravednik, ali se pokajao i postao od dobrih robova,
- d. prvi dio života je bio od dobrih robova, ali je potom postao od nepravednih.”

Odnos čovjeka i nepravde može se pretpostaviti samo u ova četiri oblika. Položaj hazreti Ibrahima, a.s., je mnogo veći od toga da traži od Allaha, dž.š., za svoje potomke da budu od prve i četvrte skupine, tj. da cijelog života budu nepravednici ili da završe kao nepravednici. Bez ikakve dvojbe, hazreti Ibrahim nije mogao činiti ovakvu dovu. Preostale su dvije skupine, ona koja nikada nije počinila nepravdu i skupina koja se pokajala nakon što je činila nepravdu. Od ovih dviju skupina Gospodar je negirao jednu, tako da ostaje samo jedna skupina i sa sigurnošću se može reći da to nisu oni koji su bar nekada počinili nepravdu. Dakle, razum presuđuje da je jedino skupina onih koji nikada nisu u životu počinili nepravdu, tj. bezgrešni su, dostojna položaja imameta.

Iz dosadašnjeg izlaganja mogu se izvesti sljedeći zaključci:

1. Položaj imameta je u Božijim rukama i jedino ga On, bez ičijeg sudjelovanja u tome, udjeljuje kome On hoće.

2. Imam treba biti bezgrešan od strane mu Boga podarenom.

3. Zemlja, sve dok na njoj bude živio čovjek, ne može biti bez Božijeg dokaza.

4. Imam treba biti potvrđen od strane Gospodara svjetova.

5. Djela robova Božijih, loša i dobra, nisu sakrivena Imamu, a Imam je Božijom dozvolom obaviješten o tome šta robovi Njegovi čine.

6. Imam treba imati znanje o svemu onome za čim ljudi imaju potrebu, od njihovih svakodnevnih i ovosvjetskih potreba, do pitanja Berzaha i Sudnjeg dana.

7. Nemoguće je da pored Imama postoji čovjek sa većim duhovnim vrlinama.

Ovo je sedam temeljnih načela pitanja imameta izvedenih iz Kur'ana bez ikakve potpore razuma i predaja, s tim da i razum, a i predaje od Poslanika, s.a.v.a., i imama Ehli-bejta potvrđuju isto.

U nastavku u poglavlju u kojem će se ova tema razmatrati sa gledišta predaja bit će više govora o stvarnom položaju hazreti Muhammeda Mustafe, s.a.v.a., i na koji način on predstavlja pročelje lanca imameta u uređenju Kreacije. Po riječima Kur'ana: *A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali*¹⁰, Poslanik je, Božijom dozvolom, izvor milosti za sva bića i svo čovječanstvo kroz sva vremena. Ako panj palme u Mesdžidu Poslanika plače zbog rastanka sa Poslanikom, tajna toga leži u

¹⁰ *El-Enbija, 107.*

njegovom položaju imameta. Potrebno je naglasiti da za razumijevanje ovog pitanja Kur'an poziva na duboko i opsežno promišljanje popraćeno unutrašnjom bogobojaznošću.

Na izloženo tumačenje 35. ajeta sure *Junus* neizbježno se nameće sljedeća primjedba: Ako uputa Imama Božijom zapovijedi znači da njegovo upućivanje ka Istini proizlazi iz njegove upućenosti po biti svojoj, što je zaključeno iz ovog ajeta, u tom slučaju i svi poslanici bi trebali biti imami jer njihov položaj poslanstva podrazumijeva Božije vođenje a da niko drugi nema učešća u tome, tj. da se taj položaj preuzme od drugoga ili nauči.

S druge strane, ako je dar poslanstva nužno u sprezi sa darom imameta, problem se vama vraća, jer Ibrahim, a.s., je godinama bio poslanik, a po vašem mišljenju, morao je biti i Imam. U tom slučaju, kakvog smisla ima da Gospodar nakon dugog niza godina i uspješno prođenih iskušenja hazreti Ibrahimu daruje položaj imameta kojeg već ima? Zar ovo nije stjecanje stečenog o čijoj razumskoj neutemeljenosti ste i vi govorili?

Da bi se riješila gornja primjedba treba napraviti razliku između dviju stvari:

a. Upućivanje ka Istini, što i jeste imamet, nužno znači i upućenost po Istini. Drugim riječima, ako čovjek može upućivati ka Istini, to je znak da on posjeduje položaj imameta, tj. on svoju uputu nije preuzeo od nekog drugog mimo Gospodara. Njega upućuje i vodi jedino Allah, dž.š.

b. Svako ko je upućen po Istini treba moći i druge upućivati ka njoj. Iznescena tvrdnja je upravo obrnutog slijeda od gornje postavke.

Ovo su dvije različite stvari od kojih je samo o prvoj do sada bilo riječi. Da bismo pojasnili i drugu postavku, neophodno je prije svega obratiti pažnju na sljedeće ajete:

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ * وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ * وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

I narod njegov se s njim raspravljao. “Zar da se sa mnom raspravljate o Allahu, a On je mene uputio?” – reče on. “Ja se ne bojim onih koje vi Njemu ravnim smatrate, bit će samo ono što Gospodar moj bude htio. Gospodar moj znanjem Svojim obuhvata sve. Zašto se ne urazumite? A kako bih se ja bojao onih koje s Njim izjednačujete, kada se vi ne bojite što Allahu druge ravnim smatrate, iako vam On za to nije nikakav dokaz dao? I znate li vi ko će, mi ili vi, biti siguran?” Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s nepravdom (zulustom) ne miješaju; oni će biti upućeni. To su dokazi naši koje dadasmo Ibrahimu za narod njegov. Mi više stepene dajemo onima kojima Mi hoćemo. Gospodar tvoj je, uistinu, Mudar i Sveznajući. (El-En'am, 80-83)

Kao što je potpuno jasno, ovi ajeti, sve do 82., prenose raspravu koju je Ibrahim vodio sa svojim narodom, a potom se nastavljaju riječi Gospodara.

Ova skupina posjeduje apsolutni mir iz dva razloga. Prvi, zato što imaju iman čist od svakog oblika prljavštine, zastranjenja i nepravde, i drugi, zato što su oni svoj iman

stekli izravnom Božijom uputom. Nakon ovoga, Allah, dž.š., nastavlja kazivati o životu Ibrahima, a.s., navodeći kojim je blagodatima počašćen:

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كَلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ
وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ * وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى
وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ * وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ *
وَمِنَ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ * ذَلِكَ هُدَى
اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * أُولَئِكَ
الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَةَ فَمَنْ يَكْفُرْ بِهَا هُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمَنْ يَلْمِزْهُمْ
فِيهَا بِكَافِرِينَ * أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمْ افْتَدَاهُ

I Mi mu poklonismo i Ishaka i Jakuba; i svakog uputismo – a Nuha smo još prije uputili – i od potomaka njegovih Davuda, i Sulejmana, i Ejjuba, i Jusufa, i Musaa, i Haruna – eto, tako Mi nagrađujemo one koji dobra djela čine – i Zekerijjaa, i Jahjaa, i Isaa, i Il'jasa – svi oni su bili dobri – i Ismaila i El'jese'a i Junusa i Luta – sve Smo uzdigli nad ostalim svjetovima – i neke pretke njihove, i potomke njihove, i braću njihovu – njih smo odabrali i na Pravi put im ukazali. To je Allahovo uputstvo na koje On ukazuje onima kojima hoće od robova Svojih. A da su oni druge Njemu ravnim smatrali, sigurno bi im propalo ono što su činili. To su oni kojima smo Mi knjige i mudrost i vjerovjesništvo dali. Pa ako ovi u to ne vjeruju, Mi smo time zadužili ljude koji će u to vjerovati. Njih je Allah uputio, zato slijedi njihov Pravi put. (El-En'am, 84-90)

Ovim ajetima, ako se bolje pogleda, potvrđena je za veliki broj poslanika upućenost po Istini. To znači da se Gospodar izravno o njima brinuo, uzdigao ih iznad ostalih time što ih je uputio na Pravi put, dao im Knjigu i

vjerovjesništvo. Međutim, uopće nije bilo riječi da li su oni upućivači ka Istini. Ovim ajetima i nekim drugim dokazuje se nekoliko stvari:

1. Uputa poslanika nije promjenjiva.

Časni Kur'an obznanjuje da Božiji sunneti i zakoni kreacije nisu promjenjivi i nemaju odstupanja. *U Allahovim zakonima ti nikad nećeš našti promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja.*¹¹ Istu zbilju možemo vidjeti i u mnogim drugim ajetima, kao što su 23. ajet sure *Feth*,¹² 62. sure *Ahzab*,¹³ 77. sure *Isra*¹⁴ itd. Uputa poslanika je također jedan od Božijih zakona i sunneta. Zbog toga vidimo da su oni na prigovor svoga naroda da su ljudi kao i oni odgovarali: *“Mi jesmo ljudi kao i vi”, govorili su im poslanici njihovi, “ali, Allah daje poslanstvo samo onim robovima Svojim kojima On hoće.”*¹⁵ Zbog toga što su od odabrane skupine Božije, oni se pouzdaju jedino u Allaha: *“Zašto da se ne uzdamo u Allaha, kad nas je On putevima kojima idemo uputio? Mi ćemo doista strpljivo podnositi muke ne koje nas budete stavljali – a oni koji se uzdaju, neka se samo u Allaha uzdaju!”*¹⁶

Dakle, Božija uputa poslanika je sunnet Njegov, a Njegovi sunneti se ne mijenjaju.

¹¹ *Fatir, 41.*

¹² *Prema Allahovu zakonu koji oduvijek važi, a ti nećeš vidjeti da se Allahov zakon promijeni.*

¹³ *Prema Allahovom zakonu koji je vrijedio za one koji su bili i nestali! A ti nećeš u Allahovu zakonu izmjene naći.*

¹⁴ *I ni ti nećeš naići na odstupanje od zakona Našeg.*

¹⁵ *Ibrahim, 11.*

¹⁶ *Ibrahim, 12.*

2. Ova uputa postoji i u ummetu Muhammeda, s.a.v.a.

Časni Kur'an kaže da ova uputa čak i nakon smrti Božijeg Poslanika postoji u njegovom ummetu među potomcima hazreti Ibrahimovim, a.s., i neće nestati. Prema tome, islamski ummet ima na raspolaganju ovu uputu.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ *
وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ لَعَلَّهُمْ يُرْجَعُونَ

A kad Ibrahim reče ocu svome i narodu svome: “Nemam ja ništa s onima kojima se vi klanjate, ja se klanjam samo Onome koji me je stvorio, jer će me On, doista, na Pravi put uputiti.” Allah učini tu uputu trajnom riječju u potomstvu Ibrahimovom, da bi se možda dozvali. (Ez-Zuhruf, 26-28)

Ibrahim, a.s., je u ovim ajetima dvije stvari obznanio:

- a. Odricanje od mnogoboštva i idolopoklonstva
- b. Molbu Bogu da ovu uputu učini trajnom.

Hazreti Ibrahimovo odricanje od mnogoboštva potvrđeno je ovim kao i drugim kur'anskim ajetima. Jedno od tih kazivanja nalazi se suri *Šu'ara'*:

وَإِذْ سَأَلْتَهُمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ * إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ * قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَنْظِلُ لَهَا
عَاكِفِينَ

I kaži im vijest o Ibrahimu kada je oca svoga i narod svoj upitao: “Čemu se vi klanjate?”, a oni odgovorili: “Klanjamo se kumirima i povozdan im se molimo” (Eš-Šu'ara', 69-71)

Nakon jedne razumne i logičke rasprave, Ibrahim, a.s., reče:

فَأَنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

Svi oni su, doista, neprijatelji moji! Ali, to nije Gospodar svjetova. (Eš-Šu'ara', 77)

Ono što se može vidjeti kroz cijeli Kur'an jeste metod Ibrahima, a.s., da gdje god da je vodio razgovor sa mnogobošcima, on je obznanjivao svoje neprijateljstvo i odricanje od idolopoklonstva.

Drugo pitanje koje treba osvijetliti u vezi sa Ibrahimom, a.s., jeste njegova molba od Allaha, dž.š., da se očuva uputa u njegovom potomstvu, a to vidimo u njegovoj želji koju je uputio Gospodaru:

وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ

I učini da me po lijepom spominju oni što će poslije mene doći. (Eš-Šu'ara', 84)

Njegova želja, ili bolje rečeno molba da ostane lijep spomen na njega nakon stoljećâ, jeste to da mu Uzvišeni Bog podari u potomstvu čovjeka koji će govoriti o njegovim duhovnim doživljajima, znači da Uzvišeni pošalje čovjeka u posljednjem vremenu koji će pozivati tevhidu i narodu Ibrahimovom, odnosno vjeri njegovoj. Gospodar u odgovoru na njegovu molbu kaže:

وَوَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ

I u naraštajima kasnijim mu spomen sačuvasmo. (Es-Saffat, 108)

Vežano za ostale poslanike, Kur'an se isto izjašnjava:

وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا

*I učinismo da budu po dobru spominjani.
(Merjem, 50)*

Znači, Gospodar je slao poslanike kao što su bili i raniji, da bi nastavili njihovu misiju pozivanja ka Istini. Iz cjeline ajeta i predaja može se zaključiti da su svi poslanici molili da Gospodar pošalje u posljednjem vremenu čovjeka koji će upotpuniti poziv Božiji i da na taj način čovječanstvo ostvari krajnji cilj stvaranja.

Alusi u svom tefsiru *Ruhul-me'ani*, tom 19., str. 98., kaže: *Ajet lijep spomen kod onih što će poslije mene doći* (لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْأَخْرَيْنِ) znači slanje Muhammeda, pečata poslanika, s.a.v.a. Zbog toga i sam Poslanik kaže u jednoj predaji: “Ja sam dova moga oca Ibrahima.” Ustvari, Poslanikova predaja se osvrće na dovu Ibrahima i Ismaila, neka je mir na njih, kada su podizali Božiju Kuću:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ... رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ
يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ

Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš neka bude odan Tebi. [...] Gospodaru naš, pošalji im poslanika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih. (El-Bekara, 128-129)

Nakon ovih ajeta nameće se pitanje koja je to vrsta upute za koju je molio Ibrahim, a.s., Allaha, dž.š., posebno ako se uzme u obzir činjenica da je on ovu molbu uputio nakon što se odrekao mnogoboštva i idolopoklonstva, što samo po sebi predstavlja uputu?

Kao što je već rečeno, postoje dvije vrste upute: opća uputa, koja se oslanja na upućivanje i ukazivanje posredstvom argumentacija, i posebna uputa, koja predstavlja upućivanje po Božijoj zapovijedi i istini.

Molba hazreti Ibrahima za uputom je molba za posebnu uputu, kojoj je Uzvišeni udovoljio time što ju je učinio *trajnom riječju* u potomstvu Ibrahimovom.

Ovo je jedan od slučajeva u Kur'anu kada se *riječ* odnosi na spoljnu zbilju, a ne na govor, kao i u sljedećem ajetu:

وَالَّذِينَ لَهُمْ كَلِمَةُ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا

I obavezao ih (Poslanika i vjernike) riječju bogobožnosti, a oni i jesu najpreči. (El-Feth, 26)

Sagledavajući navedene ajete, nekoliko stvari postaje jasno:

1. Ibrahim, a.s., dovom je tražio od Allaha, dž.š., imamet za neke svoje potomke. Nije ispravno da kažemo da su svi potomci bili dostojni položaja imameta, kao ni to da kažemo da niko nije bio dostojan.

2. Gospodar je udovoljio njegovoj molbi, s tim da je izuzeo nepravednike. Samim tim, potvrđen je visoki položaj imameta, jer nije bilo tako da niko nije dostojan tog položaja. Gospodar je izuzeo samo nepravednike, a takav položaj nije negirao pravednicima. Ustvari, odgovor Uzvišenog Bog je bio pozitivan, a ne negativan i jedino su nepravednici izuzeti.

3. Imamet je Božiji zavjet, što znači da je položaj imameta jedan od zakona stvaranja i njegovo postavljenje je jedino u Božijim rukama, jer jedino je On obaviješten

o zbiljama Kreacije, nutrinama ljudi i njihovim potencijalima. On zna koja osoba zaslužuje taj položaj, a koja ne zaslužuje.

4. Ovaj zavjet nikada neće biti prepušten nepravednicima. Pojašnjeno je da ako čovjek nije upućen Božijom uputom, on uopće nema mogućnost da poziva Istini i upućuje po zapovijedi, jer i sam u tom stanju ima potrebu da bude vođen i upućivan od strane nekoga drugog, a imamet je neodvojiv od upućivanja po zapovijedi. Prema tome, imam može biti jedino čovjek koji ima moć pozivanja istini po zapovijedi Božijoj. Nijedan nepravednik, bio on potomak Ibrahimov ili ne, ne može doseći uzvišeni položaj imameta.

U jednoj predaji Imam Sadik, a.s., kaže: “Uzvišeni Bog, prije nego što je Ibrahima učinio vjerovjesnikom, uzeo ga je za Svoga roba. Uzvišeni Bog, prije nego što je Ibrahima učinio poslanikom, uzeo ga je za Svoga vjerovjesnika. Uzvišeni Bog, prije nego što je Ibrahima učinio prijateljem, uzeo ga je za Svoga poslanika. Uzvišeni Bog, prije nego što je učinio Ibrahima imamom, uzeo ga je za svoga prijatelja. A kada je sabrao u njemu sve položaje, Uzvišeni je rekao: ‘Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri Imam!’ Kada je Ibrahim vidio koliko je velik ovo položaj, zamolio je Allaha da to ostane u njegovom potomstvu. Uzvišeni mu u odgovoru reče: *‘Zavjet Moj neće obuhvatiti nepravednike.’*”

Komentar allame Tabatabaija po ovom pitanju:

To što je Imam rekao u predaji da je Uzvišeni hazreti Ibrahima učinio robom prije nego vjerovjesnikom, i tako do kraja predaje, može se zaključiti iz 51. i 52. ajeta sure *Enbija'*.

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ * إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ
الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ

Mi smo još prije Ibrahimu razboritost dali i dobro smo ga poznavali. Kad on ocu svome i narodu svome reče: “Kakvi su ovo kumiri kojima se i dan i noć klanjate?” (El-Enbija', 51-52)

Razboritost (رُشد) spomenuta u ajetu nije ništa drugo do stanje robovanja i pokornosti.

Treba znati da postoje dvije vrste robovanja:

- a. kada Bog uzme čovjeka za roba,
- b. kada sam čovjek bude rob Božiji.

Biti rob Božiji nije osobeno i svojstveno samo pojedincima jer je to neodvojivo stanje biti svega stvorenog. Svako biće koje posjeduje svijest i sposobnost razlučivanja, samim tim što shvata da je stvoreno, istovremeno shvata da je i rob. Dakle, biti rob u ovom značenju ne može se nekome pripisati. Zbog toga Kur'an kaže:

إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا

Ta svi će oni, i oni na Nebesima i oni na Zemlji, kao robovi doći Milostivom! (Merjem, 93)

Međutim, ako se ovo biće bude ponašalo i djelovalo u skladu sa zahtjevima robovanja i bude pokorno Uzvišenom Bogu, u tom slučaju ono ostvaruje i drugo značenje robovanja, odnosno da Gospodar njega uzme za roba i time ono uđe u skupinu onih o kojima Kur'an kaže:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا

A robovi Milostivoga su oni koji po Zemlji ponizno i sa staloženošću hodaju. (El-Furkan, 63)

Potpuno je jasno i ne treba posebno ni isticati da čovjek ako pređe granice Božijeg zakona i uzurpira prava drugih, on je sigurno izašao iz stanja robovanja i pokornosti, i kao takvog, Gospodar ga ne smatra svojim robom. Dakle, robovanje se odnosi nekada na stanje bîti bića kao stvorenog, a nekada pored toga podrazumijeva i robovanje u akaidu, uvjerenju i moralu, što predstavlja robovanje u posebnom značenju.

Ukoliko neko i pored pokornosti po svojoj stvorenosti i posjeda Božijeg, ujedno i svoje razmišljanje i vjerovanje i moral kod sebe potčini stanju robovanja Bogu i djeluje u skladu sa zahtjevima robovanja, takvo robovanje imat će određene učinke od kojih ćemo na neke ukratko ukazati:

1. Uzvišeni Gospodar će ga prihvatiti i uzeti za svoga roba. To znači da On prihvata njegovo robovanje i okreće se njemu Svojim Gospodstvom.
2. On preuzima na Sebe njegovo skrbništvo. To znači da Gospodar preuzima na Sebe njegove poslove i postaje njegov zastupnik kao što i jedan robovlasnik preuzima na sebe sve potrebe svoga roba.
3. Robovanje je ključ Božijeg vilajeta, tj. skrbništva. Božiji vilajet i Njegovo skrbljenje ljudi ostvaruje se onoga trena kada rob ispuni i ustraje u svojim dužnostima robovanja. Časni Kur'an nam isto kaže u 196. ajetu sure *A'raf*.

إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

Moj zaštitnik je Allah Koji Knjigu objavljuje i On se o dobrima brine. (El-A'raf, 196)

Uzvišeni Gospodar na više mjesta Poslanika časnog oslovljava “robom”.

الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ

Koji Svome robu objavljuje Knjigu...(El-Kehf, 1)

يُنزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

On robu Svome objavljuje jasne ajete. (El-Hadid, 9)

قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ

A kad je Allahov rob ustao da mu se pomoli... (El-Džin, 19)

Dakle, položaj robovanja razlog je dodjele položaja vilajeta od strane Uzvišenog Gospodara. Iz toga što je rečeno: “Prije nego je Gospodar njega uzeo za poslanika, uzeo ga je za vjerovjesnika”, jasno je da postoji razlika između ovih dvaju pojmova. Razlika među njima, kako je to navedeno u predajama, jeste da je vjerovjesnik osoba koja posreduje u objavi, što znači da meleka posmatra u snu, dok poslanik njega vidi u budnom stanju i sa njim razgovara.

Hazreti Sadik, neka su na njega najljepši blagoslovi, prenosi priču o hazreti Ibrahimu onako kako je i Kur'an kazuje. Mi ćemo, radi boljeg pojašnjenja, ovu temu izložiti kur'anskim redosljedom. Ujedno ćemo time uvidjeti da imami Ehli-bejta, a.s., ne govore ništa od sebe i da je sav njihov govor samo pojašnjavanje Kur'ana i sunneta Poslanika islama. Upravo zbog toga mi ih

smatramo čuvarima Božije objave i sunneta, a njihov položaj je takav da se po svim islamskim pitanjima trebamo obraćati njima.

1. Položaj vjerovjesništva

Ibrahim, a.s., bio je vjerovjesnik Božiji još u prvim danima kada je došao među svoj narod raspravljajući sa njima i sukobljavajući se sa njima zbog obožavanja kipova. Kur'an na sljedeći način spominje Ibrahima, a.s.:

وَأذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا * إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ
وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

Spomeni u Knjizi Ibrahima! On je bio istinoljubiv, vjerovjesnik. Kada je rekao ocu svome: "O oče moj, zašto se klanjaš onome koji niti čuje niti vidi, niti ti može od ikakve koristi biti? (Merjem, 41,42)

U ovom ajetu Ibrahimov amidža se naziva ocem, što se može dokazati drugim kur'anskim ajetima. Dakle, on nije bio njegov stvarni otac. Iz ovog ajeta može se shvatiti da je ajet: *Ja se klanjam samo Onome Koji me je stvorio, jer će mi On, doista, na Pravi put ukazati (Ez-Zuhruf, 27)*, izrečen upravo toga dana, a to je u doba kada je posjedovao položaj vjerovjesnika i kada je dostavljao Božiju poruku ljudima.

2. Položaj poslanstva

Kada su melec došli kod Ibrahima, a.s., da ga obavijeste o dešavanjima vezanim za Lutov narod kao i da ga obraduju viješću o potomstvu, on je posjedovao položaj poslanstva. Ovaj događaj se zbilo u vrijeme kada je Ibrahim, a.s., bio u poznim godinama svoga života. Također, iz ovoga događaja može se vidjeti da su se

meleci s njim susreli i razgovarali dok je bio u budnom stanju.

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشِيرِ قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ

I Ibrahimu smo izaslanike Naše poslali da mu donesu radosnu vijest. “Mir!” – rekoše; “Mir!” – odgovori on. (Hud, 69)

Znači, nakon što je stekao položaj vjerovjesništva, Uzvišeni Gospodar mu je podario položaj poslanstva i time mu iskazao posebnu čast.

3. Položaj prijateljstva

Značenje govora hazreti Sadika, gdje kaže da prije nego je Uzvišeni Bog uzeo Ibrahima, a.s., za svoga prijatelja, učinio ga je poslanikom, može se shvatiti iz 125. ajeta sure *Nisa*.

وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

I koji slijedi vjeru Ibrahimovu, vjeru pravu? A Ibrahima je Allah uzeo za prijatelja.

Značenje riječi prijatelj (خليل) lingvistički gledano

Ova riječ, lingvistički posmatrano, znači potrebitost i siromaštvo, međutim, gledajući slučajeve za koje se koristi ona implicira veću prisnost nego riječ “*siddik* (صديق) zbog toga što je riječ *siddik* ispravno izreći za dva prijatelja koja su iskrena u svom prijateljstvu. Za ovakva dva prijatelja se ne kaže *halil*. U slučaju da su oni prijatelji u toj mjeri da jedan zadovoljava potrebe drugog, tek tada se za njih kaže da su *halil*.

4. Položaj imameta

Položaj imameta je Ibrahimu, a.s., dat nakon položaja prijateljstva, i to nam je jasno iz ajeta koji o tome govori. Dakle, imamet mu je dodijeljen kada je prošao sva iskušenja, sve stepene robovanja i kada mu je skinut zastor sa skrivenog. On je vrlo dobro postupao u svim kušnjama koje su ga zadesile i kao pobjednik izašao iz njih.

5. Slabouman, nerazuman čovjek ne može biti Imam

وَمَنْ يَرْغُبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمِ قَالَ أَسَلَّمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Vjeru Ibrahimovu izbjegava sano onaj koji ne drži do sebe (koji je glup). A Mi smo njega na Ovom svijetu odabrali, i na Onom će biti među dobrima. Kada mu je Gospodar njegov rekao: “Budi poslušan!” – on je odgovorio: “Ja sam poslušan Gospodaru svjetova!” (El-Bekara, 130-131)

Kao što se uočava iz navedenog ajeta, izbjegavanje i neprihvatanje Ibrahimove vjere, što predstavlja jednu vrstu zuluma (nasilja), označeno je kao slaboumnost. Naspram te riječi u ajetu stoji riječ odabiranje, koju nastavak ajeta pojašnjava kao prihvatanje islama i predanost njemu. Potom islam i bogobožnost Kur'an smatra istovjetnim, kako je i rečeno u 102. ajetu sure *Ali Imran*.

اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

Bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani!

Ovdje je ukratko izloženo ono što se moglo shvatiti iz ovog časnog hadisa u kontekstu pojašnjavanja časnih kur'anskih ajeta.

Kada se spominje Ibrahim, a.s., u časnom Kur'anu, u vezu s njim se dovode neki pojmovi za koje u velikoj mjeri postoji potreba da se pojasne. Ispravni odgovori i pravilno razumijevanje ovih pojmova osvjetljava položaj imameta u uređenju Kreacije kakvim ga Kur'an vidi. U 130. i 131. ajetu sure *Bekara* spomenuta su dva pojma važna za našu raspravu, *islam* i *dobri* (صالحين). U nastavku želimo pojasniti kur'anski pogled na ova dva pojma.

وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ
أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

A Mi smo njega na Ovom svijetu odabrali, i na Onom će biti među dobrima. Kada mu je Gospodar njegov rekao: “Budi pokoran!” – on je odgovorio: “Ja sam pokoran Gospodaru svjetova!” (El-Bekara, 130-131)

Riječ odabrati (اصطفاء), spomenuta u ajetu, u značenju je odabira i pročišćenja svake stvari na način da su odvojene od ostalih stvari nakon što su bile sa njima izmiješane. Primjer koji na najbolji način pojašnjava o kojoj se vrsti odabiranja radi jeste primjer izdvajanja masnoće iz mlijeka. Kada se iz mlijeka izdvoji masnoća, na način da se u njoj ne nalazi nijedan drugi element mlijeka, već čista masnoća, ovaj postupak se naziva odabiranje (اصطفاء).

Sada, kada pojam odabira (اصطفاء) sagledamo u kontekstu položaja vilajeta, odnosno skrbništva i gornjeg ajeta, on predstavlja izjednačenost hazreti Ibrahima sa čistim i iskrenim robovanjem, što znači da je on u svim aspektima svoga života djelovao u skladu sa položajem onoga koji je rob i vlasništvo Uzvišenoga Vladara. Jednom riječju, bio je potpuno predan Njemu. Vjera i njen sadržaj ne predstavlja ništa drugo nego čistu pokornost i robovanje, kako po pitanjima Ovoga, tako i Onoga svijeta. Kada se rob potpuno preda Bogu u svim svojim poslovima, i Njegovom zadovoljstvu daje prednost nad svim drugim, djelovao je sukladno svojoj vjeri. Kur'an o vjeri isto govori:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

Allahu je prava vjera jedino – pokornost. (Ali 'Imran, 19)

Dakle, položaj odabira je položaj islama, tj. pokornosti, što se da razumjeti pažljivom analizom samo ovog ajeta.

Časni Kur'an položaj odabranosti hazreti Ibrahima dovodi u vezu sa riječju *kada* (كَا) spomenutom u 130. ajetu sure Bekara, odnosno ova riječ pojašnjava uzrok njegovog odabira. Drugim riječima, odgovara na pitanje zašto je on izabran na ovaj položaj. Kada ga mu je Gospodar zapovijedio da bude pokoran, on se pokorio. Ustvari, drugi ajet pojašnjava prvi ajet: zato što se pokorio, odabran je.

Šta je islam, tj. pokornost?

Islam kao pojam u Kur'anu je pripisan hazreti Ibrahimu i treba ga pojasniti da bi se time osvijetlile razine njegova

robovanja. Pojam islam predstavlja stanje čovjeka ili stvari spram nečega drugoga na način da se tom drugom uvijek pokorno i da se to ne udaljava od sebe. Zato Kur'an kaže:

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ

Da! Onaj ko lice svoje bude pokorio Allahu. (El-Bekara, 112)

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا

Ja okrećem lice svoje prema Onome koji je Nebesa i Zemlju stvorio, okretanjem umjerenim. (El-En'am, 79)

Šta predstavlja lice spomenuto u gornjim ajetima i šta ustvari znači njegovo usmjeravanje Stvoritelju? Lice svake stvari predstavlja onu stranu stvari kojom je ona okrenuta prema tebi. Zbog istoga i prednja strana glave čovjeka se naziva licem. Zbog toga što Uzvišeni Allah obuhvata sve stvari, iznutra i izvana, sprijeda i straga, lice svake stvari za Njega predstavlja cijelo njeno biće.

Dakle, čovjekov islam za Gospodara predstavlja osobinu poslušnosti i prihvatanja sudbine od strane Njega, bilo da se ta sudbina očitava kroz stvaranje i određenje, ili kroz naredbe i zabrane Božanskog zakona. Znači, on je potpuno pokoran spram svakog oblika Božije volje.

U jednom svom govoru imam Homeini je prenio kako su obavijestili jednog od učenjaka da mu je krov kuće pao i da su mu sva djeca poginula. On je kratko zastao i rekao: "Kako je neobično da je Gospodar smrt sve djece odredio za isti trenutak." Mi se povinujemo odredbi Uzvišenoga,

a osim pokornosti Njegovoj odredbi, mi i ne želimo ništa drugo.

Mevlana o istome govori: Sva bića, pa čak i mrtva priroda, robovi su pokorni Bogu. Ako su mrtvi za mene i tebe i ne govore, to ne znači da su mrtvi za Uzvišenoga. Vatra je stalno u prisustvu Božijem u stanju pripravnosti, i kao zaljubljenik dan i noć je u mislima sa voljenim. Ova vatra svojim zaljubljenim treperenjem stalno obznanjuje svoje prisustvo.

Razine islama

Islam, budući da je zbilja po sebi, jedna je od atributivnih egzistencija ljudskih osobina i za nju je kao i za ostale egzistirajuće zbilje karakteristično da se manifestira kroz različite razine. Dakle, islam se u dušama ljudi očituje kroz različite intenzitete, od slabijeg ka jačem. Svaki čovjek može u svom usavršavanju krenuti od slabije razine i doseći krajnju razinu islama. U svjetlu ovoga, u nastavku ćemo predočiti razine islama sa stajališta Kur'ana.

Prvi stepen islama:

Prvi stepen islama predstavlja prihvatanje zabrana i zapovijedi Božijih te izgovaranje dvaju šehadeta jezikom, bez obzira hoće li će to i srce potvrditi.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

Neki beduini govore: “Mi vjerujemo!” Reci: “Vi ne vjerujete, ali recite ‘Mi se pokoravamo!’, jer u

srca vaša vjera (iman) još nije ušla.” (El-Hudžurat, 14)

Ovim ajetom je obilježen prvi stepen islama, nakon kojeg dolazi prvi stepen imana. Iman na ovoj razini predstavlja općenito srčano vjerovanje u sadržaj dvaju šehadeta, iz čega nužno proizlazi i provođenje većine vjerskih propisa.

Drugi stepen islama:

Drugi stepen islama je onaj kojeg prati srčano uvjerenje što se nalazi nasuprot islamu prvoga stepena, a predstavlja predanost i pokornost srca istinskim vjerovanjima, ali u detalje, kao i dobra djela koja proizlaze iz toga vjerovanja, i pored toga što još uvijek u nekim prilikama čovjek na tom stepenu počini djela nesaglasna sa tim srčanim vjerovanjem i predanošću. Drugim riječima, ovaj stepen islama nije u suprotnosti sa činjenjem nekih grijeha. Kur'an o njemu govori u nekoliko ajeta:

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ

Oni koji su u ajete Naše vjerovali i poslušni bili (muslimani). (Ez-Zuhruf, 69)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً

O vjernici, svi uđite u mir (islam). (El-Bekara, 208)

U skladu sa ovim ajetima, islam se nalazi nakon imana, jer se oni obraćaju vjernicima, onima koji imaju iman i od kojih se traži da uđu u islam. Ovo ukazuje da je islam

o kojem se govori na ovom mjestu više razine od njihovog imana.

Jasno je da ovaj islam implicira drugačiji iman od onoga koji je postojao prije dolaska na ovu razinu islama. Iman ove razine podrazumijeva pojedinačno uvjerenje u svaku od vjerskih istina koju je zapovijedio Uzvišeni Bog. Niz ajeta ukazuje na ovu zbilju.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni! (El-Hudžurat, 15)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ

O vjernici, hoćete li da vam ukažem na trgovinu koja će vas spasiti patnje nesnosne: u Allaha i Poslanika Njegova vjerujte i imecima svojim i životima svojim na Allahovu putu se borite. (Es-Saff, 10-11)

U ovim ajetima vjernici se ponovo pozivaju na iman, što je jasan pokazatelj da se iman koji posjeduju razlikuje od onoga čemu se pozivaju, jer u suprotnom ajeti ne bi imali smisla.

Treći stepen islama:

Treći stepen islama nužno proizlazi iz drugog stepena imana. Kada čovjek stekne prisnost sa spomenutim imanom i njegove tragove osjeti u svom biću, snage koje postoje u čovjeku a u suprotnosti su sa tim imanom, kao što su životinjski poticaji koji su snage strasti i srdžbe, same po sebi se ukroćuju i pokoravaju čovjeku. Jednom riječju, one snage koje su sklone ovosvjetskim strastima i njegovim prolaznim ljepotama potčinjavaju se duši koja sa lahkooćom sprećava svaki oblik njihovog otimanja kontroli. Ovo je upravo ono o ćemu Poslanik Allahov, s.a.v.a., govori Ebu Zeru:

يا ابا ذرُاعبدُ الله كأنه تراك فأتاك لم تكن تراه فآئه يراك

“O Ebu Zer, robuj Allaha kao da Ga vidiš, a ako ti Njega ne vidiš, On sigurno tebe vidi.”

Ovakvi ljudi nikada ne ispoljavaju negodovanje i ne zapaduju u srdžbu spram Božijeg određenja, ma koliko da je protivno njihovoj želji i namjeri. Ovo predstavlja iman o kojem Allah, dž.š., kaže:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore. (En-Nisa, 65)

Ovo je islam na trećoj razini kojeg slijedi iman treće razine. Možda je ovo upravo onaj iman o kojem se govori na početku sure *Mu'minun*:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

Ono što žele – vjernici će postići, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju, i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju. (El-Mu'minun, 1-3)

Iz ajeta i predaja koji govore o ovoj tematici može se zaključiti da ova razina imana ima sebi svojstvene karakteristike i učinke koje ostavlja na čovjeka na ovom stepenu islama. U nastavku ćemo navesti neke od tih osobenosti.

1. Izvanredan moral

Ovaj moral podrazumijeva posjedovanje nekih osobina duše kao što su potpuno zadovoljstvo svim određenjima koja čovjeka zadese u životu, bilo da se to tiče određenja kroz stvaranje, tj. sudbine koju Allah, dž.š., propisuje, ili određenja kroz šerijatski zakon, kao što je udjeljivanje imetka na Božijem putu, borba i sl. Kada se u čovjeku ustali i postane postojan ovakav iman, on ostavlja istinske tragove na dušu čovjeka.

2. Istinski zuhd (asketizam)

Kada čovjek pronade Boga iznutra i spozna skrbništvo Njegovo, on postaje nezainteresiran za sve što nije Božije. Ne obraća pažnju ni na šta što nije ljubav Boga, Njegova Poslanika i djelo koje približava Njemu. Svoju dušu vidi vrednijom i uzvišenijom od toga da bi svoju ljubav poklanjao nečem drugom pored Uzvišenoga.

Naravno, zuhd nije u značenju neposjedovanja, već, kako to Imam Ali kaže, istinski zuhd je objašnjem ajetom:

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

Da ne biste tugovali za onim što vam je promaklo, a i da se ne biste previše radovali onome što vam On daje. (El-Hadid, 23)

3. Istinska bogobožnost

Čovjek koji u sebi ima stalni osjećaj prisustva Uzvišenog Allaha i poznate su mu obaveze, u Njegovom prisustvu ne krši zakone, prava drugih poštuje i ne čini grijeh. Štaviše, pridržava se zahtjeva učtivosti i adaba robovanja u prisustvu svoga Gospodara, jer Njega vidi svjedokom i prisutnim kod svojih djela.

4. Ljubav i mržnja radi Boga

Od drugih učinaka i tragova koje ovaj stepen imana ostavlja na dušu je ljubav i mržnja koji su poprimili Božije usmjerenje. Drugim riječima, ove osobine su poprimile oblik duhovnosti i *tadžaruda*. Rob voli i zadovoljan je onim što Uzvišeni voli i ima odvratnost spram svega što mu odvlači pažnju i čini ga nemarnim spram Uzvišenog. Prema tome, sklonosti a i odvratnosti u Božijem robu poprimaju melekutski oblik. Radi Allaha voli i radi Njega mrzi. Ovo je upravo iskrenost u robovanju Uzvišenoga.

Četvrti stepen islama:

Četvrti stepen islama pojavljuje se nakon trećeg stepena imana i njegovih neodvojivih karakteristika. Na ovom stepenu čovjek nema nikakvog oblika uvjerenja u svoju

neovisnost po biti, osobinama i djelima. On je potpuno potčinjen spram Gospodara i Njegove volje. Uzvišeni Gospodar je jedini istinski Posjednik cijele njegove biti i egzistencije. Allaha, dž.š., vidi na takvom položaju koji dostoji jedino Njemu i Njegovoj veličanstvenosti, moći i svetosti.

Kad čovjek dostigne ovaj stepen islama i pokornosti, često se dešava da se Božija milost manifestira u njemu na način da mu se iznutra otkrije zbilja koja se proteže cijelim njegovim bićem: da je vlast jedino Božija i da niko mimo Njega ništa ne posjeduje – ne posjeduje ni sebe niti išta drugo, osim ako mu Gospodar to ne prepusti u posjedovanje. Dakle, ne postoji Skrbnik i Gospodar osim Gospodara svih svjetova. Ova vizija i ovo osvjedočenje je čista Božija milost u čijem stjecanju čovjek nema nikakvu ulogu.

Vrlo vjerovatno da je i Ibrahim, a.s., u svojoj molbi upućenoj Gospodaru tražio da mu udjeli upravo ovaj stepen islama:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا

Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš neka bude odan Tebi, i pokaži nam obrede naše. (El-Bekara, 128)

Hazreti Ibrahim zna da ovaj položaj nije stvar izbora njegove volje i volje sina njegovog da bi ga stekao. Ovaj položaj predstavlja ono stanje koje, kada ga prijatelji Božiji steknu, njima nema pristupa nikakav oblik straha.

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

*I ničega se ne boje i ni za čim ne tuguju Allahovi
štićenici. (Junus, 62)*

Vjernici spomenuti u ovom ajetu prihvatili su iman i prigrlili bogobožnost cijelim svojim bićem, jer su oni stigli do stepena čvrstog uvjerenja da nijedno biće nema nikakav oblik neovisnosti, da nijedno biće nema od sebe utjecaja i ne predstavlja uzročnost, osim Gospodara Uzvišenog. Iz istog razloga ne boje se niti tuguju.

Dobro je poznato da su strah i tuga dvije osobine koje se javljaju u čovjeku onda kada on pretpostavi za sebe posjedovanje nečega čije mu gubljenje predstavlja problem, ili kada se prepadne zbiljskoga bića koje mu može nanijeti nesreću. Kada se čovjek osvjedoči i neposrednim znanjem u svojoj duši dokuči da nijedno biće ništa ne posjeduje od sebe, pa čak ni samoga sebe, niti ima bilo kakav oblik neovisnosti i uzročnosti od sebe, i ako nešto ima, ima dozvolom Gospodara, takav čovjek se ne plaši ničega niti tuguje za bilo čime.

Ovo je iman i uvjerenje koje je Ibrahim, a.s., tražio od Gospodara. Također, potpuno je jasno da Gospodar nikome ne dodjeljuje položaj bez zasluge. Ibrahim, a.s., je dosegao treći stepen imana jer se na početku svoje misije odazvao pozivu Gospodara i rekao: *Pokorio sam se Gospodaru svjetova.*

Prema tome, iz dosadašnjeg izlaganja postalo je jasno da je odabiranje hazreti Ibrahima bilo posljedica njegove potpune pokornosti. Preciznije rečeno, položaj odabranosti je upravo očitavanje i manifestacija islama u Ibrahimu, a.s.

Kur'an za hazreti Ibrahima kaže da je od dobrih.

وَأِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

I na Onom svijetu on je od dobrih. (El-Bekara, 130)

Vežano za ovu temu, nameću se pitanja na koja treba odgovoriti:

a. Pripisivanje izraza dobri i za obične ljude

Časni Kur'an u vezi sa institucijom braka kaže:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

Udavajte neudate i ženite neoženjene, i dobre robove i robinje svoje. (En-Nur, 32)

Kao što se vidi u ovom ajetu, izraz dobri je pripisan običnim vjernicima. U tom slučaju, kako je moguće da se za Ibrahima, a.s., kaže da će tek na Onome svijetu ući među dobre?

b. Pripisivanje izraza dobri za neke od poslanika

U časnome Kur'anu neki od poslanika su uvršteni među dobre.

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ... وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ

I Ismailu, i Idrisu, i Zul-kiflu [...] I obasusmo ih milošću Našom, jer oni doista bijahu od dobrih. (El-Enbija, 85-86)

وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا... وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

I Lutu mudrost i znanje dadosmo [...] I u milost Našu ga uvedosmo; jer on je doista, bio od dobrih. (El-Enbija, 74-75)

Za skupinu onih koji su na Pravome putu, od kojih je i Ibrahim, a.s., Kur'an kaže:

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ
وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

Oni koji su pokorni Allahu i Poslaniku bit će u društvu vjerovjesnika, i pravednika, i šehida, i dobrih ljudi, kojima je Allah milost Svoju darovao. A kako će oni divni drugovi biti! (En-Nisa, 69)

Kako je moguće da Ibrahim, a.s., tek na Onome svijetu uđe u skupinu dobrih, što i sam Kur'an kaže?! Posebno ako se uzme u obzir činjenica da je on jedan od peterice velikih poslanika i samim tim položajem je veći od većine poslanika. Ovo je pitanje koje se nameće nakon preciznog iščitavanja Kur'ana i na koje treba odgovoriti.

Sama riječ dobar (صالح) u svom semantičkom značenju implicira značenje dostojnosti i podesnosti. Ova riječ se u Kur'anu upotrebljava u dva značenja: *dobro djelo* i *dobar čovjek*. Drugim riječima, nekada je dobro djelo učinio poročan čovjek, dok je u drugim slučajevima dobro djelo proizašlo i iz dobroga čovjeka. U vezi sa prvim slučajem, dobrim djelom, Kur'an kaže:

فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا

Neka čini dobra djela. (El-Kehf, 110)

A u vezi sa čovjekom kaže:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

Udavajte neudate i ženite neoženjene, i dobre robove i robinje svoje. (En-Nur, 32)

U posljednjem ajetu dobro je pripisano osobi, a ne djelu.

A što se tiče definicije dobrog djela, ona nije izravno spomenuta u Kur'anu, međutim, iz navedenih učinaka i njegovih tragova koje ostavlja na čovjeka, može se u dobroj mjeri shvatiti šta je dobro djelo i koja je njegova razlika sa lošim djelom.

a. Dostojnost djela da bude predočeno Uzvišenom Bogu

Jedna od karakteristika dobrog djela sa aspekta Kur'ana jeste njegova dostojnost da bude predočeno Uzvišenom.

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ

I oni koji trpe da bi postigli naklonost Gospodara svoga. (Er-Ra'd, 22)

Kada Kur'an definiše obdarene razumom, jedna od osobina koja im se pripisuje je ispoljavanje strpljivosti radi stjecanja zadovoljstva Božijeg. Znači, da njihovo djelo bude takve vrijednosti da se njime može steći zadovoljstvo Božije. U vezi sa udjeljivanjem Kur'an također kaže:

وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ

Ono što udjelite drugima neka bude samo radi Allahova zadovoljstva. (El-Bekara, 272)

Dakle, dobro djelo podrazumijeva da je učinjeno iskreno ispunjavajući njegove uvjete, a samo djelo je takvo da se može predočiti Uzvišenome.

b. Da djelo zaslužuje nagradu

Sljedeća osobina dobrog djela koju navodi Kur'an jeste njegova dostojnost da bude nagrađeno od strane Allaha, dž.š.

تَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَن آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

Onome koji vjeruje i čini dobra djela bolja je Allahova nagrada ٥ (El-Kasas, 80)

Znači, Božija nagrada slijedi dobro djelo i smatra ga dostojnim da bude prihvaćeno.

c. Dobro djelo uzdiže riječ čistu

Dobro djelo ima osobinu da riječ čistu i ispravno vjerovanje uzdiže ka Uzvišenome Gospodaru. Drugim riječima, ima sposobnost da ispravno vjerovanje i iman dovede do ploda.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

K Njemu se diže lijepa riječ, a dobro djelo je uzdiže. (Fatir, 10)

Prema onim karakteristikama koje Kur'an navodi za dobro djelo, ono se može definirati na sljedeći način: Dobro djelo predstavlja ono djelo koje ima vrijednost i dostojnost da bude obučeno kao odjeća časti i ujedno pomaže lijepu riječ pri njenom uzdizanju ka Uzvišenome Gospodaru.

U vezi sa kurbanom na hadžu, Kur'an kaže:

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَائُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ

Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići vaša bogobožnost. (El-Hadždž, 37)

O svim dobrim djelima se kaže:

كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

*Svima njima, i jednima i drugima, dajemo darove
Gospodara tvoga; a darovi Gospodara tvoga nisu
nikome zabranjeni. (El-Isra, 20)*

U zbilji, dobro djelo je materija, a Božije davanje je forma ili oblik. Da bi neka stvar došla u postojanje, ona mora ispuniti dva uvjeta, od kojih je jedan materija, a drugi oblik. Naprimjer, da bi se izgradila stolica, postoji potreba za drvetom, koje predstavlja uvjet materije, i njenom skicom, koja je uvjet forme.

Do sada rečeno predstavlja ukratko pojašnjeno značenje dobrog djela sa aspekta Kur'ana, a u nastavku će biti riječi o dobrom čovjeku.

Kada Kur'an govori o onima kojima je Allah darovao Svoju blagodat, kaže sljedeće:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ

*Oni koji su pokorni Allahu i Poslaniku bit će u društvu
onih kojima je Allah blagodat Svoju darovao,
vjerovjesnika, pravednika, šehida i dobrih ljudi. [...] (En-
Nisa', 69)*

Na drugom mjestu kaže:

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ

*I uvedosmo ih u Našu milost, jer su doista oni bili
od dobrih. (El-Enbija, 86)*

Također, Kur'an za Luta, a.s., kaže:

وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

*I u milost Našu ga uvedosmo; on je doista, od
onih dobrih. (El-Enbija, 75)*

Potpuno je jasno u ovim ajetima da je dobro pripisano samim ljudima, predstavljajući samu bit njihovu oličenjem dobra, a ne djelo njihovo.

Ostalo je nakon svih ovih navedenih ajeta i rasprave neodgovoreno na pitanje ko su zapravo dobri. Da bismo imali potpun odgovor, u nastavku ćemo navesti sve mogućnosti i analizirati ih.

a. Pod ovim pojmom se podrazumijeva apsolutno svaka osoba koja zaslužuje da bude obuhvaćena općom Božijom milošću. Na isto ukazuje i sljedeći ajet:

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

A milost Moja obuhvaća sve. (El-A'raf, 156)

Drugim riječima, ovaj ajet ukazuje na opću milost Božiju kojom On obuhvaća sve stvari.

Odgovor: Ova mogućnost je opovrgnuta budući da ova milost dostoji čak i nevjernicima. Zbog toga nema smisla da poslanici budu počašćeni ovim oblikom milosti po kojoj su izjednačeni sa nevjernicima.

b. Pod dobrim se smatraju bogobožni koji su spomenuti odmah nakon opće milosti kao oni koji su počašćeni posebnom milošću Božijom:

فَسَاكِنِبَهَا لِلَّذِينَ يُتَّقُونَ

A ubrzo ću Svoju posebnu milost podariti bogobožnima. (ElA'raf, 156)

Druga milost spomenuta u Kur'anu predstavlja posebnu milost Božiju i, sukladno tome, može se reći da nju zaslužuju samo bogobožni.

Ova mogućnost je, također, opovrgnuta jer pripadati skupini dobrih ne podrazumijeva da se posjeduje jedino

bogobožnost. To proizlazi iz činjenice da je broj dobrih među bogobožnim veoma mal i, saglasno tome, milost o kojoj je riječ predstavlja mnogo uzvišeniji stepen od milosti svojstvene bogobožnima.

Časni Kur'an poseban oblik milosti Božije pripisuje posebnim robovima, a ne svima.

وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ

A Allah milošću Svojom odlikuje onoga koga On hoće. (El-Bekara, 105)

Sagledavanjem ovih ajeta postaje jasno da je pitanje koje se analizira mnogo važnije i uzvišenije od navedenih mogućnosti.

c. Pod dobrima se podrazumijevaju oni koji su dostojni da im Allah Uzvišeni bude Skrbnik i Upravitelj njihovih poslova. Časni Kur'an prenosi govor skupine ljudi imenovane dobrim koja svoje poslove vidi izravno vođenim od strane Uzvišenoga Gospodara, Njega kao svog Skrbnika i Zaštitnika.

إِنَّ وَلِيَِّّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

Moj zaštitnik je Allah Koji Knjigu objavljuje i On se o dobrima brine. (El-A'raf, 196)

Dakle, dobri su oni kod kojih odgovornost upravljanja njihovim životima pripada Mudrom i Sveznajućem Gospodaru, Koji upravlja onako kako On vidi ispravnim i dobrim. Gospodar Svojim beskonačnim i sveobuhvatajućem znanjem, mudročću, moći i milošću dovodi dobre do krajnjeg cilja zbog kojeg su stvoreni i otklanja im prepreke na tom putu.

Međutim, jasno je da i ova mogućnost otpada i pored toga što ova dostojnost bivanja pod izravnom Božijom

skrbi jeste posebnija od prijašnje, ali ista ova posebna skrb Božija ne odnosi se samo na dobre, već i na ostale skupine ljudi navedene u 69. ajetu sure *Nisa*: poslanike, pravednike i šehide. S druge strane, u Kur'anu je navedena jedna karakteristika dobrih, bez koje čovjek ne može ući u ovu skupinu.

Da bi se pojasnila iznesena postavka, neophodno je analizirati nekoliko zapažanja iz kur'anskih ajeta.

a. Nagrade se uvijek daju spram djela.

Gornja postavka je od neospornih kur'anskih učenja. Uzvišeni Gospodar, kada govori o nagradi, uvijek je navodi u kontekstu nekog učinjenog djela.

إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ

Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onima koji čine dobra djela. (El-A'raf, 170)

وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

Mi ne dopuštamo da propadne nagrada onima koji dobra djela čine. (Jusuf, 56)

U Kur'anu ima još mnogo ovakvih ajeta.

b. Pripisivanje djela Gospodaru Uzvišenome.

U časnom Kur'anu Allah, dž.š., čin uvođenja u milost i među dobre robove pripisuje samom Gospodaru, a ne osobama. *I u milost Našu ga uvedosmo. (El-Enbija, 75)* Nije rečeno: "On je ušao u milost Božiju." Isti princip vlada i kod ulaska među dobre robove.

وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ

I sve ih učinismo dobrim. (El-Enbija, 72)

فَيَدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

Gospodar njihov će ih u milost Svoju uvesti (Džennet). (El-Džasije, 30)

Dakle, ulazak u Džennet nije doveden u vezu sa čovječijim djelom, već u vezu sa Božijim djelom.

c. Skupina ljudi je u apsolutnoj sigurnosti.

Kada Kur'an govori o jednoj posebnoj skupini ljudi, pripisuje joj apsolutnu sigurnost.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ

U njima će moći, dok će biti potpuno sigurni, koju hoće vrstu voća tražiti. (Ed-Duhan, 55)

d. Jedna skupina ljudi kod Gospodara je posebno privilegirana.

Časni Kur'an, opisujući džennetlije, za jednu skupinu kaže:

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ

U njemu će imati šta god zažele – a od Nas i više. (Qaf, 35)

To što će u Džennetu imati šta god zažele rezultat je njihovih djela, a sve više od toga je posebna milost Božija. Ono što se može shvatiti iz ovoga jeste činjenica da se neke od Božijih blagodati i počasti ne dobivaju na osnovu djela.

e. Ibrahim, a.s., od Allaha, dž.š., traži da ga uvede među dobre.

Znamo da je hazreti Ibrahim poslanik i posjednik položaja imameta. Također znamo i to da određeni broj poslanika po izričitom kur'anskom tekstu pripada dobrima, kao što je rečeno u 72. ajetu sure Enbija. I pored toga, neki od poslanika, nižih po položaju od

hazreti Ibrahima, kao što je bio i hazreti Lut, traže od Gospodara da ih učini od dobrih.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

Gospodaru moj, podari mi znanje i uvrsti me među dobre. (Eš-Šu'ara', 83)

U mnogim drugim ajetima, također, kao što su 130. ajet sure Bekara, 27. sure Ankabut i 122. sure Nahl, kaže se da je njihova dova prihvaćena:

وَأِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

A na Onom svijetu će doista biti među onima dobrima. (En-Nahl, 122)

f. Poslanik Muhammed, s.a.v.a., je od dobrih.

Kur'an o Pečatu poslanstva kaže:

إِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

Moj zaštitnik je Allah, koji Knjigu objavljuje, i On se o dobrima brine. (El-A'raf, 196)

Ovaj ajet, gledano logičkom dedukcijom, daje sljedeći rezultat: Gospodar je moj S krbnik i Zaštitnik. Svaki onaj kome je On Skrbnik od dobrih je. Dakle, i ja sam od dobrih.

Rezime gornjeg izlaganja

Biti dobro ima različite razine. Neke od tih razina su više od drugih, kao i kod svih ostalih egzistirajućih zbilja, o čemu je već bilo riječi. Davanje dobrote koja se pripisuje samoj biti čovjeka je u Božijim rukama i nije u vezi sa ljudskim radnjama. Drugim riječima, ibadetom i trudom se ona ne može steći. U predajama je preneseno da je

hazreti Ibrahim tražio od Allaha, dž.š., da ga pridruži Poslaniku islama i njegovoj porodici.

Muhammed, s.a.v.a., je po jasnom kur'anskom tekstu bio od dobrih. Dakle, Allahov Poslanik je ona osoba koja se nalazi na najvišoj razini dobroga, a hazreti Ibrahim je tražio od Allaha, dž.š., da ga uvede u blizinu njegove skupine. Gospodar je udovoljio njegovoj molbi, ali je zbog veličine ovog položaja njeno ispunjenje odgodio za Onaj svijet.

وَأِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

A na Onom svijetu će doista biti među onima dobrima. (En-Nahl, 122)

Hazreti Sadik, a.s., o značenju islama kaže: “Islam je svjedočenje da nema boga osim Allaha i svjedočenje Njegova Poslanika. Time je sačuvan život pojedinca i sa njime se može sklapati brak i nasljeđivati.” Na osnovu ovog izvanjskog manifestiranja formira se islamska zajednica.

Iman u Boga

Iman predstavlja upućenost i učvršćenje tragova islama u srcu, što znači da je iman specifičniji od islama. Svaki mu'min je sigurno i musliman, ali nužno svaki musliman nije mu'min.

Istinski život

U nizu predaja o miradžu u jednoj od njih Gospodar pojašnjava Poslaniku Svome značenja istinskog života, a na kraju te predaje i učinke i tragove tog života na Ovome i Onome svijetu.

Rekao je Uzvišeni Allah:

“O Ahmede! Da li znaš koji je život ugodniji i postojani?” Poslanik reče: “Moj Bože, ne znam.” Gospodar reče: “A što se tiče ugodnijeg života, to je život u kojem se čovjek ne zamara od sjećanja na Mene, ne zaboravlja Moje blagodati, nije neznalica po Mom pravu, traži Moje zadovoljstvo i noću i danju. (Ovo su četiri djela na koja se oslanjaju sve ostale ljudske duhovne vrline. Postojani i vječni života, sa aspekta Kur'ana i predaja, u značenju je sreće sa njoj svojstvenim karakteristikama na koje ukazuje ova prosvjetljena predaja u nastavku.)

A postojan svijet je onaj u kojem čovjek radi sve dok ne počne gledati na Ovaj svijet sa nipodaštavanjem i dok on ne bude nizak u njegovim očima, a Onaj svijet postane velik. Pored svoje želje daje prednost Mojoj želji. Traži Moje zadovoljstvo. Drži velikim pravo Moje blagodati. Spominje kako Sam se ponio prema njemu. Tokom noći i dana pazi na Mene kod svakog lošeg postupka i grijeha. Srce svoje drži čistim od svega onoga što je Meni odvratno. Mrzi šejtana i spletke njegove. Ne ostavlja Iblisu pristupa ni vlasti nad svojim srcem. (U nastavku svoga govora Gospodar iznosi Muhammedu neke od tragova koji se javljaju kod čovjeka koji postupi onako kako je rečeno u prvom djelu govora)

Kada čovjek bude ovakav, njegovo srce nastanjujem ljubavlju, tako da svaka misao, odmor, zaposlenost, briga i govor budu na osnovu Moje blagodati, i to one blagodati koju darujem Svojim voljenim stvorovima (znači one blagodati koje su svojstvene duši i zbilji svijeta). Otvaram mu oči i uši srca njegova tako da sluša i posmatra svojim srcem Moju Uzvišenost i Veličinu. Ovaj

svijet mu učinim tjeskobnim, a njegova zadovoljstva omrazim. Čuvat ću ga od Ovoga svijeta i onoga što je na njemu kao što i pastir svoje stado drži na oprezu od opasnih ispaša. Kada bude ovakav, izbjegavat će ljude, bježeći od njih. Premješta se iz kuće prolaznosti u vječnu kuću, iz kuće šejtanove u kuću milosti.

O Ahmede! Njega ću ukrasiti starhopoštovanjem i veličinom, i to je zgodni i postojani život.

Ovo je položaj zadovoljnih. Ko bude radio za Moje zadovoljstvo, podarit ću mu tri neprolazne osobine. Upoznat ću ga sa zahvalom koja neće biti pomiješana sa neznanjem, sa sjećanjem koje neće biti pomučeno zaboravom i sa ljubavlju pored koje neće davati prednost ljubavi prema stvorenjima. Kada Me zavoli, Ja zavolim Njega. Oči srca njegova otvaram prema Mojoj Uzvišenosti. Nijednu tajnu od tajni Kreacije ne držim njemu sakrivenom. Odazivam mu se u tami noći i svjetlosti dana na način da njemu ne ostaje prilika da razgovora sa stvorenjima i da sa njima sjeda. Učinit ću da čuje Moj glas i glas Mojih meleka. Poučit ću ga tajni koju sam sakrio od Svojih stvorenja. Ogrnut ću ga stidom, tako da će se sva stvorenja njega stidjeti. Hodat će zemljom, a bit će mu oprošteno. Posudu srca njegova učinit ću prostranom i oštoumnom. Neće mu ništa biti skriveno od Dženneta i Džehennema. Upoznat ću ga sa strahotama i nedaćama ljudi na Sudnjem danu i kako će polagati račun imućni, siromasi, neznalice i znalci. Spustit ću ga u kabur i poslat ću Munkira i Nekira da ga ispituju, a on neće imati nikakve brige od smrti, tame kabura, niti straha od Sudnjega dana. Postavit ću mu vagu i otvorit ću mu knjigu djela njegovih, stavit ću mu je u desnu ruku, a listovi njeni će svijetliti poput dana

svjetlosnog. Potom, između njega i Mene neću postaviti posrednika. Ovo su osobine mojih prijatelja.

O Ahmede! Učini svoju brigu i nakanu jednom nakanom! Učini svoj jezik jednim jezikom! Učini svoju dušu živom! A onaj ko zaboravlja na Mene, Ja se ne brinem i ne zanimam u kojoj dolini strada.”

Naravno, treba obratiti pažnju na sljedeće:

1. Uporedo sa svakom razinom islama i imana postoji razina nevjerstva i mnogoboštva. To znači da je tok istine i krivde jedan od Božijih zakona u Kreaciji.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا

Tako smo svakom vjerovjesniku neprijatelje određivali, šejtane u vidu ljudi i džina koji su jedni drugima kičene besjede govorili da bi ih obmanuli. (El-En'am, 112)

2. Koliko god islam i iman bivaju jači, nevjerstvo i mnogoboštvo koji ih prate postaje suptilniji i precizniji. Upravo zbog ovoga i nalazimo u predajama da se govori o otvorenom širku, skrivenom i skrivenijem širku. Koliko god ojača čovjekov iman i duša postane pokornija, šejtanove spletke bivaju preciznije i opasnije.

3. Ne postoji nijedna niža razina islama i imana, a da nije izmiješana sa od sebe većom razinom širka i mnogoboštva. Zbog toga je u našim djelima umnogome prisutno licemjerstvo, što, naravno, nije u suprotnosti sa islamom i imanom. Zbog toga, ako u čovjeku bude dvoličnosti, a ne bude iskrene namjere, to ne znači da je on mnogobožac ili nevjernik. Prenosi se od Poslanika da je rekao: “Ko osvane, a poslovi muslimana mu nisu

briga, nije musliman.” Jasno je da se u ovoj predajom misli da takav čovjek nema savršenstvo islama, a ne da je nevjernik.

4. Na temelju dva načela, odnosno da naspram svake razine islama postoji nevjerstvo i da svaki islam u sebi sadrži nevjerstvo više razine, izvodi se mnoštvo pojedinačnih propisa. Naprimjer, moguće je da za neke slučajeve unutrašnjost Kur'ana odgovara, a da istovremeno ne vrijedi i spoljašnjost Kur'ana, što potvrđuje i sljedeći ajet:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

Većina njih ne vjeruje u Allaha, a da istovremeno nisu mnogobošci. (Jusuf, 106)

Potpuno je jasno da se pod mnogoboštvom u ovom ajetu ne misli na idolopoklonstvo, već mnogoboštvo viših razina koje se nalazi u nižim razinama islama i imana. Dakle, svakoj stvari treba pristupati sa gledišta njenog istinskog položaja da bi se ona ispravno razumjela.

Pitanja iz dosadašnjeg teksta rasprave o imamet

1. Navedite ajet koji izravno govori o pitanju imameta!

Odgovor:

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovijedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio, Allah je rekao: “Učinit ću da ti budeš ljudima u vjeri

Imam!” “I neke moje potomke!” – zamoli on. “Zavjet Moj neće obuhvatiti nepravednike” – kaza On. (El-Bekare, 124)

2. Navedite zapažanja iz prethodnoga ajeta!

Odgovor:

a. Imamet je Božiji zavjet i ugovor koji biva uspostavljen jedino Njegovim postavljenjem zato što je rečeno u ajetu: *Ja ću učiniti da ti ljudima budeš Imam.*

b. Davanje položaja imameta ima posebne uvjete. U vezi sa ovim Kur'an kaže: *A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovijedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio*, dakle, prepuštanje položaja imameta ima posebne uvjete koje jedino Allah, dž.š., zna i jedino On zna ko ih je zadovoljio.

c. Imam je čovjek predvodnik upute ljudi. Potpuno je jasno da nepravednik ne može upućivati i voditi ljude, što za rezultat ima da on ne može, također, doći do položaja imameta.

3. Navedite kur'anski ajet koji govori o istome kao i drugi dio 124. ajeta sure Bekare!

Odgovor:

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

Da li je dostojniji da se slijedi onaj koji na Pravi put upućuje ili onaj koji ni sam nije na Pravom putu, osim ako ga drugi na Pravi put ne uputi? Šta vam je, kako rasuđujete?! (Junus, 35)

Navedeni ajet je razumski argument na koji se oslanja svaki vjernik i naučnik u svome životu. Jedno od iskonskih fitretskih pitanja svakoga čovjeka jeste

slijedenje istine, pa čak i ako čovjek zastrani u svom djelovanju, naknadno će priznati: “Mislio sam da činim dobro i u skladu sa istinom.” Znači, čovjek, sukladno sudu razuma i fitreta, apsolutno gledano i ničim uvjetovano, smatra obaveznim slijedenje istine. Iz istog razloga obavezno je slijediti čovjeka koji poziva istini. Treba dati prednost čovjeku koji govori istinu i poziva istini o odnosu na čovjeka koji ne poziva istini, nego, štaviše, poziva krivdi. Slijediti onoga koji poziva istini znači istovremeno i slijedenje same istine. Obaveznost slijedenja ovakvog čovjeka predstavlja nužnost koja nema potrebe ni za kakvim argumentom osim same istinitosti toga poziva. Zato Kur'an kaže:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ

O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku! (En-Nisa, 59)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

A Mi nismo poslali nijednog poslanika osim da bi mu se, Allahovom dozvolom, pokoravali. (En-Nisa, 64)

Pokoravanje Poslaniku istovjetno je pokoravanju Allahu, pokoravanje Allahu znači slijedenje Istine, a slijedenje Istine je pozitivan odgovor na fitretski poziv i poziv zakona Kreacije.

4. U kojem periodu života je hazreti Ibrahimu, a.s., dat položaj imameta?

Odgovor: U poznim godima blagoslovljenog života hazreti Ibrahimu je dat položaj imameta.

5. Navedite dokaz za gornju tvrdnju!

Odgovor: Najbolji dokaz su kur'anski ajeti, od kojih ćemo ovom prilikom navesti nekoliko:

a. Molba za imamet svoga potomstva. Hazreti Ibrahim je tražio od Allaha, dž.š., da ovaj položaj pređe i na njegovo potomstvo, kojem je udovoljeno, ali samo za one koji se neće uprljati nepravdom.

b. Hazreti Ibrahim, a.s., je u starosti dobio djecu. Kur'an navodi ovu činjenicu u razgovoru koji se vodio između meleka i njega kada su oni bili poslani kao kazna narodu hazreti Luta i u ajetu koji navodi zahvalu hazreti Ibrahima za potomstvo koje mu je dato u starosti.

قَالَ أَبَشِّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ تَبَشِّرُونَ

“Zar mi donosite radosnu vijest sada kad me je starost ophrvala?” reče on – “čime me radujete?” (El-Hidžr, 54). Isto se može zaključiti i iz čuđenja njegove supruge:

وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَتَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبَ

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ

A žena njegova stajala je tu, i Mi je obradovao Ishakom, a poslije Ishaka Jakubom, i ona se osmjehnu. “Jadna ja!” – reče – “zar da rodim ovako stara, a i ovaj moj muž je star. Ovo je zaista nešto neobično!” (Hud, 71-72). Hazreti Ibrahim se zahvaljuje na ovoj u starosti mu datoj blagodati:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ

Hvala Allahu koji mi je u starosti podario Ismaila i Ishaka; Gospodar moj, uistinu, uslišava molbe. (Ibrahim, 39)

c. Veliko iskušenje klanja sina Ismaila. Jedan od sljedećih dokaza ove tvrdnje jeste i činjenica da je hazreti

Ibrahimu dat položaj imameta nakon što je prošao sva velika iskušenja, a jedno od tih je sigurno i iskušenje klanja sina Ismaila. U ovom kur'anskom kazivanju se kaže:

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا
أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: “O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?” “O oče moj” – reče – “onako kako ti se naređuje postupi; vidjet ćeš, ako Bog da, da ću sve izdržati.” (Es-Saffat, 102)

Dakle, za hazreti Ibrahima, uzimajući u obzir sve navedene činjenice, može se bez ikakve dvojbe utvrditi da je položaj imameta dobio tek u poznim godinama života.

6. Šta se može zaključiti iz gore navedenog?

Odgovor: Gornje činjenice ukazuju na to da je položaj imameta i postavljenje za imama Božijih poslanika veći od njihovog položaja poslanstva, jer u suprotnom nema smisla i značenja da Allah, dž.š., kaže poslaniku, nakon što je on ispunio i prošao sva iskušenja, da ga sada postavlja za poslanika. Ovakav postupak nije u skladu sa položajem Mudroga Gospodara, niti sa položajem Njegovog velikog dobročinstva jer je Ibrahim, a.s., bio već tada prijatelj Božiji (خليل الله).

7. Da li su hazreti Ibrahimova iskušenja bila verbalne ili praktične prirode?

Odgovor: U osnovi, iskušenja i mogu biti samo praktične prirode, jer govor može biti istinit ili lažan, sukladan zbilji ili različit, a jedino djelo ukazuje na

iskrenost čovjeka i njegove unutarne osobine. Zato Časni Kur'an kaže:

إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ

Allah će vas iskušati rijekom. (El-Bekare, 249)

Dakle, to je bilo iskušenje jednim praktičnim djelom koje se manifestira u spoljnjem svijetu.

8. Šta su to riječi (كلمات) ili iskušenja, kako se prevodi u 124. ajetu sure Bekara?

Odgovor: Riječi (كلمات) su, prije svega, množina od riječ (كلمة), a sama riječ u Kur'anu se pripisuje i spoljnjim bićima, kao i govoru. Naprimjer, za Isaa, a.s., Kur'an kaže:

بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ

Od Njega Riječ: ime će mu biti Mesih, Isa, sin Merjemin. (Ali 'Imran, 45)

Jasno je da je hazreti Isa, koji je u ovom ajetu obilježen kao riječ Božija, biće koje egzistira u spoljnjem objektivnom svijetu i nije verbalni govor. Također, isti taj izraz koristi se da bi se ukazalo i na verbalni izgovor:

وَلَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ

A niko ne može Allahove riječi izmijeniti. (El-En'am, 34)

وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ

Allah je htio da riječima Svojim istinu utvrdi. (El-Enfal, 7)

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ

A oni na kojima se ispuni Riječ Gospodara tvoga zaista neće vjerovati. (Junus, 96)

وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا

A Allahova riječ, ona je gornja. (Et-Tevba, 40)

U svim ovim slučajevim pod izrazom riječ (لفظ) podrazumijevao se govor (قول). Govor predstavlja sredstvo govornika da prenese svoju namjeru onome kome se obraća, bilo da time nešto želi od njega ili samo da ga obavijesti o nečemu. Časni Kur'an govor definira na sljedeći način:

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Uistinu je tako i nikako drugačije da jedino Naš govor spram stvari koju želimo stvoriti jeste takav da za nju kažemo: “Budi!” – i ono bude. (En-Nahl, 40)

Međutim, u ajetu koji razmatramo pod izrazom riječi se misli na praktične obaveze hazreti Ibrahima, kao što i govor u sljedećem ajetu označava praktično djelo:

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا

A ljudima lijepo riječi govore. (El-Bekara, 83)

U ovom ajetu govoriti znači sa ljudima se lijepo odnositi, što opet označava praktično djelo. Na temelju istog pojašnjenja, Božijim riječima se pripisuje svojstvo ispunjenja.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Riječi Gospodara tvoga su upotpunjene u pogledu istine i pravde; Njegove riječi niko ne može promijeniti i On sve čuje i sve zna. (El-En'am, 115)

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ

I lijepa riječ Gospodara tvoga sinovima Israilovim bila je ispunjena (upotpunjena). (El-A'raf, 137)

Dakle, izgovorena riječ nije upotpunjena sve dok ona ne poprimi oblik djela, jer tek nakon toga ona može biti istinita ili lažna. Ovim je postalo jasno da se pod riječima u ajetu o kojem raspravljamo podrazumijevaju svi oni događaji kojima je hazreti Ibrahim bio doveden u iskušenje i gdje se od njega tražilo da ih ispuni, kao što je bio slučaj sa zvijezdama, kipovima, bacanjem u vatru, hidžrom, žrtvovanjem sina itd.

9. Zar imamet, ovako opisan, nije isto što i poslanstvo, jer Kur'an o poslanstvu kaže: *A Mi nismo poslali nijednog poslanika osim da bi mu se, Allahovom dozvolom, pokoravali?* (En-Nisa, 64)

Odgovor: Takvo mišljenje je neprihvatljivo, jer je Allahova poruka: *Ja ću te učiniti ljudima Imamom*, upućena hazreti Ibrahimu, stigla posredstvom objave, što znači da je tada već bio poslanik, a nema smisla da se poslanstvo daje čovjeku koji je već poslanik. Također, ova dostava Allahove poruke se desila u poznom životnom dobu hazreti Ibrahima, kad je on već bio poslanik i vjerovjesnik, što se jasno da zaključiti iz njegovog razgovora sa melecima u budnom stanju. Dakle, pojam imamet je zasebna kur'anska zbilja sa posebnim položajem različitim od položaja poslanstva.

10. Kojim osobinama Kur'an definira imamet?

Odgovor: Časni Kur'an, gdje god da je spominjao imamet, pojašnjavao ga je dvjema osobinama:

a. uputa

b. uputa uvjetovana Božijom zapovijedi (أمر).

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا

I poklonismo mu Ishaka, i Jakuba kao unuka, i sve ih učinismo dobrim, i učinismo ih imamima koji upućuju prema zapovijedi Našoj. (El-Enbija, 72-73)

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أئِمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

Između njih smo Mi neke imamima određivali koji upućuju po zapovijedi Našoj, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali. (Es-Sedžde, 24)

11. Šta je zapovijed posredstvom čega se ostvaruje uputa?

Odgovor: Kur'an govori o dvama svjetovima, svijetu zapovijedi (عالم أمر) i svijetu stvaranja (عالم خلق).

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

Znajte, samo Njemu pripada stvaranje i upravljanje (zapovijed)! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova! (El-A'raf, 54)

Dakle, svijet zapovijedi stoji naspram svijeta stvaranja.

12. Ukratko pojasnite karakteristike svijeta stvaranja i zapovijedi!

Odgovor: Kur'an pojašnjava zapovijed koju Gospodar posjeduje u pogledu stvarima u suri Ja-sin na sljedeći način:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Zaista, tako je i nikako drugačije, Njegova zapovijed je takva da kada nešto hoće, samo za to rekne: "Budi!" – i ono bude. Pa neka je hvaljen Onaj u čijoj je ruci Melekut svih stvari, Njemu ćete se vratiti! (Ja-sin, 82-83)

Iz ajeta se može zaključiti da zapovijed koju posjeduje Gospodar u pogledu biti, osobina i učinaka svake stvari upravo predstavlja izgovaranje riječi *budi*, koja je takva da ono na šta se ona odnosi to neminovno dolazi u postojanje. Dakle, zapovijed je dovođenje u postojanje, bilo da se to odnosi na bit, osobine, učinke ili tragove neke stvari. Na isti način kako je bit bića u Božijim rukama, tako je i njegovo ustrojstvo u Božijim rukama, jer biće samo od sebe ništa ne posjeduje, pa čak i svoja djela i osobine duguje Allahu Uzvišenome.

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Reci: "Namaz moj, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su vlasništvo Allaha, Gospodara svjetova. (El-En'am, 162)

Ovaj ajet, i pored toga što govori o posvećenosti robovanja jedino Uzvišenome u svim aspektima, ujedno predstavlja i jednu vrstu tumačenja o stvaranju, tako što rob ne posjeduje nijedan aspekt svoje egzistencije.

Međutim, riječ stvaranje (خلق) u svom semantičkom značenju predstavlja odmjeravanje stvari da bi se od nje stvorila neka druga stvar, a u vjerskom učenju stvaranje je poprimilo značenje dovođenja u postojanje i stvaranja bez uzora.

Međusobne razlike dvaju svjetova:

a. Kod stvaranja se uzima u obzir određivanje i odmjeravanje, s tim da je to nekad u obliku prispajanja, kao što je slučaj sa prisajedinjenjem dijelova sjemene tekućine, prisajedinjenjem muške sa ženskom ćelijom, ili prisajedinjenjem hranjivih materija sa oplođenom ćelijom, i hiljadama drugih uvjeta koji imaju utjecaj na

formiranje čovjeka, a drugi put je u obliku određivanja, ograničavanja i određivanja granica bića, njegovih učinaka i odnosa sa drugim bićima proste egzistencije. Zato Kur'an kaže:

وَحَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا

Koji je sve stvorio i odredio i uredio zakonima iznad kojih se ne mogu zamisliti viši zakoni! (El-Furkan, 2)

Stvaranje je oprečno zapovijedi kod koje nema odmjeravanja različitih aspekata bića i njegovog uređenja.

b. Svijet stvaranja je svijet postepene realizacije.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

Koji je stvorio Nebesa i Zemlju u šest dana. (El-A'raf, 54)

S druge strane, u svijetu zapovijedi ne postoji postepenost.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

Naređenje Naše je samo jedna riječ – sve bude u tren oka. (El-Kamer, 50)

c. Stvaranje se pripisuje i drugima mimo Allaha, dž.š., za razliku od zapovijedi.

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِأُذُنِي فَتَنفُخُ فِيهَا

I kada si, voljom Mojom, od blata nešto poput ptice stvorio i u nju udahnuo. (Ali 'Imran, 110)

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

Neka je uzvišen Allah, najljepši stvoritelj! (El-Mu'minun, 14)

Jasno je da biti najljepši stvoritelj znači da postoje i drugi koji stvaraju, ali, naravno, sa Njegovom dozvolom.

Zapovijed se u Kur'anu jedino i isključivo Allahu Uzvišenom pripisuje.

لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ

I da lađe po zapovijedi Njegovoj plove. (Er-Rum, 46)

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

Oni ne govore dok On ne odobri i postupaju onako kako On zapovijedi. (El-Enbija, 27)

Prema tome, svijet zapovijedi je unutarnji svijet, svijet zbilje stvari i Melekit bića. Sve stvaranje je potčinjeno Ovom svijetu. Zbog toga Gospodar zapovijed ne pripisuje nikome osim samom Sebi, i On je uzima za posredništvo između Sebe i stvorenja, čak i u slučaju Ruha i meleka, stvara posredstvom zapovijedi.

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ

On šalje meleke s Ruhom po zapovijedi Njegovoj. (En-Nahl, 2)

d. Svijet stvaranja se tiče stvaranja biti bića, a svijet zapovijedi određenja učinaka bića i njihovog uređenja. Zato se može reći da se ova dva svijeta odnose na zaseban dio stvaranja.

e. U poretku, svijet stvaranja se nalazi nakon svijeta zapovijedi, jer dok se ne odredi, nema ni stvaranja, kao što ni nakon stvaranja stvorenja nema određivanja. U svijetlu datog pojašnjenja mnogo se jasnije može razumjeti ranije navedeni ajet: *Jedino Njemu pripada stvaranje i zapovijed*. Na početku ajet prvo prvo pravi

razliku između ovih dvaju svjetova, da bi u nastavku rekao: *Koji je stvorio Nebesa i Zemlju za šest dana*, i time obznanio postepenost stvaranja u Kreaciji, a završava riječima: *potom je zasjeo na Prijestolje da upravlja po zapovijedi Svojom*, tj. da uredi i stvori najbolje uređenje.

Prema tome, uputa Imama se odvija posredstvom Svijeta zapovijedi; drugim riječima, iz Svijeta unutarnjeg koji vlada svijetom stvaranja.

13. Da li u svijetu zapovijedi postoje promjene, te zakoni koji vrijede za kretanje, mjesto i vrijeme?

Odgovor: Kao što je već pojašnjeno, zapovijed stoji naspram stvaranja i predstavlja jedno od dvaju lica svake stvari. Stvaranje je ono lice stvari koje je podložno promjeni, postepenosti i kojim vladaju zakoni mjesta i vremena. Međutim, zapovijed je ono lice stvari kojim ne vladaju ovi propisi. Zapravo, to je stvaranje koje je lišeno zakona vremena, mjesta, promjena i postepenosti.

14. Kakva je uputa Imama?

Odgovor: Budući da se uputa Imama ostvaruje posredstvom Svijeta zapovijedi, ona predstavlja jednu vrstu unutarnje upute. Dosadašnjim izlaganjem postalo je jasno da je Svijet zapovijedi Svijeta Meleket i uređenje koje vlada Svijetom stvaranja.

15. Koja je razlika između upute Imama i upute poslanika i vjerovjesnika?

Odgovor: Uputa poslanika i vjerovjesnika je prosto ukazivanje, lijepa moralna pridika i obznanjivanje mudrosti; drugim riječima, njihova uputa predstavlja ukazivanje na put i, jednostavno rečeno, davanje adrese

cilja, a uputa Imama predstavlja uputu iz nutrine, odnosno dovođenje do cilja.

16. Da li ista osoba istovremeno može biti i poslanik i Imam?

Odgovor: Da, i ne samo da je moguće, već se to i desilo. U osnovi, tema imameta je predočena kroz slučaj hazreti Ibrahima koji je u to vrijeme bio i poslanik i vjerovjesnik.

17. U slučaju da je ista osoba i poslanik i Imam, kakav je status upute i propagiranja? Da li se uputa ostvaruje iz batina ili budući da je ta osoba i poslanik uputa se svodi samo na ukazivanje puta?

Odgovor: Sa položaja poslanstva ona ukazuje na put, ali sa položaja imameta ona posredstvom Svijeta zapovijedi upućuje iz batina, utječe na srce i dovodi do cilja. Primjer ovoga je sličan primjeru profesora koji poznaje dvije nauke i svaku od njih predaje u skladu sa njenim osobenim zahtjevima.

18. Da li svaki od kur'anskih termina, kao što su poslanstvo, vjerovjesništvo, bogobojaznost i sl. ukazuje na zasebne zbilje i značenja, tako da isto pravilo vrijedi i za termin imameta?

Odgovor: Da, svaki od kur'anskih termina ima posebno značenje, pa tako i pojam imameta ima zasebno značenje različito od značenja poslanstva, vjerovjesništva, halifata itd. Prirodno je da i njegov položaj, posljedice i učinak u Kreaciji treba tražiti u Kur'anu i sunnetu. Po ovom pitanju imamet se ne može izdvojiti iz općih kur'anskih načela i odvojeno posmatrati.

19. Šta je kur'anski argument tvrdnje da je uputa poslanika i vjerovjesnika samo ukazivanje na put sreće i propasti?

Odgovor: Postoje mnogi ajeti koji potkrepljuju ovu tvrdnju, a do sada smo neke od njih i naveli. Ovom prilikom podsjetit ćemo se samo jednog:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Mi nismo poslali nijednog poslanika koji nije govorio jezikom naroda svoga, da bi mu objasnio. A Allah ostavlja u zabludi onoga koga hoće i ukazuje na Pravi put onome kome hoće; On je Silan i Mudar. (Ibrahim, 4)

Ovim ajetom je potpuno izravno potvrđeno da je uputa jedino u Božijim rukama, a obaveza poslanika je samo da ljudima pojasne put istine i put zablude.

20. Šta je Kur'an naveo kao razlog postavljenja nekih osoba na položaj imameta?

Odgovor: Kur'an navodi dvije ključne osobine za davanje položaja imameta:

- a. strpljivost,
- b. čvrsto uvjerenje (*jakin*).

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

Između njih smo Mi imame određivali koji su upućivali po zapovijedi Našoj, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali. (Es-Sedžda, 24)

21. Šta impliciraju ova dva pojma?

Odgovor: Strpljivost u prethodnom ajetu spomenuta je u apsolutnom značenju. To znači da nije navedena kao

pojam koji je uvjetovan ili ograničen nečim, što opet znači da ova strpljivost odgovara kontekstu u kojem je navedena kao osobina, znači strpljivost koja odgovara položaju imameta, strpljivost koja je provjerena u svim iskušenjima i kroz sve aspekte robovanja. Strpljivost u ovom kontekstu govori o aspolutnom stanju robovanja. Također, ova strpljivost je rezultat i proizlazi iz ranijeg čvrstog uvjerenja. Preciznije rečeno, to je strpljivost koja je rezultat i plod prijašnjeg imana i čvrstog uvjerenja u Allaha Uzvišenog. Ovo čvrsto uvjerenje je srčano i čovjeku daje poseban vid sigurnosti, a srcu poseban vid smiraja.

Čvrsto uvjerenje ili *jakin* (يقين) je gardirana egzistencija poput egzistencije znanja ili svjetlosti. Znači, posjeduje različite razine egzistencije, počevši od slabije ka višim. Svaka od viših razina posjeduje učinke i osobine niže razine.

22. Kakva je razlika između imana i jakina?

Odgovor: Iman je vrsta vjerovanja koje se nekada odnosi na samu stvar, drugi put uključuje i neke konsekvence te stvari, a u krajnjem predstavlja vjerovanje u samu stvar sa svim njenim konsekvencama. Dakle, iman ima različite stepene i razine. Čvrsto uvjerenje predstavlja iman i vjerovanje u stvar zajedno sa svim njenim konsekvencama. Kur'an pojašnjava istu ovu razliku na početku sure Bekara, onda kada nakon riječi– *onima koji u nevidljivi svijet budu vjerovali* – želi govoriti o Sudnjem danom mijenja izraz i kaže– *i onima koji u Onaj svijet budu čvrsto vjerovali* – da bi time ukazao na činjenicu da kod čvrstog uvjerenja nema mjesta zaboravu, za razliku od imana uz koji može ići zaborav.

23. Koliko ima vidova čvrstoga uvjerenja?

Odgovor: Čvrsto uvjerenje, s obzirom na ono šta se odnosi, dijeli se na dva vida:

a. Logičko čvrsto uvjerenje koje se stječe putem vanjskih osjetila, vida, sluha i sl., kao i putem argumentacije.

b. Kur'ansko čvrsto uvjerenje koje pored spoljnjeg čvrstog uvjerenja podrazumijeva i čvrsto uvjerenje u batin stvari.

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

I Mi pokazasmo Ibrahimu Melekt Nebesa i Zemlje da bi bio od onih koji čvrsto vjeruju. (El-En'am, 75)

Naravno, ova podjela je u vezi sa predmetom čvrstog uvjerenja, a ne samog čvrstog uvjerenja.

24. Da li su učinci ovih dvaju vidova čvrstog uvjerenja na čovjeka različiti?

Odgovor: Da, njihovi učinci na čovjeka su potpuno različiti. Prvi vid se odnosi na ovosvjetske poslove ili Svijet stvaranja, a drugi na batin i Melekt stvari ili Svijet zapovijedi. Ako bismo to htjeli primjerom približiti, to bi bilo poput posrednog i neposrednog znanja, ili, drugim riječima, stečenog i prisutnog znanja. Prvi vid čvrstog uvjerenja je poput posrednog znanja koje se odnosi na pojmove i spoljašnjost stvari, dok je drugi vid čvrstog uvjerenja poput prisutnog znanja, zapravo on je potpuno identičan i odnosi na sami predmet saznavanog. Upravo zbog toga posjednik drugog vida čvrstog uvjerenja nikada nije u zaboravu i nemaru spram skrivenog svijeta i Melekuta Nebesa i Zemlje.

25. Da li se drugi vid čvrstog uvjerenja razlikuje od znanja čvrstog uvjerenja o kojem Kur'an govori?

Odgovor: Znanje čvrstog uvjerenja o kojem govori Kur'an u suri Takasur:

كَلَّا لَوْ نَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ

Ne, nije tako, kada biste imali znanje čvrstog uvjerenja, sigurno biste vidjeli Paklenu vatru. (Et-Takasur, 5-6);

predstavlja samo jedan primjer čvrstoga uvjerenja. Znači da je znanje čvrstog uvjerenja koje za sobom povlači mogućnost viđenje Vatre jedan od stepeni čvrstoga uvjerenja koje obuhvaća posmatranje cijeloga carstva Nebesa i Zemlje. Zato posjednik ovoga može i Džennet posmatrati isto kao i Džehennem. Koliko god da mu biće postaje veće, i njegova posmatranja bivaju veća.

26. Da li se u Kur'anu osim ovih dvaju slučaja navode i drugi primjeri čvrstog uvjerenja?

Odgovor: Da, kao što to pokazuju sljedeći primjeri:

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيْنَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُونَ * كِتَابٌ مَرْقُومٌ * يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ

Ne, nije tako! Uistinu, knjiga čestitih je u Illijunu. A znaš li ti šta je Illijun? Knjiga ispisana – nad njoj bdiju oni Allahu bliski. (El-Mutaffifun, 18-21)

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

On je, zaista, Kur'an plemeniti u Knjizi brižljivo čuvanoj – dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti - on je Objava od Gospodara svjetova. (El-Vaki'a, 77-80)

27. Šta su prepreke čovjeku da ne može posmatrati Svijet batina i Melekuta?

Odgovor: Časni Kur'an izlazak čovjeka iz okvira robovanja smatra glavnim razlogom njegove uskraćenosti od posmatranja svijeta batina.

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ * كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ * ثُمَّ
إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova, uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zakonjeni biti, zatim će sigurno u oganj ući. (El-Mutaffifun, 14-16)

Odgovor šejtana Uzvišenom potvrđuje isto:

وَأَعْوَبْتَنَّهُمْ أَحْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

Sigurno ću ih sve zavesti, osim među njima Tvojih robova iskrenih. (El-Hidžr, 39-40)

28. Koliko se karakteristika za položaj imameta iz dosadašnjeg izlaganja može navesti?

Odgovor: Četiri karakteristike se mogu navesti kao osobenosti položaja imameta:

- a. Posjedovanje položaja čvrstog uvjerenja.
- b. Poznavanje i potpuni uvid u Svijet zapovijedi i Melekut bića.
- c. Uspješan prolazak kroz Božija iskušenja.
- d. Upućivanje ljudi posredstvom Svijeta zapovijedi.

29. Šta se može zaključiti iz ajeta: *Na dan kada svi ljudi budu pozvani sa svojim imamom?*

Odgovor: S obzirom na posebne uvjete koje svaki svjedok treba ispuniti da bi mu svjedočenje bilo prihvaćeno, a to su: lično prisustvo pri samom činu djela, svjesnost i znanje o onome što se desilo, Imam treba biti prisutan i kod spoljnjih i kod unutarnjih djela čovjeka da bi mogao biti svjedokom na Sudnjem danu. Druga stvar je da Imam treba biti prisutan i obavješten o oba puta, putu sreće i stradanja, jer je on svjedok i za dobra i za loša djela. Treća stvar je da Imam, kao što je ljude na Ovome svijetu vodio iznutra, opominjao ih i čuvao od šejtanovih spletki, isto tako i na Sudnjem danu dobre će voditi ka Džennetu, a lošima će pokazati put ka Džehennemu. Tako nas i Kur'an izvještava o jednoj sceni sa Sudnjeg dana:

وَيَوْمَ يَعْزُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا * يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

Na Dan kada nevjernik prste svoje bude grizao govoreći: “Kamo sreće da sam imao puta do Poslanika. Kamo sreće, teško meni, da toga i toga za prijatelja nisam uzeo. (El-Furkan, 27-28)

Na drugom mjestu Poslanik kaže:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

Poslanik je rekao: “Gospodaru moj, narod moj ovaj Kur'an je odbacio!” (El-Furkan, 30)

Ovo su bila dva govora koji najbolje odslikavaju položaj imameta na Sudnjem danu.

30. Svjedočenje Imama i Poslanika spram djela ummeta, o čemu je prethodno bilo riječi, u oprečnosti je sa ajetom:

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

Na dan kada Allah sakupi poslanike i upita: “Da li su vam se odazvali?” – oni će reći: “Mi ne znamo, jer samo Ti znaš sve tajne.” (El-Ma'ide, 109)

Kako riješiti ovu prividnu kontradikciju?

Odgovor: Kao što je objašnjeno u samom tekstu knjige, govor poslanika iz ovog ajeta jedino odražava njihovo stanje u odnosu spram Uzvišenog Gospodara. Drugim riječima, on odslikava njihovu učtivost u robovanja Allahu, dž.š., i svjedočenje svoje niskosti spram uzvišenosti Gospodara. Ovakvo tumačenje ajeta potkrepljuju mnogi drugi ajeti koji govore o znanju poslanika, tako da se spomenuti ajet može shvatiti jedino kroz gornje objašnjenje. Kao primjer, pogledati 41. ajet sure Nisa, 117. ajet sure Ma'ide i 70. ajet sure Zumer.

31. Koje su to razine čvrstog uvjerenja i na koji način se one stječu?

Odgovor:

a. Osobine ljudske duše imaju svoju egzistenciju i zbilju i kao takve prirodno je da ostavljaju stvarne učinke i tragove.

b. Svaka istinska egzistencija ima različite stepene, počevši od razine potencijalnog pa sve do čiste aktuelnosti.

c. Putovanje čovjeka nije ograničeno na ovaj svijet prirode. Zapravo, ono se nastavlja u Svijetu *misala*, Svijetu *taždarruda*, u Svijetu Božijih imena i osobina, i na isti način se nastavlja.

d. Meleket svijeta predstavlja upravo istinsko lice i zbilju egzistencije. On je iznad vremena i mjesta, promjene i usavršavanja.

Dakle, čvrsto uvjerenje otpočinje od najniže razine i kreće se u okviru robovanja. Koliko god da ojača iman i vjerovanje čovjeka i on bude bliže Istini, djela mu postaju vrednija, a savršenstvo i njegovo biće postaje veći, o čemu i Kur'an govori kroz lijep primjer:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ * تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا

Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ je kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba kada Gospodar njegov da dozvolu. (Ibrahim, 24-25)

Otpočinje se od jedne čvrste tačke i kreće se ka beskonačnosti.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

K Njemu se diže lijep govor, a dobro djelo ga uzdiže. (Fatir, 10)

U pogledu Božijeg Poslanika, s.a.v.a., razine čovjekovog kretanja određuje njegovo čvrsto uvjerenje. Koliko god da mu čvrsto uvjerenje postane postojanije i veće, njegovo savršenstvo i sposobnost vladanja stvarima postaju veći. Zato je Poslanik i rekao u vezi sa ashabima Isaa, a.s., koji su usljed svoje vjere mogli hodati po vodi:

لو كان يقينه أشدَّ من ذلك يمشى على الهواء

“Da je njihovo čvrsto uvjerenje bilo jače od toga, hodali bi po vazduhu.”